

BIBLIOTECA DE SOCIOLOGIE, ETICĂ ȘI POLITICĂ
CONDUSĂ DE
D. GUSTI
S O C I O L O G I A R O M Â N I E I

2

DRĂGUȘ
UN SAT DIN ȚARA OLTULUI (FĂGĂRAȘ)
MANIFESTĂRI SPIRITUALE

LITERATURA POPULARĂ

DE

ION CAZAN

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE SOCIALE
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIALE AL ROMÂNIEI

BUCUREȘTI 1947

DIN PUBLICAȚIILE INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN

de sub conducerea Profesorului D. G U S T I

I. PUBLICAȚII PERIODICE :

1. ARHIVA PENTRU ȘTIINȚA ȘI REFORMA SOCIALĂ, Anii I (Nr. 1 și 2—3, epuizate), II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII (apărut în limba franceză), XIV, XV și XVI (apărut în limba franceză), (1919—1943).
2. SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ, Anii I, II, III, IV și V, (1936—1944).
3. AFFAIRES DANUBIENNES, Revue de l'Europe Centrale et du Sud-Est. Institut de Sciences Sociales de Roumanie. Centre de Hautes Études Internationales. I-e, II-e, III-e, IV-e années (1938—1942).
4. BULETINELE UNOR SECȚII ALE INSTITUTULUI:
  - a. Buletinul Secției de Studii Cooperative, Anii I, II și III (1927—1930).
  - b. Buletinul Secției Economice, Nr. 1 și 2 (1932); N1. 1—3 (1933—1934).
  - c. Buletinul Secției Bibliologice, Nr. 1 (1932).

II. VOLUME:

1. BIBLIOTECA DE SOCIOLOGIE, ETICĂ ȘI POLITICĂ

A. SOCIOLOGIA ROMÂNIEI

1. NEREJ, un village d'une région archaïque. Monographie sociologique dirigée par H. H. Stahl, avec une préface par D. Gusti.
  - I-er vol. Les cadres cosmologique, biologique et psychique.
  - II-e vol. Les manifestations spirituelles.
  - III-e vol. Les manifestations économiques, juridiques et administratives. Unités, procès et tendances sociales, 1939, XXIII + 406 + 322 + 402 pages.
2. DRĂGUȘ, un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Monografie sociologică (în curs de publicare).

Până în prezent au apărut:

Tipul antropologic, de Prof. Fr. Rainer, 1945, 33 p.

Demografia și igiena satului, de Dr. D. C. Georgescu, 1945, 125 p.

Impodobirea porților, interioarele caselor, opinii despre frumos, de Al. Dima, 1945, 43 p.

Reprezentarea cerului, de Ion I. Ionică, 1944, 83 p.

Credințe și rituri magice, de Ștefania Cristescu-Golopenția, 1944, 116 p.

Structura economică a satului, de Al. Bărbat, 1944, 188 p.

Unități sociale, de Tr. Herseni, 1944, 158 p.
3. CLOPOTIVA, un sat din Hațeg. Monografie sociologică sub conducerea lui Ion Conea.
  - Vol. I. Cadrele.
  - Vol. II. Manifestările, 1940, XX + VIII + 574 p.

(urmare la p. III copertă)

LITERATURA POPULARĂ

BIBLIOTECA DE SOCIOLOGIE, ETICĂ ŞI POLITICĂ
CONDUSĂ DE
D. GUSTI
S O C I O L O G I A R O M Â N I E I

2

DRĂGUŞ
UN SAT DIN ȚARA OLTULUI (FĂGĂRAȘ)
MANIFESTĂRI SPIRITUALE

LITERATURA POPULARĂ

DE

ION CAZAN

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE SOCIALE
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIALE AL ROMÂNIEI

BUCUREȘTI 1947

DRĂGUȘ UN SAT DIN ȚARA OLTULUI (FĂGĂRAȘ)

PLANUL MONOGRAFIEI:

A. CADRELE:

I. *Cadrul cosmic:*

1. Condiția fizică: geologică, orografică, hidrografică, climatologică, etc.
2. Condiția fizică: floră și faună.
3. Așezările sociale: vatra satului, case, drumuri, fântâni, etc.
4. Natură și cultură.

II. *Cadrul biologic:*

1. Tipul antropologic.
2. Factorii demografici: structura populației, mișcarea populației, neamuri și familii (genealogie).
3. Igiena populației: morbiditate, alimentație, locuință.
4. Ereditate și adaptare la mediu. Selecțiune socială.

III. *Cadrul istoric:*

1. Trecutul Țării Oltului.
2. Trecutul Drăgusului.
3. Structura socială tradițională în Drăguș.

IV. *Cadrul psihic:*

1. Structura psihică, individuală.
2. Structura mentalității colective.
3. Personalități din sat: *a.* în trecut (Ion Codru Drăgușanu, etc.); *b.* în prezent
4. Conformism și inovație.

B. MANIFESTĂRILE:

V. *Manifestări spirituale:*

1. Graiul.
2. Vieța religioasă.
3. Vieța morală.
4. Concepția despre lume și vieță: filosofie (cugetarea); știință (cerul), timpul și calendarul, magia (rituri și credințe domestice, rituri și credințe cu plante medicinale).
5. Vieța artistică: literatură, muzică;
arta plastică: arhitectură, sculptură (împodobirea porților), ceramică (olărit), icoanele pe sticlă, interioarele caselor, țesături, port; opinii despre frumos.
6. Obiceiuri și ceremonii: naștere, botez, nuntă, înmormântare; sărbători de peste an; claca popii, etc.
7. Știința de carte și folosirea cărții.

VI. Manifestări economice:

1. Agricultură.
2. Creșterea vitelor: păstoritul, pășunea, turmele.
3. Pădurea.
4. Meserii și industrii sătești.
5. Industria casnică.
6. Comerțul în sat și la târg.
7. Cooperația.
8. Bugetele.
9. Structura economică a satului.

VII. Manifestări juridice:

1. Vieța juridică tradițională.
2. Vieța juridică procesivă.
3. Proprietatea: individuală și colectivă.

VIII. Manifestări politico-administrative:

1. Concepții politice.
2. Grupări și acțiuni politice.
3. Finanțele comunale.
4. Administrația comunală.

C. UNITĂȚI, RELAȚII, PROCESE:

IX. Unități și subunități sociale în sat:

1. Familiile și neamurile.
2. Gospodăriile.
3. Vecinătățile.
4. Categoriile sociale; boieri și iobagi.
5. Cetele și jocurile de copii.
6. Cetele de feciori.
7. Șezătorile de fete.
8. Hora.
9. Clubul Husarilor.
10. Șezătorile de femei.
11. Obiceiurile ca instituții sociale.
12. Confesiunile.
13. Grupările politice.
14. Cărciuma.
15. Biserica.
16. Școala — Străjeria — Premilităria.
17. Căminul Cultural.
18. Satul ca unitate socială.

X. Relații:

1. Relații între rude de sânge și rudeni spirituali.
2. Relații: simpatetice, în familie, între vecini, între stăpâni și servitori. Opinie publică.
3. Relații cu satele învecinate și cu orașul.
4. Relațiile Drăgășenilor cu cei plecați din sat.

XI. Procese:

1. Procesul de emigrare și imigrare.
2. Procesul de emigrare în Statele-Unite ale Americii și în Canada.
3. Procesul de orașenizare.
4. Transformările structurii sociale țărănești.

D. CARACTERIZAREA SOCIOLOGICĂ A DRĂGUȘULUI

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
<i>Introducere</i>	
Precizări	1
Constatări	2
Concluzii	10
<i>Clasificări și comentarii</i>	
A. Povești	
I. Povești despre animale și păsări	
1. Cocoșul moșului și găina babei	13
II. Povești fantastice	
2. Ionică Făt-Frumos și Ileana Cosinzeana	14
3. Cenușotcă	16
4. Cipăruș Pătru	18
5. Făt-Frumos și Smeoaica	19
6. Aurelian Voinicul	20
7. Împăratul orb	21
8. Povestea Șarpelui	22
9. Ileana Simziana	24
10. Moșul cu barba de flori	25
11. Trei fete în cânepă	26
12. Fata babei și fata moșului	27
13. Fata babei și fata moșului	28
14. Zâna munților	30
15. Lina Herghelina	30
16. Povestea porumbelului	31
III. Obiecte supranaturale (magice)	
17. Masa, măgarul și măciuca	32
18. Masa, calul și rogojina	33
19. Masa, berbecele și măciuca	33
20. Găinușa cu ouă de aur	34
B. Povești în formă de legende	
I. Povești cu cuprins moral și pedagogic	
21. Omorîrea bătrînilor	36
22. Poveste cu doi copii	38

23. Cei doi copii luați robi	38
24. Urmările unei mame vitrege	39
25. Copilul împăratului	39
26. Mama și fetița	40
II. Legende religioase	
27. Dumnezeu și Sfântul Petru	40
28. Trei fete la seceră	40
29. Când oamenii uită de Dumnezeu	41
30. Trei călători	42
31. Cum a luat bătaie Sfântul Petru	43
32. Sfântul Petru și dreptatea lui Dumnezeu	44
33. Dumnezeu, Sfântul Petru și Sașii	44
34. Sfântul Petru și țăranul în Raiu	45
35. Trei dorinți	45
36. Legenda Sf. Constantin	46
37. Legenda Sf. Constantin și Elena	46
38. Adam și Eva	46
39. Legenda Sf. Ilie	47
40. Povestea Sfintului Sisoie	48
C. Povești în formă de nuvele	
41. Fata isteată	49
42. Ciobanul pocăit	51
43. Copilul ursit al săracului și bogatul	52
44. Copilul ursit al împăratului	54
45. Norocul și mintea	55
46. Sărăcia	56
47. Cămașa fericitului	56
48. Finul morții	56
49. Moartea și săracul	57
D. Povești despre prostia Dracului	
50. Stan Bolovan	58
51. Isprăvile lui Chirică	60
52. Femeia și Dracul	61
53. Baba și Dracul	62
E. Snoave	
54. Femeia, popa, primarul și țiganul	63
55. Copilul de trei luni	64
56. Peștii pe brazdă	64
57. Femeia necredincioasă	65
58. Femeia încăpățînată	67
59. Nevasta leneșă	68
60. Doctoria rămasă de prisos	69
61. Comoara găsită de bărbat, cînd	69
62. Povestea celor trei feciori	71
63. Păcală și popa	71
64. Povestea cu Păcală	71

65. Neculai și Neculiță	72
66. Buha gîcitoare	72
67. Păcală și Sasul	72
68. Tolpa	75
69. Moșul și ginerele lemnar	76
70. Țiganul gîcitor	77
71. Țiganul la spovedanie	78
72. Țiganul la vînătoare	79
73. Țiganul la stîină	79
74. Rupică Ciocârlie	80
75. Vitejie țigănească	81
76. Țiganul și nănașa	81
77. Țiganul la furat struguri	82
78. Țiganul « Harhanghel »	82
79. Țiganul slugă și pașaportul iepurelui	82
80. Țiganul și capul lui tată-su	83
81. Povestea cu înghietoarea	83
82. Cei 12 țigani și ciobanul	84
83. Măgarul sburător	84
84. Aronică mincinosul	85
85. Rușii și cismele popii	86
86. Popa și cantorul	87
Epilog	89

INTRODUCERE

PRECIZĂRI

1. Ca toate celelalte componente ale literaturii populare — după cum menționăm și în altă parte ¹⁾ — *povestea trebuie privită din punctul în care cercetarea literară se completează cu o cercetare sociologică*. Căutînd să prindem povestea, textul — *obiectul* —, surprindem odată cu ea un ansamblu de fenomene, un țesut social, din care nu o vom putea desprinde individual, decît în limita îndreptării atenției, către întreaga viață literară a obștii sau a individului — a *subiectului* —. Dar, povestea, în clipa aceea, desvăluie încă ceva, de proveniență pur abstractă, desvăluie arta de a povesti și de a asculta o poveste, tehnica — dacă există — de a scormoni, de a provoca anumite prilejuri favorabile, cu alte cuvinte, desvăluie diferite acțiuni, la care participă motivele literare din momentul în care se bănuiește o actualizare a lor. Prin urmare, această *vieță specială a poveștilor*, care se poate numi foarte bine, cu un termen generic, *povestitul*, cu toate condițiile și pozițiile ei, în desfășurarea întregii vieți a unităților sociale, trebuie să formeze punctul de plecare al cunoașterii valorii spiritualității acelor unități, ca literatură. În sensul acesta, am îndreptat scurtele noastre observații asupra povestitului în Drăguș.

2. Înainte de a intra în considerații mai amănunțite, se cuvine să dăm o lămurire de terminologie. Referitor la *povestit* — termen neîn-

---

¹⁾ *Literatura populară. Lămuriri în vederea unui plan de cercetare*. Extras din volumul *Indrumări pentru monografiile sociologice*, redactate sub direcția științifică a d-lui prof. D. G u s t i și conducerea tehnică a d-lui T r a i a n H e r s e n i de biroul cercetărilor sociologice din Institutul de științe sociale al României, București, 1940. Cf. și I o n C a z a n, *Littérature populaire*, în marea monografie sociologică, *Nerej, un village d'une région archaïque*, dirigée par H. H. S t a h l, vol. II, Institut de sciences sociales de Roumanie, Bucarest.

trebuințat în Drăguș — avem două cuvinte a cărui circulație este de o frecvență remarcabilă: substantivul *poveste* și verbul *a povesti*.

Valoarea semantică a substantivului *poveste* este cam aceeași pe care o cunoaștem și asupra căruia vom reveni și mai jos; cea a verbului, însă, nu mai corespunde celei de a spune o poveste. A povesti înseamnă a sta de vorbă, a discuta despre necazuri, despre interese, despre diferitele incidente, care intervin sau s'au strecurat prin viața satului sau prin viața intimă a oamenilor.

Comunicarea, povestirea acestora se face pentru a-și împărtăși unii altora, gândurile, pentru a-și face părtași la necaz, pentru a găsi împreună o soluție sau pentru a se veseli cu o ironie sau cu o glumă.

Foarte rar se întrebunțează verbul *a povesti* pentru a se da să se înțeleagă că se povestește o poveste. De cele mai multe ori, o poveste se spune, nu se povestește.

CONSTATĂRI

3. În sistemul de corelații sociale ale povestitului în Drăguș, se vede — în mod evident — valoarea redusă a cadrelor sociale. *Determinările cosmologice, biologice, psihologice și istorice nu prezintă ceva special, față de cele pe care le cunoaștem din alte părți, care să schimbe în chip hotărâtor povestea și rostul ei în sat.*

Manifestările, însă, sunt mai angajate în această înlănțuire cauzală. Condiționarea lor surprinde la fiecare pas, dar, se înțelege, nu în crearea motivelor — nașterea motivelor e o chestiune în afară de discuțiile acestea — ci în prelucrarea și utilizarea lor, în diferite formule, în transmiterea lor dintr'o zonă a satului în alta și chiar în explicarea dinamicii și frecvenței unei povești sau a unui motiv, la un moment dat, într'o zonă a satului sau în întreg satul, la diferite categorii de vîrs.e sau eventual, în anumite vreme și în anumite prilejuri. Condiționarea poveștii și povestitului de celelalte manifestări se atestă și în relațiile obștei cu lumea ei exterioară.

Manifestările economice, juridice și politico-administrative creiază două serii de agenți de transmisiune a poveștilor dintr'o unitate socială în alta și chiar în sînul aceleași unități sociale. În prima serie, am așeza agenții externi, adică acei străini care pătrund în satul nostru, aducînd cu ei teme ce se localizează aci. Grăitor în sensul acesta, este exemplul băieșilor din pădure, care coboară, pentru diferite treburi — mai ales pentru vînzarea vaselor și cerșit — în Drăguș. Unele dintre poveștile culese au fost auzite de informatorii noștri dela acești colportori — printre altele — de motive literare, fie direct, fie indirect. Matei Stoia a auzit

Borta vîntului, dela un « copchil de băieș, care-o dormit o noapti la un niam al nostru; o spus-o 'ntr'o sară »; iar Solomon Jurcovan știe *Povestea Șarpelui* dela Vichente Socaciu, care și el o știa dela « un băieș din pădure ». In a doua serie, am introduce *agenții interni*, adică pe acei Drăgușeni care se deplasează prin alte locuri și se reîntorc în sat. In deosebi, pentru a doua serie de agenți, deplasările au o dublă acțiune: întâi prin pătrunderea lor în viața altor sate și orașe și luarea de contact cu lumea aceea și al doilea, prin modul semnificativ în care se parcurg distanțele pînă la acele sate și orașe, speciala dispoziție sufletească a călătoriilor și ambianța în care ele se parcurg.

Indicele economic al familiilor are mare importanță în sensul acesta. Muncile agricole, în timpul cărora — un anumit tineret — pleacă din Drăguș prin alte sate din Țara Oltului, la lucru, băgarea la stăpîn — pentru anumite vârste — în diferite orașe și sate, armata, și toate relațiile obștești cu satele și orașele mai apropiate sau mai îndepărtate, iată necontestate pretexte de schimburi, fără de care nu se poate înțelege actualizarea și transmisiunea anonimului fenomen literar.

Celelalte manifestări spirituale exercită de asemeni o presiune asupra povestitului drăgușan.

Știința de carte — școala —, *religiozitatea* — biserica — și *etica satului imprimă la anumite cercuri și vârste, pronunțate caractere, poveștilor și povestitului*.

Mărturii suficiente ne îndreptățesc să credem, că astăzi în Drăguș, bărbații în general și copii — școlarii — în special, introduc în capitalul tematic al satului, nenumărate povești, legende și snoave de proveniență cărturărească de primă generație. Uneori mi s'au povestit lucruri — de către știutorii de carte — după care mi s'au indicat, fără să insist și izvoarele unde le cetiseră; alteori, ezitînd să mi se spună — pentru motive ușor de înțeles — de unde se știe povestea sau încercînd să mă asigur că « nu-i din carte », pentru a mă induce în eroare, i-am determinat pe informatori să-și recunoască lecturile.

Bibliotecile școlii primare și a Căminului Cultural, conțin multe cărți bune de cetit pentru săteni și împrumută acasă, cărți, care se notează pe fișe speciale, încît se poate avea evidența lecturii unora dintre săteni și școlari pe mai mulți ani. Plecînd dela aceste evidențe, mi-a fost ușor să identific, îndată, proveniența cărturărească a unora dintre povești sau să verific sinceritatea informatorilor mei. Un exemplu: între cărțile mai cetite din biblioteca școlii, se află și volumul *Eminescu povestind copiilor* (ed. O. Minar, Socec, Buc.), ale cărei povești: *Borta vîntului*, *Găinușa de aur*, *Frumoasa lumii*, *Finul lui Dumnezeu*, *Fata din grădina*

de aur, le-am auzit povestindu-se, fie chiar de cei care le cetiseră, fie de alții. Unii dintre Drăgușeni, prin diferite împrejurări, mai au și pe acasă cărți. Aceste cărți păstrate — de multe ori cu grijă — se moștenesc, se dăruiesc și se împrumută. Importanța acestui fapt nu mai trebuie subliniată; și nu trebuie să ne mire, de ce astfel de iubitori și păstrători de cărți au oarecare ascendent față de semenii lor, ascendent care se relevă și în materie de povestit.

Din exemplele întâlnite la fiecare pas, citez numai cazul lui Gheorghe Fogoroș (văduv, 77 ani, știutor de carte, cetește și cu alfabetul vechiu cirilic, fost cu armata și războiul chiar și în Viena), care deși a avut o vieată destul de grea (a avut 16 copii și mai are o fată), prin apropierea lui permanentă de biserică și prin rolul avut de fruntaș al satului, dispune încă de un număr de cărțuli — ascunse prin pod, prin ladă, prin dulap, pe sub pernă, pentru a nu se rătăci (dintre care notez: *Vieața Sfântului Alexe, Mîntuirea păcătoșilor* — ed. cirilică din 1874 —, *Vămile văzduhului, Geneveva de Brabant, Alexandria*). El le-a citit de nenumărate ori, încît le știe în întregime pe de rost și nu rar povestește din ele. Această pietate cu care își îngrijește cărțuliile sale religioase, apocrife (a avut și o carte cu *Versul lui Adam*, pe care-l știe numai fragmentar) și profane cu caracterul lor moral și căldura cu care povestește, stîrnesc de multe ori ascultătorilor emoții pînă la lacrimi. (Inf. A. S. P. C o d r e a, care în diferite ocazii, îi spune: « Ia mai cetești o țir, bade Gheorghe »!).

Chestiunea aceasta va apărea, însă mai limpede, după urmărirea crîmpeiilor de conversații și mărturii pe care le dau mai jos, în legătură cu geneza poveștilor văzută prin mentalitatea populară.

4. *Origina poveștilor în concepția populară nu este destul de unitară.* Părerile informațiilor variază în raport cu formarea și experiența lor. Voi reproduce o seamă de opinii și frînturi din conversațiile avute cu unii dintre ei, din care se pot desprinde două păreri:

a) Poveștile sunt pășanii:

— Păi o poveste, cum așa putea io spune, i-o 'ntîmplare. Poate c'asa chiar o fost, rea de credință și de suflet! (San Rogozea).

— Și la oamenii din sate le mai face lumea cîte o poveste, așa din cîte-o vorbă, o glumă mai șodoasă! Vorbește cîte-o vorbă de care nu-și dă seama, ș'apoi doi inși tot spune cîte o vorbă, o tot cîrk'ește pîn se face grea la cîntar. (D. Sofonea).

În același sens mi-au mai dat informații San Rogozea, Nic. V. Fogoroș, Gh. Gușeilă și alții.

— Așa păștește omu cîte ceva, ș'apoi se jeluie la altu, ș'asa rămîne: povetea-i gata. S. (Bobeica).

— Adică noi auzim ceva, că s'o întâmplat; aia-i! (M. Bota).

— Aia nu-i poveste, îi întâmplare. (Maria M. Tătaru).

— Apoi întâmplare, da-i tot poveste. (S. Bobeica).

— Apăi povestea s'o iscat așa: de pildă, io am fost cioban la oi; io am dat oile odată pe rip' așa s'o căzt și-o rupt picioarili, le-am omorît; și s'o dus și alții și-o zis: — Mă, vezi să nu faci, cum o făcut ăla! . . .

— Păi cum o făcut ăla?

— Păi stai să-ți spun cum o făcut: Ăla o fost om slab la minte, mă, și . . .

Ș'așa se face toată povestea . . . La noi, e și o vorbă: A ajuns de povestea lumii . . . (Nic. Vas. Fogoroș).

— Dela oameni, o învățat copkii. (M. Bota).

— Șădea așa pe hudiță oamenii ai bătrini și povestia că ăla o pățit așa și ăla așa, și copkii asculta; că dac'o pățești o mîni mai departe, n'o ții. (M. Bacioc).

— (Poveștile) zice că ar hi fost așa; s'o 'ntîmplat cite-o pățanie, cite un fapt așa și-o povestit, c'așa-i. (Nefta Gușeală).

— Și alea cu 'mpărați și smei is pățanii că și smei o fost. (M. Bacioc).

— (Poveștile cu smei, feți-frumoși, împărați etc.). Așa știm noi că s'ar hi întîmplat. (Nefta Gușeală):

— Da cine-o văzt'! Numa auzim! (Maria N. Tătaru).

— Apăi vedeți, domnule . . . elea cu smei, cu uriași, balauri, elea-s povești moștene, dela bătrini așa, elea nu-s povești adevărate, . . . că noi nu credem în d'elea . . . mai sînt și d'eia . . . (N. V. Fogoroș)

Referindu-se la « Povestea Cenușotcii », Maria Codrea crede că:

« n'o hi tot așa cum i'n poveste, da el tot o fost odată, în vr'un sat, pe unele . . . »

— Aia cu Cenușotcă, de sigur că s'o 'ntîmplat, c'o fost în adevăr, că dacă nu s'o 'ntîmplat, n'o putut s'o facă, că vezi . . . că și dacă n'o fost chiar așa, da o mai faci . . . (Nefta Gușeală).

Comentînd o altă poveste cu caracter supranatural, Dumitru Husea era convins că:

« asta chiar așa so 'ntîmplat, într'un sat pe la Cîmkina pe acolo . . . »,

iar Maria Stoița completa:

« Toate poveștile or hi fost odată așa. Din pățanii ies iestea . . . ».

Credința în existența reală a acțiunilor și eroilor din poveste este evidentă. Din cele mai multe ori, o simplă deformare a întâmplărilor și pățaniilor, determinată de trecerea din gură în gură și, apoi, aducerea lor din condei și punerea în carte, este explicația cea mai recunoscută.

De aici, din carte, povestea își urmează drumul ei, cum se vede și din cele ce vor urma:

b) Poveștile sunt din cărți:

— Poveștile de bună samă că din cărți hin.

— Apăi când zicem, povestim... așa..., c'am fost în târg, că ce-am lucrat, că ce-o făcut boreasa aia, helea nu-s povești; poveste... numai helea-s care îmblă din cărți, care să spun așa... Aia care se spune ce-o făcut altu, nu să numără poveste.

— Nenea Gheorghe (Fogoroș) mn'i-o spus povești d'estea, din cărți; altfel n'am mai mers pe drum... așa...

— Și de pe la băieți noști; aducea cărți de pă la școală.

Iarna-i mai cetește și omul ei (S. P. Codrea) din cărți și ea spune când se duce la borese:

• Că uite ce-o mai citit Molă, pin cărți ». (Agretina S. P. Codrea)

— Di Alixândria auzita-ți? Hai, Doamne, poveste ca Alixândria nu-i. Ce frumusețe spune; minune mare! Și cu furnicile s'o bătut!

— Am auzit-o demult, a cetit-o un om în casă la noi, ș'apăi am furat-o așa..., da n'o știu bține ca 'n carte. O asculta ăsta... Bradu, o asculta și plîngea, cum spunea de frumos, cum s'o bătut ș'o ajuns... pîn la rai.

— Le-am auzit de tineră. Citește cineva din cărți și le prinzi; că io nu știu carte, sau poate le-o cetit altcineva ș'apăi mîi le-o spus așa p'un drum și le-am prins...

— Dac'ași hi știut carte, să citeșc io 'n cărți, vai de mine... (Agretina S. P. Codrea)

— Apăi o știe că-i din carte (se referă la Genoveva de Brabant).

— Am auzit-o dela copkii!

— Copkii? Din carte, dela școală! O are în carte la școală... (M. N. Tătaru).

— Io am și cetit în cărți. (N. V. Fogoroș).

Fiind vorba de moșul său, Ion Miclăuș Fogoroș, decedat, spune:

— Apăi după ce le-am învățat dela el, io le-am mai găsit și pin cărți și pin reviste și i-am spus: — apăi dumneata de un'le știi taică? — Apăi le știu din cărți mă!... (N. V. Fogoroș).

— Cele din cărți is cam tot d'estea care se spun așa, da-s schimbate.

— Care le citești pin cărți is frumoase, da astea care le auzi așa, parcă crezi mai tare 'nt'ele... (Nefta Gușeilă).

5. Povești nu știe să spună oricine:

— Nu-i dat la toți așa... să știe multe, că numa ăla prinde care umblă mai mult (Sofia Nic. Fogoroș).

— N'o bagă toată lumea 'n cap; nu-s toți așa. (A. S. P. Codrea).

Sunt însă destul de mulți cei cărora le plac poveștile și le pot povesti. Sunt unii care pot fi ușor identificați întrebînd pe alții (Maria Rogozea

Bacioc, Agretina S. P. Codrea, Mătei Jurcovan, Sinefta Gh. Gușeilă, Gheorghe Tătaru, Sofia Gh. Tătaru, etc.).

— Aia știe multe (e vorba de Agretina S. P. Codrea); o fost ea de neam, corjoasă. Ș'o avut un domn mare pe la Viena (fratele ei, fost subofițer în armata austro-ungară) i spunea ăla cînd vinia!

— Cam știe lumea că-i place să spuie povești. (Sinefta Gușeilă).

— Aia o pățit multe!

— O avut copkii din flori; o avut năcazuri. Alea-s pățanii, alea-s povești. (M. Bota).

— (Maria R. Bacioc) Îi de mult și ea 'n sat; cine mai știe de unde le-o aflat. (M. N. Tătaru).

— O făcut și ea destule, de-aia știe. (M. Bota).

— Țăla iar știe multe c'o fost pe la București. (D. Sofonea).

Alteori ei înșiși își recunosc calitățile:

— Di la mine din copkilărie, că io-s șeful Drăgușului; dela școală, plăteam la dascăl 30 zloți și ne 'nvăța toate cîntările...

— Dar cîte știu, io... nu le pot alege numa. Am fost io așa.. numa de n'am avut soț. (M. R. Bacioc).

De cele mai multe ori, însă, nu că se feresc de a recunoaște că știu, dar nu-și pot da seama, dacă mai știu sau nu, căci poate n'au mai spus povești de mult.

— Astea mi-o mai ieșit din minte. (Zaharia Rogozea).

— Nu s'o hi lovit, d'aia n'a spus!

— Nu poci spune mereu. Cînd am curaj, or cînd îs necăjit, mi le-aduce ca cum aduce apa gunoaie și de toate, cîn vin...

— Am știut multe...; și mai știu multe..., da numa așa cînd vine... cîti-un sfînt...; tot sfîntu are o poveste.. și tot omu, că și la oamenii din sat le mai face lumea cîte-o poveste-așa... ș'apăi cînd vorbim mi-aduc aminte... La niște fete din Voila, le-am spus pă drum, mergeam la tîrg la Făgăraș, de-au rîs cu lacrimi, că, zice, « nene, să știi că nu te uităm cît om trăi... ».

— Alea cu rușini îs de mult, de cînd lucrăm la Galați... (D-tru Sofonea).

— Știam cînd eram mai tînăr, da am avut multe afaceri și le-am uitat; da știam! (N. V. Fogoroș).

— Dacă nu le-am spus le-am mai uitat, că vezi, cînd ai așa multe 'n cap le uiți...

— N'am mai stat de povești, că nu mă mai poci de copkii ăștia. (Maria A. Rogozea)

Și totuși cînd le vine bine, povestesc, însă, cu convingerea că:

« nu mai sunt povești, cum am apucat io » (M. Rogozea Bacioc).

— Ale mele nu-i de-acuma și de-aia povestesc ca să învețe și ești mai tineri » (M. R. Bacioc).

— D'ap'a mele-s mai așa, mai bătrînești. (Longin Tătaru).

6. Dintre variatele categorii sociale, de o deosebită atenție sub raportul povestitului, se bucură foștii sau actualii ciobani. Cine din sat nu a auzit sau nu a învățat povești dela Ion Popa Radu zis «Bradul bătrînul», sau dela Matei Jurcovan sau dela alții care au fost la oi?

— Taica, Longin Tătaru, știe multe povești; o fost la oi! (Viorel L. Tătaru).

— E un cioban mai bătrîn, de-aici dela noi, Matei Jurcovan și ne-o spus-o; c'apăi ciobanii știe. (Salomon Rogozea).

Și Nic. V. Fogoroș și Gheorghe Tătaru și Gheorghe Sofonea și alții au învățat multe povești dela ciobani, fiindcă și ei au veghiat seri de-a-rîndul, în jurul focului, la munte, lîngă turmele de oi.

Apresiasi reciprocă a povestitorilor și a acestora de către nepovestitori — și chiar de către, i-ași numi pseudo-nepovestitori, care deși cunosc povești, pentru pretexte uneori nejustificate neagă — stîrnește foarte prețioase observații de opinie, asupra cărora nu ne vom opri. În general, însă, povestitorii sunt stimați de semenii lor.

7. *Tipuri de povestitori.* Se înțelege că gustul estetic și arta povestitului diferă dela caz la caz. Fiecare povestitor are caracteristicile lui. Chiar în sînul aceleași familii, diferențele sunt de multe ori izbitoare.

Gheorghe N. Tătaru este un om cu frumoase calități de povestitor. Atent, privind țintă cu ochii mari, la cel dintre ascultători care i se pare că-i dă mai multă importanță, vorbește rar, cu multe amănunte și într'o formă aleasă. Făcînd pauze mari — încît își lasă impresia că-ți dă răgaz să umbli cu imaginația pe urmele eroului —, cu glasul blajin, ale cărei variații de tonalitate însoțite de gesturi discrete, te fac să aștepti descoperirea unei taine, Gh. Tătaru este un tip reprezentativ al povestitorului drăgușan. Cu totul alt tip, întruchipează însă soția sa, *Sofia Tătaru*. Este și ea cunoscătoarea unui mare număr de povești. Pe ea o preocupă însă mai mult fondul. Nu prea-i plăcea să zăbovească asupra incidentelor, pentru a le da vieață și a le valorifica, în fața cărora bărbatul ei s'ar fi oprit grav pentru a privi o clipă pe chipul ascultătorilor, efectul și curiozitatea continuării și pentru a relua domol. Mai ales, cînd mi-a povestit Ileana Simziana, părea că n'o interesează decît firul acțiunii, după care fugea, să divulge mai repede sfîrșitul. Nemulțumită de încetineala cu care Gheorghe își depăna povestea, i s'a adresat odată dojenitor:

— Spune-o, mă, mai iute...»;

ceea ce i-a atras, numaidecît, următoarea prețioasă observație, din partea lui:

«... așa-i povestea, dar nu vrei să fug după ea ».

Acceași observație a făcut-o și I. Rogoza :

« povestea nu să spune iute . . . , că de-aia-i poveste . . ».

Cu totul altor tipuri de povestitori se încadrează *Neculai Vas. Fogoroș* și *Dumitru Sofonea-Cojocarul*. Nic. Fogoroș cunoaște și spune orice fel de poveste. Știe mai mult anecdote, snoave, taclale și păcălituri. D-tru Sofonea știe aproape numai anecdote pornografice :

« De-astea mai știu, zice el, da nu mai spui, să nu dau de v'o rușine », că . . . « toate au câte-o țir de treabă acățată ! . . ».

Cînd « ne luam de poveste », după ce-l lăsam să spună ce voia el, încercam să-l fac să-mi spună și vreun basm, dar mă izbeam mereu cam de același răspuns :

« Acuma nu-mi ghine 'n hire, da știam și d'astea mai neacățate.

Iar după ce-mi povestea câte-o legendă cu Dumnezeu și Sf. Petru, revenea :

« să-ți mai acăț io una acuma Dumitale . . ».

Și Nic. Fogoroș și D-tru Sofonea, primul cu mai mult temperament, al doilea mai mucalit, povestesc tare, gesticulează larg, rîd cu hohote înainte și după ce au desvăluit nota de humor a povestirii, adaptează povestea la împrejurări și persoane cunoscute sau necunoscute și aruncă o ironie la unul dintre ascultători. În legătură cu o snoavă oarecare, nimeni nu te poate lămuri mai bine ca D-tru Sofonea unde a auzit-o, unde a mai spus-o, cînd a avut mai mare succes cu ea, că i s'a potrivit « lu unu dela Salva . . » sau dela Făgăraș etc. Amîndoi sunt foarte inteligenți, plini de spirit și cu o memorie foarte bună. D-tru Sofonea, cînd l-am revăzut în Mai 1939, după 5 ani, și a început « să-și deslege gura », mai întîi m'a întrebat, dacă din multele snoave pe care mi le-a spus în 1934, le mai păstrez încă pe cele patru pe care mi le povestise într'o anumită împrejurare. La răspunsul meu, afirmativ, cu mare mulțumire, spre uimirea mea, adăugă :

« apăi pe helea cu . . . — reamintindu-mi pe cele 4, scrise atunci — care le-ați scris nu le mai spui acum ».

Exemplificarea tipurilor de povestitori se poate încă desvolta. Mai adaug numai entuziasmul și chiar extazul care parcă se abătea asupra *Agretinei Popa Codrea*, pasiunea cu care povestește și cu care trăește aventurile eroilor din poveștile sale. Ii plac mai ales basmele și orice povestire în care găsește fantasticul, pentru a admira, comenta și broda într'un stil expresiv special ei, cu multă figurație și bogăție poetică.

8. Prestigiul celor mai pricepuți într'ale poveștilor mai are la Drăguș și o altă însemnătate. Vieța spirituală comună a satului se bazează, în special pe grupările sociale, determinate la rîndul lor, fie de criterii subiective, fie obiective. În toate aceste grupări sociale cu caracter iterativ sau întîmplător, create sau pe vecinătăți, cum de regulă sunt șezătorile, sau pe cercuri prietenești sau de rudenie, bunii povestitori își au rolul lor foarte bine conturat. Mai mult chiar, prezența lor însăși este determinantă pentru fixarea unor grupări sociale, cel puțin sub raport spiritual. La Drăguș aproape toți povestitorii își au cercul lor, care devine uneori adevărate focare din care radiază tot felul de povești și vorbe înțelepte. O cercetare și mai analitică a Drăgușului ne-ar fi dus de sigur chiar la o descifrare a zonelor diferitelor povești sau teme, mai ales, urmărind activitatea bunilor povestitori. Un foarte scurt exemplu: Sofia Gh. Tătaru (n. Rogozea) știe povestea lui Cenușotcă, dela « tata bătrîn », care o povestise odată la desfăcutul cucuruzului. Intre alții, dela Sofia a prins-o soțul ei Gh. Tătaru, dela care au învățat-o surorile sale Ana și Eva Tătaru, fratele său Viorel și fiica sa Norica, dela care a luat-o apoi fetița de 9 ani Livia Jurcovan ca și câteva colege originare din diferite colțuri ale țării, aflate la aceeași școală la Mieșcurea Ciucului. Dela același « tată bătrîn », dar mai ales dela « mama bătrînă », care era soră cu Codru Drăgușanu, a învățat povestea lui Cenușotcă, sora Sofiei Tătaru, Nefta Gușeală, dela care a trecut apoi la soțul ei, Gh. Gușeală, ca și la alte borese din vecinătate.

CONCLUZII

1. Chiar și numai din aceste câteva observații se poate înțelege că *povestitul în Drăguș* — fenomen social complet structurat — *îndeplinește simultan sau succesiv mai multe funcțiuni*. Niciodată o funcțiune a povestitului nu este singură, ci întotdeauna ele apar într'un ansamblu în care una este predominantă. Această funcțiune — principală — se menține un timp oarecare, iar în momentul coborîrii, descreșterii ei, vedem crescînd alta. Variația aceasta de funcțiuni — care se produce cu foarte mare ușurință — se poate surprinde în toate prilejurile propice povestitului. La claca de seceră sau de tors, în șezători, la desfăcutul cucuruzului, la lucru — dar mai ales la împrumut de lucru — Dumineca, după bise-rică « pe uliță », în micile lor deplasări la munca cîmpului, la tîrguri sau la oraș, povestitul este într'un continuu schimb de valori.

De asemeni, predominarea — în astfel de prilejuri — a sexului femeesc sau a celui bărbătesc sau participarea la povestire, în număr

mai mare a copiilor, tinerilor sau bătrînilor, aduc o nouă serie de variații funcționale. Toate aceste raporturi — de creștere și descreștere — între funcțiuni, se pot sesiza destul de clar în Drăguș.

Funcțiunea estetică-distractivă, de obicei, este prima care predomină la începutul povestitului. Adunîndu-se pentru a trece timpul — cu lucru sau nu — din moment ce se aduce vorba despre una sau alta, e suficient să facă cineva legătura că: « asta-i ca aia, cu ăla care . . . » și îndată știutorii încep să spună ce-au auzit dela unul sau dela altul, înveselind fețele ascultătorilor. « Știi că omu și dacă are v'o durere, minten îl faci de rîde » (D. Sofonea).

Funcțiunea lucrativă este cea care se substituie mai repede celei estetice. Lucrul continuă dacă participanții sunt voioși. Ori voioșia încetează pentru mulți, cînd se aud numai povești supranaturale cu smei și feți-frumoși. Ei simt nevoia unei snoave, a unei glume, care să le descrețească fruntea, să-i facă să rîdă. De aceea, auzi adeseori spunîndu-se să nu mai zică « d'estea să moțai », ci « d'elea să rîzi » (Sofia Sitea).

« Nu le place la toate poveștile; num' ce-auzi:

— No, lasă poveștile . . . Mai bghine cîntați, că povestea nu-mi place; mîi somn». Dacă spui, n'ascultă și face larmă. (A. S. P. Codrea).

Intr'una din zilele lui Mai 1939, pe cînd stăteam lîngă cei vreo 20 de bărbați, feciori, femei și fete, care ajutau la lucrul casei lui Gh. I. Fogoroș, acesta întrerupse liniștea lucrului, zicînd: — « D'apăi mai spuneți mă și voi ceva, c'apăi mege treaba mai bghine; zi mă, Laie, tu una . . . ». Laie-Nicolae V. Fogoroș — nu așteptă mult și cînd altcineva aduse vorba, el completă îndată că « asta-i ca aia cu unu . . . un țigan care . . . » și povesti cunoscuta snoavă cu țiganul care a furat un căpăstru de care era legată o iapă, după care urmară — la rugămințile celorlalți, de a mai zice « una » — încă vreo 20 de snoave și povești. În felul acesta, lucrul a luat un ritm nou în plină veselie și hohote de rîs.

Funcțiunea educativă a poveștilor în Drăguș, de asemenea, trebuie ținută în seamă. Copiilor, ca peste tot, li se spun povești. Remarc rolul foarte redus al mamei în chestiunea aceasta. În general — la Drăguș — mamele nu spun povești copiilor lor. Spune « mama bătrînă », « tata bătrîn », « tata », cîte un neam, vecin, prieten, oaspete . . .

— Venea seara la noi tata bătrîn și ne spunea povești și rugăciuni; mama bătrînă ne spunea rugăciuni și cîte i-o mai spus mă-sa ei. (Nefta Gușeilă).

— Mă mai ceartă nevasta și strigă să nu-i umplu capu la băiat cu prostii. (N. V. Fogoroș).

2. Ca o ultimă concluzie din cercetarea vieții poveștilor în Drăguș, putem spune că tradiția literară a satului nu a cedat de tot agentului

literar extern, cărții, pentru a avea un sat de *tipul vieții literare exogene* și nici nu s'a menținut nealterată în a perpetua caracterul organic permanent pentru a avea un sat de *tipul vieții literare indigene*, ci răsfrîngerea destul de substanțială a cărții în viața satului a întîlnit un bun literar anonim, viu și dens, producîndu-se astfel o contopire literară de două origini și caractere¹ diferențiate care s'au altoit reciproc. Numai prin această soluție mixtă, în care s'au împletit produsele și forțele literare a celor două origini diferite, trebuie interpretată viața literară de *tip mixt* a Drăgușului.

CLASIFICĂRI ȘI COMENTARII

A. POVEȘTI

I. POVEȘTI DESPRE ANIMALE ȘI PĂSĂRI

1. COCOȘUL MOȘULUI ȘI GĂINA BABEI

Punguța cu doi bani. Cocoșul năzdrăvan care găsește o comoară.

A) Inf. Laurian Gușăilă, 11 ani, știe carte. Text cules de M. S., la 19 August 1929.

B) Inf. Sofia Sitea, 17 ani, știe carte (7 cl. primare). Povestea a « auzit-o de mînică », nu știe dela cine, dar « zău n'am citit-o ». Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Tema acestei povești cu cocoșul care merge să caute și găsește o comoară pentru stăpînul său, a fost studiată în ultima vreme, în legătură cu varianta lui Ion Creangă, de Jean Boutiére (*La vie et l'oeuvre de Ion Creangă*, p. 72—78), care conchide că versiunile romînești se leagă direct de celelalte versiuni orientale. În ce măsură, urmează să se stabilească, valabilitatea constatărilor fiind cu atît mai apreciată, cu cît numărul mărturiilor va fi mai mare. Cele două variante drăgușene alăturate celorlalte cunoscute (cf. L. Șăineanu, *Basmele romîne*, p. 948—950, J. Boutiére, *loc. cit.* și A. Schuller us, *Verzeichnis*, p. 25, unde la nr. 213*, înnumără 9 variante), vor contribui și ele la lămurirea acestei probleme, căci existența unor elemente îndepărtate de variantele cunoscute, ne duce la descifrarea mai multor tipuri, dintre care unele se apropie de alte teme, ca de pildă de cea numită *Le chat botté*, al cărui tip romînesc este legat tocmai de cocoșul acesta năzdrăvan și credincios (cf. și notele noastre în *Nerej, un village d'une région arhaïque*, II, p. 248—250, la nr. 13).

Momentele principale ale variantelor noastre sunt:

A. a) Moșul, baba și baterea cocoșului; b) Găsirea punguței și intervenirea boierului; c) Prinderea cocoșului și aruncarea lui în ogradă, între celelalte păsări; d) Aruncarea lui într'un butoiu cu apă; e) Aruncarea într'un cuptor cu foc; f) Inchiderea cocoșului în pivniță; g) Intoarcerea la moș; h) Baba și baterea găinii.

B. a) Moșul, baba și baterea cocoșului; b) Găsirea punguței și intervenirea împăratului; c) Aruncarea cocoșului într'o fântână; d) Aruncarea lui într'un cuptor; e) Inchiderea cocoșului într'o ladă cu bani; f) Intoarcerea la moș.

Din această simplă înșirare se poate vedea că formula acestei povești animale — reieșită din contaminarea unui motiv din ciclul îmbogățirilor miraculoase cu unul dintre cele privitoare la încercările unui datornic de a scăpa de cineva nedorit — scade și crește între anumite limite.

În var. *A*, băgarea cocoșului în ograda boierului nu aduce cu sine înghițirea celorlalte animale și păsări ale boierului. Tot în această variantă, descoperirea comoarei nu se petrece prin închiderea cocoșului într'o ladă cu bani, ci într'o pivniță, unde puterile-i miraculoase au descoperit în zid, lada cu galbeni pe care a înghițit-o. Se pare că această a treia peripeție a cocoșului completează mai logic acel crescendo al isprăvilor lui, care ni-l arată credincios și năzdrăvan.

Var. *B* se oprește, cu mici diferențe, cam la aceleași momente, unele variind, iarăși, în ceea ce privește caracterele secundare. Remarc numai amănuntul interesant că partea finală a formulei — trimiterea găinei de către babă — dispăre în această var. *B* și faptul că din amîndouă lipsește partea morală, în care nemulțumirea babei este pedepsită.

II. POVEȘTI FANTASTICE

2. IONICĂ FĂT-FRUMOS ȘI ILEANA COSINZEANA

A) Inf. Rafira Jurcovan (Hira Nichii Popii), 38 ani, știe carte, căsătorită. Informatoarea își amintește că povestea « Ileana Cosinzeana din costiță flori îi cîntă, nouă împărați o ascultă » e mult mai frumoasă și mai lungă, dar acum a uitat-o și nu mai știe cum mai e. O știe « de pe la tătucu, de pe la moși, dela strămoși ». De asemenea își aduce aminte că « era și într'o carte; avéam o carte de spunea și destea ». Text cules de I. C. C., în Apr. 1934.

B) Inf. Agretina Codrea, 60 ani, analfabetă.

«Io am fost ușoară la minte și le-am auzit; am băgat 'n cap. Când am fost tină, nu era nici una 'n Drăguș ca mine și la coasă și 'n pădure și la joc și peste tot; tăiam lemnul, ca omul; duceam cubici cu boii 'n postu Crăciunului, era pământul înghețat ca tunu».

Bună povestitoare, spirit viu, imaginație bogată, vorbește curgător și colorat. Se entuziasmează, admiră și participă integral la isprăvile eroilor din poveste. Iubește poveștile și-i plac de obicei cele emotive și duioase. *Genoveva de Brabant* este una dintre cele mai prețuite. O știe dela vecinul său Gh. Fogoroș, care la rându-i o știe și o cetește și acum, adeseori, dintr'o carte cumpărată, o ediție populară de pe la sfârșitul secolului trecut. Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Aceste două variante drăgușene fac parte din cel mai complet ciclu tematic al poveștilor fantastice. O analiză sumară acestui ciclu tematic a făcut-o la noi L. Șăineanu, grupând formula de față, alături de altele, la tipul Nereida, al treilea tip al ciclului păsărilor. Episoadele lor sunt:

A. a) În grădina împăratului, un pom pe care nu știa cine l-a sădit, «ziua înflorea, noaptea făcea rod și pînă dimineța cineva i le fura», așa că niciodată n'avea fructe (cf. var. *Voronca*, apud Șăineanu, *op. cit.*, p. 284); b) Supărat de aceasta, împăratul a pus în cite o seară, pe cei doi feciori mai mari, să păzească, dar venind «un vînt cu boare lină și de somn dulceață plină», ei au adormit; c) A treia noapte, al treilea fiu, Ionică Făt-Frumos, pe cînd pîndea, prinse o pasăre mare, care se transformă în fată și deslegă enigma pomului; d) Adormind amîndoi, veni o slujnică-țigancă, smulse trei fire din părul de aur al fetii, care deșteptîndu-se supărată, vru să-l scoale pe Ionică, dar neputînd, schimbă inelul lui cu al ei și dispăru; e) Trezindu-se din somn — cu toate rugămintele părinților — Ionică Făt-Frumos plecă în căutarea Ileenii Cosinzenii; f) Ajungînd într'o prăpastie, el dete de moara unde măcina Ileana Cosinzeana și se băgă slugă; g) Odată vîrîndu-se într'un sac, el fu luat de păsările care duceau sacii cu făină — păsări la fel cu cea pe care o prinsese el — și dus la «pitariu»; h) Aci, ascunse inelul într'o pîne, unde găsindu-l Ileana, chemă pe brutarul care a făcut-o (cf. și A. I. Vasiliu, *Povești și Legende*, p. 38) și astfel, avem descoperirea lui Ionică, recunoașterea și nunta.

B. a) Ionică Făt-Frumos după ce se scâldea în lacul din grădina — care-i fusese interzisă de tatăl său, încă înainte de moarte — adormind

la umbră, o zână venia și-l alinta fără ca el să se deștepte (cf. și varianta ardeleană a lui P o m p i l i u, apud Șăineanu, *op. cit.*, p. 284); b) A treia oară, venind zîna, iar el nedeșteptîndu-se, ea-i schimbă inelul cu al ei, îl fermecă și dispăru (Var. A, ep. d.); c) Trezindu-se din somn, el își luă opinci și cîrjă de fier și plecă în căutarea ei. (Var. A, ep. e) d) Mergînd printre stînci și pe sub pămînt, el ajunse la « moara măestrelor », moara lui Moș Arghir, care-și ridica genele cu cîrja și măcina Ilenii Cosinzenii și începu să slujească bătrînului. (Var. A, ep. f); e) Odată vîrîndu-se într'un sac cu făină, fu aruncat pe spatele unor păsări și dus unde se făcea pînea pentru Ileana. (Var. A, ep. g); f) Isbutind să obțină — dela brutari — favoarea de a fi lăsat să pregătească și el pînea și făcînd-o mai bună ca ceilalți, el ațîță curiozitatea Ilenii; g) A treia oară, băgînd inelul în pîne, este descoperit și făcut acolo împărat. (Despre recunoașterea cu ajutorul inelului și în alte basme, cf. Șăineanu, *op. cit.*, p. 673).

Din acestea se poate vedea că schema poveștii este aceeași. Diferă numai introducerile. În raport cu celelalte variante ale domeniului românesc, menționăm că ele reprezintă un tip prescurtat, care se oprește la regăsirea dintre erou și zână și nu se mai continuă ca în cele mai multe, cu călcarea consemnului de a nu intra în camera oprită, eliberarea smeului, furarea Ilenii, căutarea și aducerea ei, cu excepția introducerii din var. A, care se apropie de var. ardeleană a lui Frîncu (cf. și tipul Hesperidelor la Șăineanu). Tipul drăgușan coincide aproape perfect cu prima parte a celui ardelean, cunoscut mai ales prin varianta lui Miron Pompiliu, luată de Șăineanu ca al doilea basm-tip al tipului Nereida.

Un mare număr de variante românești au notat A. Schuller us (*Verzeichnis* la nr. 300 I) și Al. Vasiliu, (*op. cit.*, p. 147—162), iar alte date bibliografice apropiate am dat în note la basmul Lebegioara din contribuțiile noastre la monografia Nerejului-Vrancea (în *Nerej, un village d'une région arhaïque*, II, p. 228—231, nr. 31).

3. CENUȘOTCĂ

Fratele cel mic cîștigă prințesa din turn.

A) Inf. Solomon Jurcovan, 21 ani, știe carte, necăsătorit, fiul Rafirei Jurcovan (cf. pov. nr. 2). Text cules de I. C. C. în Mai 1939.

B) Inf. Gheorghe L. Tătaru (cf. introd., p. 14), 35 de ani, știe carte (6 cl. primare), căsăt., 1 fetiță. Fost cioban 8 ani; armata la Calafat și

în trecere, pe la București. După ce a terminat povestea, inf. se adresează soției, sale:

— Dară, Sofio, asta a lu Cenușotcă cini mi-o spus-o?

— Io ți-am spus-o la desfăcutul cucuruzului!

— Nevasta mi-o spus-o și io i-am luat melodia — spuse el zîmbind — și Sofia o știe dela tata bătrîn, dela tata mamei (Ion Rogoza); — Rămîneam acasă cu el ș'apă ne to spunea povești ca să șidem și noi cu iel ». (Text stenografiat de Gr. S., în Aug. 1938).

Deși L. Șăineanu (p. 725) spune că basmul acesta nu are decît o asemănare exterioară, prin înfățișarea urîtă și respingătoare, cu Cenușereasa, totuși îl introduce (p. 737—739) ca al doilea basm-tip, al tipului B, din ciclul mamei vitrege. Prin cele trei apariții ale lui Cenușotcă, îmbrăcat în haine de argint, aur și diamant, ne apropiem de unele povești din ciclul acela dar credem că nu acolo îi este locul.

Tipul drăgușan al acestei povești este același ca acel reprezentat de varianta ardeleană a lui Mera (Șăineanu, *op. cit.*, p. 738) și constă din următoarele episoade:

A) a) Cei doi feciori mai mari ai unui om n'au isbutit să prindă caili năzdrăvani care veniau noaptea și mîncau holdele; b) Al treilea fecior — Cenușotcă — trimis, cîntînd din fluiet, pîndește și prinde calul cel frumos, căruia însă-i dă drumul în schimbul a trei fire de păr de aur, de argint și de diamant; c) Împăratul vestește că va da fata de soție, aceluia care va putea, sărînd cu calul, să-i ia cununa din vîrfurile unei biserici, unde o pune-o ea; d) Plecînd frații să-și încerce norocul, Cenușotcă chemă — scuturînd firul de aur — calul și îmbrăcat numai în aur, sări cu el, pînă aproape de cunună; e) Intorcîndu-se frații, înciudați, dărîmară cotețul de pe care Cenușotcă pretindea că văzuse și el călărețul misterios; f) A doua zi la fel, travestit în haine de argint, Cenușotcă sări cu calul și puse mîna pe cunună; g) Din aceeași pricină, frații dărîmară și o șură de pe care Cenușotcă spusese că văzuse și el tot ceea ce ei credeau că numai ei știu; h) A treia zi, în haine de diamant, ca un necunoscut, se repezi ca fulgerul, luă cununa și se întoarse acasă, își puse cununa pe cap, o acoperi cu căciula și începu iarăși să dearnă cenușă în vatră; i) Infuriați, frații dădură jos acoperișul casei, fiindcă de pe el — zicea Cenușotcă — văzuse cum cineva luase cununa; j) Împăratul văzînd că viteazul care a luat cununa nu se duce să ia fata de nevastă, trimise oamenii să caute în toate casele, pînă-l descoperi pe Cenușotcă, cu cununa pe cap, spre surprinderea tuturor.

B. a) Un om și-a trimis feciorii să păzească niște grâu pe care noaptea îl mîncău niște cai năzdrăvani, dar primii doi n'au isbutit, adormind; b) Cenușotcă — al treilea fecior — se duse din proprie inițiativă și stînd la pîndă, prinse unul dintre cei trei cai, care-i dăruie în schimbul libertății, trei fire de păr din coamă — unul de aur, unul de argint și unul de diamant — și apoi se întoarse acasă, stîrnind invidia fraților săi; c) Împăratul dădu ordin că acela care va sări călare pînă la fata lui (la al treilea etaj) aceluia-i va da-o de soție; d) După plecarea fraților la întrecere, Cenușotcă chemă — scuturînd firul de diamant — calul cu care sări pînă a pus mîna pe fereastra etajului; e) Întorcîndu-se frații și vrînd să ridă de Cenușotcă că el n'a văzut ce-au văzut ei, se înfurie și dărimară grajdul din apropiere, auzind că a văzut și el de pe acel grajd; f) A doua zi, la fel, Cenușotcă îmbrăcat în haine de argint, întrecu pe concurenți; g) Inciudați, frații tăiară un păr, din care Cenușotcă pretextase că văzuse și el totul; h) A treia zi, la fel, îmbrăcat în aur, sări tocmai în camera fetii împăratului, o sărută și dispăru; i) La ordinul împăratului, de a se prezenta eroul să-și ia nevasta și împărăția, Cenușotcă s'a dus și a făcut nuntă.

Un fragment basarabean a cules D. Ș a n d r u din Cornova-Orhei (în *Bulletin linguistique*, I, p. 98 —99).

4. CIPĂRUȘ PĂTRU

Eliberarea sorei și fraților. Trădarea eroului.

Inf. Gh. Bobeica, 45 ani, analfabet. Text cules de M. R., în Aug. 1929. Azi (1939), decedat.

Cipăruș Pătru este un basm a cărui cercetare este una dintre problemele cele mai spinoase din domeniul prozei populare. Nu putem accepta încadrarea lui Șăineanu în tipul celor doi frați de cruce. Toate variantele românești se opun acestei clasificări, cu osebire tipul ardelean, în care se integrează și basmul drăgușan. Variante românești a mai semnalat și publicat Al. Vasiliu (*Povești și Legende*, p. 205) și Ecaterina Țenescu (în *Grai și Suflet*, vol. II, fasc. 2, p. 334—342), pe lîngă cele adunate de Schullerus (*Verzeichnis*, p. 28—32) în atît de complicatele subdiviziuni ale tipului 301 I*:

a) Măturînd, o femeie — care avea doi băieți și o fată — găsi un bob de piper, pe care înghițindu-l, născu un copil, care în 20 zile creșcu cît în 20 de ani; b) Trimițîndu-și fata să ducă mîncare celorlalți doi

băieți la plug, ea se rătăci prin pădure și nimeri la locuința unui smeu; c) Fratele cel mare plecă în căutarea sorii, o găsi la casa smeului, dar auzind buzduganul acestuia, se ascunse sub o troacă; d) Smeul descoperindu-l, îl invită la masă — o jumătate de bou și 50 vedre de vin — și apoi luându-se la luptă, îl omorî; e) Al doilea frate avu aceeași soartă; f) Cipăruș, după ce sili pe mamă-sa să-i mărturisească despre frații și sora lui, prin băgarea ții sub talpa casei, sub cuvînt că va suge, plecă să-i caute (cf. Șăineanu, p. 601; Candrea-Densușianu-Speranția, *Graiul nostru*, I, p. 367; Ispirescu, *Povestind copiilor*, p. 143—163 și D. Furtună, *Izvodiri din bătrîni*, p. 66); g) După șapte zile de mers, a ajuns la smeu, a mîncat cu el un bou, au băut 100 de vedre, s'au luat la luptă și Cipăruș își omorî adversarul; h) Cu ajutorul sorei sale, și-a desgropat frații, le-a dat cu apă vie și au plecat cu toții spre casă; i) Pe drum, adormind de oboseală iar fraților fiindu-le frică de el, l-au legat cu lanțuri de un lemn, pe care el, deșteptîndu-se, l-a scos din rădăcină și a plecat cu el în spate, acasă; j) Plecînd iarăși în lume, ca să se lupte, s'a întîlnit cu Strîmbă Lemne și cu Sfarămă Piatră, care l-au făcut « regele » lor și trăesc împreună în pădure. (Elemente pătrunse din ciclul tematic al ajutătorilor supranaturali sau al tovarășilor năzdrăvani (cf. Șăineanu, *op. cit.*, p. 537—539, 557 și urm.; Schuller, *Verzeichnis*, nr. 513 A și D. Șandru, în *Bulletin linguistique*, I, p. 105—106 — fragment).

5. FĂT-FRUMOS ȘI SMEOAICA

Cei doi frați asemănători. Eliberarea prințesei expuse.

Inf. Sinefta (Nefta) Gh. Gușeilă, născută Rogozea, 42 ani, știe carte (2 cl. primare), căsătorită. A fost la Tg. Mureș și prin împrejurimi. Text cules de I. C. C., în Mai 1939. Notez că nu numai Ileana Simziana, dar aproape toate poveștile pe care le știe Sinefta, le știe și soțul ei Gh. Gușeilă, care o controla și chiar o completa adeseori.

Povestea aceasta este destul de cunoscută, dar complexul de contaminări și interferențe cu alte teme din acest ciclu, au dat naștere la o mulțime de tipuri.

Episoadele acestei variante sunt: a) Nașterea miraculoasă a doi copii — al împărătesei și al bucătăresei — și a doi căței; b) Cauza plecării în lume și alegerea calului; c) Poposirea la Sf. Vineri; d) Întîlnirea în pădure cu smeoaica; e) Omorîrea eroului; f) Plecarea fratelui în urma

semnelor prevestitoare în căutarea eroului; g) Poposirea la Sf. Vineri; h) Întîlnirea cu smeoaica; i) Omorîrea smeoaiicei; j) Invierea eroului.

În afară de aceasta, o versiune (B) mult mai frumoasă și mai bogată în incidente, am ascultat dela Gretina Samoilă Popa Codrea (cf. povestea nr. 2), din care notez următoarele episoade: a) Mîncînd din același pește, împărăteasa naște pe Măr, servitoarea pe Păr și cățeaua șase căței numiți: Bujor, Rozor, Cetina Brazilor, Floțean, Cioban și Frunză de Maghiran, dintre care, pe primii trei îi ia Măr, iar pe ceilalți Păr; b) După ce și-au schimbat batistele, Măr pleacă în lume; c) În drum se luptă și omoară un taur care strica arăturile, un smeu care seca fîntînile și un balaur cu șapte capete, care, păzind singura fîntînă cu apă, mîncea în fiecare zi, cîte o fată și în ziua aceea trebuia să mănînce chiar pe fata împăratului, careia îi venise rîndul; salvarea ei, motivul Andromedei (cf. J. Bédier, *Les Fabliaux*, p. 110—111); d) Întîlnirea cu smeoaica, mama taurului, smeuului și balaurului; e) Convorbirea cu ea, coborîrea din copac și omorîrea eroului; f) Plecarea fratelui, la apariția semnelor prevestitoare: 3 picături de sînge pe batistă; g) Oprirea la Sf. Vineri; h) Întîlnirea cu smeoaica care striga: «Vai de mine, mor de frig»; i) Omorîrea ei; j) Descoperirea fratelui îngropat în pădure la o rădăcină și învierea lui; k) Insurarea lui Măr cu fata împăratului, pe care o salvase dela balaur și «Păr nu mai știu pe cine-o luat».

Din cele de mai sus, se poate vedea limpede că versiunea B este cea mai apropiată, dintre cele cunoscute, de cea a lui Gh. Pop-Reteganul, numită tot Măr și Păr.

La informațiile privitoare la această formulă de basm, date în contribuțiile noastre la monografia Nerejului (în *Nerej, un village d'une région arhaïque*, II, p. 237—238), mai adăugăm pe cele date de J. Bédier (*Les Fabliaux*, p. 107), A. Schullerus (*Verzeichnis*, la nr. 303 și 304), ca și varianta basarabeană a lui P. V. Ștefănuță (*Folklor din jud. Lăpușna*, în *An. Arh. de Folklor*, II, p. 146—147).

Problema a fost studiată în ultima vreme, pe plan universal, de K. Ranké, în fundamentala sa monografie *Die Zwei Brüder* (F.F.C., nr. 114, Helsinki, 1934, 390 p.), în care (p. 85—86) introduce și 21 de variante românești, comunicate de I. Mușlea.

6. AURELIAN VOINICUL

Aducerea pasării de aur. Frații perfizi.

Inf. Ioan Năftuc Fogoroș, 56 ani, știe carte, căsătorit. A călătorit în America, iar în timpul războiului mondial a fost prizonier în Rusia.

Povestea a auzit-o dela un frate al său din sat. Text cules de Gh. R., în Mai 1939.

Povestea lui Aurelian Voinicul sau a împăratului, căruia un ochiu îi plîngea și unul îi rîdea, este una dintre poveștile cele mai complicate ca înlănțuire de elemente: *a)* Dintre cei trei fii ai împăratului, numai cel mic, Aurelian, isbutește să afle de ce tatălui lor un ochiu îi plîngea și altul îi rîdea; *b)* Incercarea fraților de a aduce din țara Zînei-Zînelor, pasărea de aur cu colivie cu tot (cf. și *An. Arh. de Folklor*, IV, 158) și ieșirea tatălui transformat în urs, în cale, la pod; *c)* Plecarea lui Aurelian cu armele, hainele și calul care mîncă jăratec, ce aparținuseră în tinerețe tatălui său; *d)* Întîlnirea la pod cu tatăl transformat în leu; *e)* Oprirea în pădure și stingerea focului; *f)* În căutarea focului, întîlnirea cu Bună seara, Miez de noapte, Zori de zi și legarea lor (cf. Șăineanu, *op. cit.*, p. 333, 983 n. 67 și Schullerus, *Verzeichnis*, nr. 304); *g)* Găsirea focului păzit de 12 uriași (cf. N. Cartoian, *Cărțile populare*, I, p. 128; *h)* Prinderea lui Aurelian de uriași, plecarea lor la curtea Împăratului Roșu să fure cocoșul, omorîrea uriașilor; *i)* Insurarea cu fata Împăratului Roșu, despărțirea de ea și primirea năframei, obiect miraculos; *j)* Deslegarea lui Bună seara, Miez de noapte și Zori de zi, întîlnirea cu calul; *k)* Regăsirea fraților care ajunseseră slugi; *l)* O nouă despărțire la cele 3 drumuri; *m)* Frații ajung din nou slugi; *n)* Sosirea lui Aurelian la palatul Zînei-Zînelor, prefacerea calului în căpățîină de cal, îndrăgirea lui cu o Zîină tînără, dela care primește o năframă și un baston de aur, furarea pasării de aur; *o)* Fuga și urmărirea eroului, aruncarea periei, pieptenului și gresiei (cf. și Candrea-Densusi și Anu-Speranță, *Graiul nostru*, I, p. 85—90); *p)* Regăsirea fraților și trădarea lor; *r)* Calul, năframa, venirea fetei Împăratului Roșu, învierea lui cu apă vie și iarăși uciderea lui de aceasta din gelozie; *s)* Calul, a doua năframă, venirea tinerei Zîne și a doua lui înviere; *ș)* Sosirea lui acasă cu Zîna, tocmai la nunta fraților săi.

Amănunte despre motivele acestui basm se mai găsesc și la Șăineanu (*op. cit.*, p. 540 și urm.), la tipul fraților perfizi din ciclul celor trei frați.

7. ÎMPĂRATUL ORB

Peșirea și mărul de aur. Căutarea leacurilor minunate.

Inf. Seana Axente Rogozea, de 17 ani, știe carte, necăsătorită. Plecată de acasă dela 11 ani, servitoare la Turnul Măgurele și Turnul Severin.

Povestea o știe dela Dumitru Ionașcu, flăcău din sat « care le mai citea prin cărți ». Text cules de Gh. R., în Mai 1939.

a) A treia și cea mai mică fată a împăratului a ales de bărbat, aruncînd de trei ori mărul de aur, de pe un pod, celui mai zdrăntos dintre pețitori; b) Deși nebăgat în seamă la început, împăratul orbînd, iar ceilalți doi gineri neputînd să-i facă ceva, ginerele cel tînăr a plecat și i-a adus lapte de capră sălbatecă, cu care l-a lecuit; c) Drept mulțumire împăratul i-a dat cel mai frumos cal, l-a înzestrat și l-a lăsat moștenitor; d) Orbînd a doua oară, ginerele cel mic i-a adus « iarbă de-a Zînelor, dela un pod mare » și l-a lecuit; e) Ajuns împărat, ginerele cel mic și avînd un copil, pentru a satisface curiozitatea celorlalți, el și-a explicat originea-i țigănească.

Notez că povestea aceasta este lipsită, în general, de frăgezimea populară, de continuitate și de un final care să împace așteptarea ascultătorilor. Vina aparține — de sigur — informatoarei.

8. POVESTEA ȘARPELUI

Soțul vrăjit. Amor și Psyche.

A) Inf. Solomon Jurcovan, 21 ani, știe carte (7 cl. primare), necăsătorit. Povestea a auzit-o « la șezătoare... , într'o sară, la fata aia... la porumb... , a spus-o Vichente Sucaciu; el o știe dela un băieș d'eia din pădure ». Deși nu a spus-o decât de vreo două ori pînă acum, totuși îi place foarte mult, căci « asta-i di un' să taie poveștile ». Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

B) Inf. Gheorghe Orășanu, 67 ani (în 1934), analfabet, țigan care se ocupa cu lucrarea lingurilor, măturilor etc., originar din Curtea de A. geș. Povestea o știe de mult, de cînd era copil, dela « unu al draculi, în Regat, di ne spunea multe ».

Text cules de M. R., în August 1929..

C) Inf. Gheorghe Orășanu (cf. varianta precedentă). Text cules de I. C. C., în Aprilie 1934.

Formula acestei povești în domeniul românesc a fost cercetată, pentru prima oară, într'un cadru larg comparat de L. Șăineanu ca o poveste mistico-fantastică, la tipul A — bărbat animal sau Amor și Psyche

— după cunoscutul episod din romanul lui Apuleius — al ciclului păsărilor sau al omului animal (*op. cit.*, p. 231—235, cf. și p. 108, 114—120, 11—12, 17).

Mai târziu, A. Schullerus (*Verzeichnis*, nr. 425 A) mărește posibilitatea de studiu, prin semnalarea încă a unui mare număr de variante românești, alături de cele 13 cunoscute lui Șăineanu. În ultima vreme o interesantă analiză comparativă între variantele românești — din păcate mărginită tot numai la materialul dat de L. Șăineanu — și între acestea și câteva străine — de obicei franceze — a dat Jean Boutière (*op. cit.*, p. 117—127). O imensă cantitate de versiuni ale diverselor popoare europene, au sistematizat cu grijă J. Bolte—J. Polivka în monumentală lor ediție ale basmelor Fraților Grimm (K.H.M., II, la nr. 88, în deosebi la p. 245—261). Pentru domeniul slav, menționez numai notele lui J. Polivka (*Kladské povídky*, I, p. 7—9; *Opavské a Hanáské povídky*, p. 39—44) și V. Tille (în *Polivkov studiev*, p. 15, la nr. 7 C). Recent, un studiu comparat al variantelor culese în Franța, Belgia și Germania a publicat Maurice Meyer din Gand (în *Folk-Liv. Journal international d'Ethnologie et Folklore européen*. Stockholm, nos. 2—3, 1938. Cf. *Le Folklore Brabançon*, 18-e année, nos. 105—106, p. 316).

Dintre cele trei variante drăgușene, var. A se integrează perfect în tipul general românesc în care eroul fermecat ia forma șarpelui. Var. B și C nu sunt decât forme reduse, care se îndreaptă spre un tip mixt, reieșit din contaminarea formulei noastre, cu motive aparținând altor tipuri de basm. Pentru a se vedea mai bine aceasta, dăm pe scurt episoadele acestor variante:

A. a) Un bătrîn găsește și crește un pui de șarpe, fiu de împărat blestemat; b) Șarpele trimite pe bătrîn de trei ori să pețască pe fata împăratului; c) Condițiile puse de împărat (drumul de aur cu pomi de aur și argint) și nunta; d) Arderea pielei feciorului vrăjit — prelungirea farmecului — și dispariția lui; e) Calvarul soției în căutarea soțului; f) Oprirea la Sf. Vineri și Sf. Duminecă și darurile miraculoase (războiul de aur și cloșca cu puii de aur); g) Sosirea la Ileana Cosânzeana, a doua soție a eroului; h) obținerea permisiunii de a se culca în camera soțului său în schimbul obiectelor minunate; i) recunoașterea dintre soți; j) rezolvarea conflictului dintre cele două soții — cămașa cu cele trei picături de sânge (cf. varianta Sbiera la Șăineanu, p. 254 și *Șezătoarea*, 2, p. 116).

B. *a)* O bătrână găsește și crește un pui de șarpe — fiu de împărat blestemat; *b)* Șarpele trimite pe bătrîn de trei ori să pețescă pe fata Impăratului Verde; *c)* Condițiile puse de împărat (podul, casele, zece trăsuri etc.) și nunta (cîrja minunată); *d)* Alte condițiuni puse pentru dobîndirea fetei: aruncarea buzduganului — omorîrea Impăratului Roșu — alegerea cailor.

C. *a)* Impărăteasa lui Verde Impărat a născut o fată și în același timp a apărut și un buzdugan în poartă, care creștea ca și fata; *b)* Un împărat vecin a fost trimis de trei ori, de unul dintre cei doi feciori ai săi la Impăratul Verde ca să-i pețescă fata; *c)* Condițiile puse pentru dobîndirea fetei (podul, casele, mesele, trăsurile etc.) și nunta (cîrja minunată); *d)* Alte condiții (aruncarea buzduganului — omorîrea Impăratului Roșu — furarea salbei împărătesei și mielului împăratului, alegerea cailor, furarea altei salbe încuiată într'o ladă).

9. ILEANA SIMZIANA

Inf. Sofia Gh. Tătaru, 35 ani, căsătorită cu Gh. Tătaru. Are un copil Eleonora. Deși a urmat 3 clase primare, nu știe prea bine să scrie și să cetească. A fost de cîteva ori în regiunea Rucăr, un timp chiar slujnică la un Sas.

Text cules de I. C. C., în August 1939.

a) Impăratul e trist că n'are un băiat să-l trimită în ajutor vecinului său, Impăratul Roșu; *b)* Cele trei fete ale lui, îi află supărarea și încearcă pe rînd să îndeplinească dorința, dar primele două se sperie de apariția la pod a tatălui prefăcut în urs și se întorc înapoi (cf. pentru acest motiv S c h u l e r u s, *Verzeichnîs*, nr. 300 și mai sus basmul nr. 6); *c)* Plecarea fetei celei mici și ajutorul primit dela o vrăjitoare și dela Sfînta Vineri, pentru a alege calul de mire al tatălui — care mînca jăratec (cf. mai sus basmul nr. 6) și orz fiert în lapte — și a se îmbrăca cu hainele de mire ale tatălui; *d)* Întîlnirea la pod cu tatăl prefăcut în urs; *e)* Poposirea la curtea smeului și smeoaicei, vicleniile acestora — cu ajutorul florilor puse noaptea la cap — de a afla de e fată sau bărbat, sfaturile calului; *f)* Schimbarea calului cu cel al smeului, găsirea unei cununi, sosirea la Impăratul Roșu; *g)* În căutarea Ilenei fata Impăratului, furată de smei, simulînd că sunt corăbieri negustori și răpirea ei; *h)* Aducerea cailor Ilenei și lupta calului năzdrăvan cu șapte piei cu armăsarul smeilor; *i)* Urmărirea fugarilor de către smei și aruncarea

periei, gresiei și pieptenului; j) Aducerea vasului în care a fost botezată Ileana, dintr'o biserică îndepărtată; l) Blestemul călugărului dela aceea biserică, că cine a luat vasul, de-i bărbat să se facă femeie sau invers și transformarea fetei în bărbat; m) Căsătoria cu Ileana Simziana.

Povestea aceasta a Ilenei Simziene este mai ales cunoscută prin varianta publicată încă din 1874, de Ispirescu (cf. *Legende sau basmele Românilor*, ed. Cartoian, p. 70—97).

10. MOȘUL CU BARBA DE FLORI

A) Inf. Gheorghe V. Buneriu. Auzită dela tatăl său, Vasile Buneriu. Text cules de Gh. R., în Mai 1939.

B) Inf. Maria Matei Fogoroș, 36 ani, 3 cl. primare, căsătorită a doua oară; are 2 copii. A fost slujnică 4 ani în Rucăr, Corbi și Viștea-de-Sus (Făgăraș). A vizitat Bucureștiul cu prilejul expoziției din 1935 din Parcul Carol. Povestea o știe dela un bătrîn din sat. Text cules de Gh. R., în Mai 1939.

A) a) Vînătorii împăratului prinseseră în pădure, un moș cu barba de flori, sfînt, pe care l-au închis în grădina împăratului; b) Eliberarea moșului de copilul împăratului, în schimbul unei flori; c) Supărarea împăratului, alungarea copilului în pădure pentru a fi ucis și cruțarea lui de către servitori; d) Întîlnirea cu moșul și intrarea copilului, paharnic la alt împărat care avea o fată; e) Vicleniile celorlalte slugi și încredințarea de misiuni supranaturale; f) Creanga de măr înflorit în puterea iernii, adusă din rai cu ajutorul moșului și al unui cal năzdrăvan, venit prin scuturarea unui frîu miraculos; g) Apa vie de unde se bat munții în capete, adusă cu ajutorul moșului, a Sf. Vineri, Sf. Sîmbete și Sf. Dumineci; h) Nunta eroului cu fata împăratului și moștenirea unei jumătăți de împărăție.

B) a) Slugile împăratului prinseră un moș cu barba de flori, care lua lapte din fîntîna cu lapte a împăratului, pe care l-au închis într o casă de fier; b) c) d) ca și în var. A; e) Indrăgind pe fata împăratului, au făcut nuntă, la care au fost chemați domni și împărați, printre cari și tatăl băiatului; f) Venind rîndul băiatului să-și spună povestea lui, a fost recunoscut de tatăl lui, care s'a convins că moșul cu barba de flori a fost Dumnezeu.

Variantele românești ale acestui basm au fost înregistrate de Schuller us (*Verzeichnis*, nr. 502) și de Al. Vasiliu (*Povești și Legende*, p. 60—67).

11. TREI FETE ÎN CÂNEPĂ

Copiii de aur. Slujnica invidioasă. Înșiră-te mărgărite.

A) Inf. Solomon Jurcovan (cf. nr. 3): « O fost o șezătoare de borese, sara la un frate a lu mama și om auzit-o acolo ». În Mai 1939, întreat fiind dacă mai știe această poveste, mi-a răspuns că a mai uitat-o « că chiar de mult n'am mai spus-o », dar își aduce aminte că la șezătoarea aceea de borese, povestea a auzit-o dela bunicul lui.

Text cules de I. C. C., în Aprilie 1939.

B) Inf. Maria Rogoza (n. Haneș, cu nume de sat, Maria lui Bacioc), 81 de ani, știe carte, a făcut școala primară, văduvă; nu s'a deplasat din sat.

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

C) Inf. Zaharia Rogoza, 59 ani, știe carte, căsătorit. A călătorit 7 ani (1913—1920) în America, care a avut o mare influență asupra lui. Povestea o știe « din tinerețe », iar cărți de lectură nu prea cetește: « . . . n'am prea citit; i-o, carte, am cam învățat în America, nu pe-aceia ».

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Semnalăm aci trei variante ale cunoscutei formule de basm, în care avem persecuția mamei nevinovate și prefacerile succesive suferite de copiii ei pentru a scăpa de nimicirea unei ființe dușmane. Cîteva informații bibliografice, am dat cu alt prilej (în *Nerej, un village d'une région arhaïque*, II, p. 224—228, la nr. 3). A daug numai că identitatea acestor variante și compararea lor cu celelalte ale domeniului românesc (cf. Schuller us, *Verzeichnis*, nr. 707), ne deslușesc oarecum un tip ardelean al acestei povești, ale cărei motive se mențin mai strîns, pătrunderea elementelor eterogene fiind foarte redusă.

Aceasta se poate vedea și din înșirarea următoarelor episoade, care sunt aceleași în toate trei variantele: a) Un domn ia de soție pe cea mai mică dintre cele trei surori, care a zis că-i va face doi copii de aur; b) Nașterea din pod, gelozia slujnicei, înlocuirea copiilor cu căței; c) Îngroparea mamei sub masă, îngroparea copiilor și răsărirea celor doi paltini; d) Prefacerea lor în pat, patul în două scînteii, scînteile în berbeci, iar

din două mațe de berbec, doi copii de aur; e) Ajutorul Maicei Preciste (în var. C avem pe altcineva, nu Maica Precista); f) Venirea la clacă, povestirea vieții lor și recunoașterea dintre soți și copii; g) Pedepsirea slujnicei.

Cu mici diferențe, tot acestui tip ardelean aparține și varianta culeasă dela Sandu Grecu din Breaza-Făgăraș, în August 1939, ce ni-a comunicat M. Tomescu.

12. FATA BABEI ȘI FATA MOȘULUI

Mama vitregă și persecuția fetei harnice.

Tipul I

Holle

A) Inf. Maria Matei Fogoroș (cf. nr. 10). Povestea a fost auzită dela mama ei, când era copilă și mergea la școală.

Text cules de Gh. R., în Mai 1939.

B) Inf. Eleonora (Norica) Gh. Tătaru, 11 ani, fiica lui Gh. Tătaru, știe carte, elevă în cl. I, la Școala profesională din Miercurea Ciucului. Povestea a auzit-o « de la fete, la școală — la Miercurea-Ciucului; — o spunea seara după ce ne puneam în pat ». O știe însă numai fragmentar, gândindu-se, greșind uneori și dând importanță mai mult fondului. Povestea o cunoaște și tatăl fetei, Gh. Tătaru, mult mai frumos, adăugînd: « eu i-am spus-o » (Norichii), la care aceasta răspunse: « am auzit-o și dela fete ».

Text cules de D. Ș., în Ianuarie 1939.

C) Inf. Maria Dionisie Buneriu, de 40 de ani, analfabetă; căsătorită. A umblat « pe la Făgăraș și pe satele astea pe-aicea ». Povestea « am auzit-o și io așa... Ce io mai știu?! ».

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

D) Inf. Nic. Vas. Fogoroș, de 38 de ani, știe carte (6 cl. primare), a fost 9 veri cioban în tinerețe; a umblat pe la București, Constanța, Brăila, Oradea. Căsătorit cu 1 copil.

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Ciclul mamei vitrege — analizat de L. Șăineanu (p. 705) — a fost despărțit în 4 tipuri, numite: Holle, Cenușăreasa, Phryxos și Rodia. Toate aceste 4 tipuri mi s'au semnalat în Drăguș.

Tipul Holle este reprezentat — ca în întreg domeniul românesc prin formula atît de cunoscută — mai ales prin varianta lui Creangă, Fata babei și fata moșneagului sau Fata moșului cea cuminte, etc.

Am ascultat în Drăguș 4 variante, de valoare egală.

Toate aceste variante sunt mult mai reduse decît cele de tipul general românesc. Episoadele lor sunt: *a)* Prigonită de babă, fata moșului pleacă la Sfînta Vineri; *b)* În drum, îngrijește o fîntînă, un cuptor și un pâr; *c)* Sosirea la Sfînta Vineri, slujirea și alegerea lăzii celei mai urîte, ca răsplată; *d)* Intoarcerea și recompensa părului, cuptorului și fîntînii; *e)* Deschiderea lăzii, invidia mamei vitrege și plecarea fetei ei la Sfînta Vineri; *f)* Indiferența arătată fîntînii, cuptorului și părului; *g)* Ajungerea la Sfînta Vineri, slujirea și alegerea lăzii celei mai frumoase, ca răsplată; *h)* Intoarcerea și refuzul părului, cuptorului și fîntînii; *i)* Deschiderea lăzii și ieșirea șerpilor care mîncară pe fată și pe babă.

Cele șapte variante romînești analizate și comparate cu ale altor popoare, oarecum sumar, de L. Șăineanu (p. 706—723) și de J. Boutière (p. 97—103), sunt departe de a caracteriza tipul românesc. Unele variante au fost înregistrate de A. Schuller (Verzeichnis, nr. 368, 902, 1480). La apropierea de tema celor patru racle din romanul Varlaam și Ioasaf, s'a oprit pe lîngă Șăineanu și N. Cartoian (Cărțile populare, I, p. 246—247; cf. și B. P. Hasdeu Cuv. din bătrîni, II, p. 143—144 și M. Gaster, Literatura populară p. 41). Pentru domeniul străin, menționez și: J. Bolte și J. Polívka (K. H. M., I, p. 99—109, la nr. 13 și p. 207—227, la nr. 24), J. Polívka (Kládské povíčky, II, p. 208—216, la nr. 61, p. 236—238, la nr. 73 și p. 253—255, la nr. 83), V. Tille (Polivkovy studie..., p. 39, la nr. 50 A; și Soupis, I, p. 436—449).

13 FATA BABEI ȘI FATA MOȘULUI

Mama vitregă și persecuția fetei harnice.

Tipul II: contaminat

Holle — Cenușereasa

A) Inf. Maria Al. Rogozea, de .. ani, analfabetă, căsătorită, cu 9 copii.

Text cules de M. R., la 59 August 1929. În 1939, își mai amintea foarte puțin din această poveste. « De-atunci am zis, de-atunci s'a dus », observă informatoarea.

B) Inf. Seana Vas. Tătaru, 48 ani, știe ceti și scrie. Căsătorită la 18 ani, apoi văduvă cu 3 copii. În timpul războiului a fost la Sibiu. Povestea « o știe dela mama mea, când eram copkilă mică; ne culca 'n povești: să nu vă culcați că vă spui o poveste frumoasă ».

Text cules de I. C. C., la 11 Aprilie 1934.

C) Inf. Sofia Gh. Tătaru (cf. nr. 9).

Text stenografiat de Gr. Sc., în Aug. 1938.

D) Inf. Maria Bacioc (cf. nr. 11): « De când eram io copkilă mică ».

Text auzit de I. C. C., în Mai 1939.

Var. A, B, C, D: a) Baba — mama vitregă — trimite fata moșului să păzească vitele și în același timp să toarcă, dându-i mâncare, cocă de cenușă; b) Maica Precista ajută mereu fetei să găsească mâncăruri bune a un păr, iar o vacă să-i toarcă; c) Baba își trimite fata ei să urmărească pe fata moșneagului și descoperă minunea; d) La insistențele babei, moșneagul taie vaca misterioasă, iar fata acestuia, după îndemnul Maicei Precista, adună niște oscioare de vacă și le îngropă în fundul grădinii; e) Un domn face o adunare ca să-și aleagă o fată de nevestă; f) Baba își duce fata ei la adunare, iar pe fata moșneagului o pune să adune niște mălai risipit în curte; g) Maica Precista trimite păsările cerului să adune mălaiul, iar pe fata moșului o îmbracă să strălucească ca soarele și în chip miraculos o duce în mijlocul adunării; h) Domnul a jucat cu fata moșneagului și fiindcă ea nu i-a spus cine este, la despățire i-a smuls o cismă din picior; i) Căutînd fata, căreia i se va potrivi cisma, domnul descoperă cu ajutorul cocoșului, pe fata moșneagului, ascunsă de babă după cuptoriu; j) Acesta se căsătorește cu fata moșneagului și are un copil; l) Sora vitregă, travestită în hainele adevăratei mame, îi ia acesteia, la scăldat, copilul și ajunge soția domnului; m) Adevărata soție, transformată în pasăre — de Maica Precista — veni în trei nopți să-și alăpteze copilul; n) A treia noapte — cu ajutorul servitorului credincios — soțul descoperă soția-pasăre; o) Pedepsirea femeii viclene — legarea ei de un cal.

Alte variante au fost culese de Elena Moroianu din Ținutul Săcelelor (în *Grai și Suflet*, vol. IV, fasc. II, p. 340) de D. Ș a n d r u din Basarabia (în *Bulletin linguistique*, I, p. 104—105 de G h. R a ț i u din Valea Timocului (în *Timocul*, an VII, 1 r. 1—2, Ian.—Febr. 1940, p. 15—160),

Tipul III: prescurtat

Inf. Nefta Gușeilă (cf. nr. 5).

Textul cules de D. Ș., la 7 Ianuarie 1939.

a) Un fecior de împărat face un bal ca să-și aleagă o fată de nevestă; b) Împărăteasa își gătește cele două fete ale ei, le duce la bal, iar pe cea vitregă o lasă acasă; c) Aceasta plînge pe mormîntul mamei sale și apoi transformată într'o frumoasă necunoscută, merge la bal; d) Feciorul împăratului, îndrăgostindu-se de ea, isbutește, la plecarea ei dela al treilea bal, printr'o santinelă, să-i ia un papuc din picior; e) Căutînd fata, căreia i se va potrivi papucul, feciorul de împărat descoperă, cu ajutorul cocoșului, pe fata persecutată, după cuptoriu și face nuntă cu ea.

14. ZÂNA MUNȚILOR

Cenușereasa.

Inf. Seana Gh. Axente Rogozea, de 17 ani, știe carte (6 cl. primare). A umblat pe la Turnu-Măgurele, Turnul-Severin (18 luni servitoare) și prin alte sate din Țara Oltului, ca în Olteț, de pildă, unde, servitoare fiind în vara anului 1938, a auzit și povestea aceasta «dela o boreasă bătrînă».

a) Feciorul împăratului împușcă la vânătoare o păsărică frumoasă, Zîna munților; b) Ea se preface în fată săracă și intră găinăreasă la curtea împărătească; c) În chip miraculos participă la două petreceri, îndrăgostindu-se de ea feciorul împăratului, fără să poată afla cine-i; d) A treia oară însă ea-și pierde pantofii și hainele; e) Căutîndu-se fata, căreia i se vor potrivi pantofii și hainele, este descoperită găinăreasa; f) Căsătoria feciorului de împărat cu găinăreasa — Zînă a munților.

15. LINA HERGHELINA

Mama vitregă și copiii îndepărtați. Fratele orb.

Fryxos

Inf. Maria M. Fogoroș (cf. 10). Povestea a auzit-o în Rucăr, «de cînd am fost slujnică, de vreo 15 ani, dela o copilă de școală». Text cules de Gh. R.

a) Forțat de femeie — mama vitregă — omul își părăsește copiii în pădure, dar ei se întorc acasă, pe dîra de cenușă, presărată la venire; b) A doua oară presărînd tărîțe și luîndu-le apa, nu s'au mai putut întoarce; c) Dumnezeu și Sf. Petru găsindu-i flămînzi, au făcut dintr'o baligă de bivol, pîne albă ca zăpada; d) Fiindu-le sete, băiatul vrea să bea apă dintr'o urmă de urs și apoi de lup, dar e oprit de fată ca să nu se facă urs sau lup; e) A treia oară a băut dintr'o urmă de cerb și s'a făcut un « cerbuleț, cu o sălbuță de aur la gît »; f) Un vînător a luat acasă fetița și cerbul; g) Țiganca — slujnica vînătorului — ispitește pe Ileana, o aruncă într'o fîntînă și cere să se taie cerbul; h) Înainte de a fi tăiat, cerbul divulgă viclenia slujnicei; i) Vînătorul aflînd, salvează fata — pe care o înghițise un pește — cruță și cerbul și pedepsește — le-gînd-o de coada unui cal — pe slujnică.

B) Inf. Norica Gh. Tătaru (cf. nr. 12). Povestea o știe dela tăicuțul său, mai de mult. Cînd culegătorul D. S. a spus-o lui « tăicuțu » (Gh. Tătaru), acesta mirat a zis: « asta n'o știu »! Fata amintindu-și împrejurările în care a spus-o, el a adăugat: « oi hi știut-o da am uitat-o ». « Am mai spus-o la fete, la școală, cînd ne-am adunat cîteodată și spuneam povești », termină Norica. Culeasă la 5 Ian. 1939.

a) Identic cu cel din varianta A; b) A doua oară — presărînd făină și mîncînd-o păsările — nu s'au mai putut întoarce; c) Nimerind prin pădure, la casa unei babe, aceasta pune băiatul la îngrășat ca să-l taie; d) Fata descoperind gîndul babei, băiatul nu mai mîncă, apoi moare, iar fata a rămas mai departe cu baba.

(Fragment)

C) Inf. Rafira Codrea, de 32 ani. Povestea « mi-a spus-o maica cînd eram copk'ilă mînică ». Culeasă de I. C. C., în Apr. 1934.

Cuprinde numai epis. a din variantele precedente.

16. POVESTEA PORUMBELULUI

Mama vitregă și copilul persecutat-porumbel.

Scylla

Inf. Maria Dionisie Buneriu, (cf. nr. 12 C). Povestea o știe « de cîm am fost mînică, mîni-o spus-o o cumnată a mea ».

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

a) Mama vitregă tăie — fără știrea tatălui — băiatul și-l făcu mîncare, iar fata adună oasele și le puse într'o scorbură de salcie; b) Oasele se transformară în porumb, care ieșea la drum și spunea trecătorilor povestea sa, căpătînd în schimb un pieptar, o pereche de cisme și un bolovan de sare; c) Intorcîndu-se acasă, el începu a-și cînta povestea vieții lui. Ieșind afară sora, îi dăruî cismele, tatălui pieptarul, iar mamei vitrege, îi trînti bolovanul de sare în cap și o omorî.

O variantă din regiunea Fălticenilor a publicat I. Feresnariu (în revista *Tudor Pamfile*, an. IV (1926), p. 56—58).

Mama necredincioasă. Băiatul-porumbel

Scylla

Inf. Maria Neculai Tătaru, 18 ani, știe carte. « I-o am auzit-o dela învățătoarea care m'a învățat ».

Text cules de I. C. C., în Aprilie 1934.

a) Fata împăratului născînd dintr'o frunză, a fost isgonită și închisă într'o mînăstire; b) Acolo, un necunoscut — dracul — vrînd să piardă copilul, îl trimite să-i aducă un purcel din purceii pămîntului și un vițel din vitele cele străine, cu ajutorul Maicii Precistei, copilul îndeplini misiunile primite; c) Mama necredincioasă, în înțelegere cu dracul, omoară copilul și-l făcu mîncare, iar o fată trimisă de Dumnezeu, îi adună oasele și le puse într'o scorbură de stejar; d) Oasele se transformară în porumbel, care cîntîndu-și povestea, capătă: pieptarul, cismele și dropul de sare; e) Răsplata tatălui, sorei și pedepsirea mamei.

III. OBIECTE SUPRANATURALE (magice)

Ciclul îmbogățirii

17. MASA, MĂGARUL ȘI MĂCIUCA

Inf. Sofia Gh. Tătaru (cf. nr. 9). Povestea o știe dela « nește oameni bătrîni — cumnatul Mărgălinii, tat-so Rogozii — la desfăcut de cucuruz ».

Text stenografiat de Gr. S., în Aug. 1938.

O altă variantă dela aceeași informatoare, cu mici diferențe de formă, a cules D. S., la 7 Ian. 1939.

18. MASA, CALUL ȘI ROGOJINA

Inf. Ion Gușeilă, 29 ani, știe carte, căsătorit, 2 copii; a umblat pe la Făgăraș, Sibiu etc.

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

19. MASA, BERBECELE ȘI MĂCIUCA

Borta vîntului.

Inf. Matei Stoia, 60 ani, căsătorit, știe carte. A umblat prin București, Constanța etc. și chiar în Americă, unde a stat mai mulți ani. Povestea o știe dela un copil de băiaș, care a dormit o noapte la un neam de al lui și a spus-o seara, înainte de a se culca. Mai știe povești și altele, mai ales de prin cărți, după mărturisirea lui. A cetit în întregime Halimaua.

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Toate poveștile din acest ciclu tematic, sunt formate principial din două faze, pe care le distinge și Șăineanu (p. 824):

I. O putere supranaturală dăruiește unui sărac diferite obiecte miraculoase, pe care o altă persoană le înlocuește cu lucruri de rînd.

II. Amăgitorul este pedepsit cu ajutorul ultimului obiect minunat, iar săracul își primește înapoi toate darurile căpătate.

În limita acestor două teme, personajele, peripețiile și obiectele variază. Astfel:

A) a) *Feciorul cel mare* al unui om sărac mergînd și slujind la *Sfînta Vineri*, primi la sfîrsitul anului, o *masă minunată*, pe care în drum spre casă i-o schimbă *cîrciumarul* cu una asemănătoare, dar obișnuită; b) Mergînd și *al doilea fecior*, după ce sluji, plecă și el dela *Sfînta Vineri* cu simbrie, un *măgar năzdrăvan*, pe care la fel i-l schimbă *cîrciumarul* cu altul; c) *Al treilea fecior* primi și el o *măciucă fermecată*, pe care însă schimbîndu-i-o *cîrciumarul* și zicîndu-i: «cîrjă, cîrjește-mi-l, acesta începu să-l bată, pînă cînd *cîrciumarul* sculîndu-l pe băiat, îi restitui și masa și măgarul pe care le luase fraților lui.

B) a) Un *țigan sărac*, cu 12 copii, își luă o *bită* și plecă să omoare pe *Dumnezeu*, că nu face dreptate, dar întîlnindu-se pe drum cu un moș — *Dumnezeu* — acesta-i dădu o *masă minunată* numai să se întoarcă înapoi. În drum spre casă, *nănașa*, însă, îi schimbă masa; b) Crezînd că moșul — *Dumnezeu* — l-a păcălit, se întoarse înapoi, dar întîlnindu-l

din nou, acesta-i dăru un *cal năzdrăvan*, pe care iarăși, la întoarcere, i-l schimbă nănașa; c) A treia oară primi o *rogojină*, care auzind « rogojină, rogojină, adă minte bună », bătut pe nănașa care-i restitui și masa și calul.

C) a) Necăjit că vîntul i-a spulberat făina dintr'o troacă, cînd se întorcea dela moară, un *om sărac* plecă să astupe borta ca să nu mai sufle altădată; b) Ajuns acolo, *vîntul* îi dăru « o masă, nu din lemn, o pînzătură », pe care însă i-o schimbă *nănașă-sa*, pe la care se oprise la întoarcere; c) Ajuns acasă și crezîndu-se păcălit de vînt, porni din nou împotriva lui, dar acesta-i dăru un *berbec*, cu care se întîmplă același lucru; d) A treia oară a primit o *cîrjă*, datorită căreia recăpătă darurile.

În afară de tipul acesta al poveștii despre « borta vîntului », mai circulă în sat și o versiune cînturărească, pe care între alții o știe și Viorel L. Tătaru (cf. p. 41) din cartea *Povești și nuvele* a lui M. E m i n e s c u (Bibl. p. toți), împrumutată dela prietenul lui Adam Jurcovan.

Din acestea se poate vedea că tipul drăgușan este destul de unitar, de altfel ca și celelalte variante ardeleno cunoscute. Materialul a mai fost examinat de Șăineanu ca primă grupă a tipului talismanelor (p. 857—869), pe care, însă, se pare că nejustificat îl introduce în ciclul despre Dumnezeu. Variante românești au mai fost semnalate de J. B o l t e și J. P o l í v k a (*K. H. M.*, I, p. 254), care introduce și material românesc în cercetările lor ca și de A. S c h u l l e r u s (*Verzeichnis*, nr. 563).

Cu privire la ultima variantă, remarc și pe cea culeasă tot din Drăguș, acum 17 ani, de V. V. H a n e ș (*Din Țara Oltului*, p. 79—80).

20. GĂINUȘA CU OUĂ DE AUR

Pasărea fermecată și cei trei copii săraci.

A) Inf. Gheorghe L. Tătaru (cf. nr. 3). Despre poveste spune: « măicuța mi-a spus-o, mama tatii ». Text stenografiat de Gr. S., în Aug. 1938.

Vrînd să arate succesul teoriei migrațiilor, J. P o l í v k a consacră un foarte interesant studiu acestei povești despre pasărea fermecată cu ouă de aur, fixîndu-i originea în Persia, de unde a trecut în Siberia și Rusia, iar prin Arabia, în Balcani și de aici iar în Rusia (cf. *O zlatém ptačku a dvou chudých chlapcích*, în *Národopisny Sborník Československý*,

vol. VI (1900), p. 94—143, revăzut și reprodus în *Slovanski pohádky*. Analiza lui Polívka însă — pentru domeniul românesc — a fost făcută numai pe o singură variantă, cea menționată și în lucrarea de colaborare cu J. Bolte (*K. H. M.*, I, p. 543). La noi, asupra acestei povești s'a mai oprit și L. Șăineanu (p. 650—651 și 663—665), introducând-o în tipul Scylla al ciclului femeii perfide. Privind de aproape, vedem că numărul versiunilor românești e mult mai mare. Numai A. Schuller, în catalogul său, semnalează, la nr. 567, 9 variante, la care se mai adaugă încă 2 ardelene, prima publicată de I. B. Brebenel în ziarul *Țara Oltului*, I, nr. 43, p. 2—5), pusă în legătură cu originea comorilor, iar a doua, cea pe care o vom rezuma aci mai jos. O variantă basarabeană a publicat P. V. Ștefănuță (cf. *Folklor din județul Lăpușna*, în *An. Arh. de Folklor*, II, p. 147—148).

Tipurile lor diferite și contaminările cu alte motive, aparținând altor grupe tematice (cf. și A. Aarne, *Vergleichende Märchenforschungen*, p. 143—200, la nr. 122, despre *Das Märchen von Zaubervogel*, ca și Tille, *Poltukovy studie*, p. 79, la nr. 110 și Soupis, I, p. 548—550), ne vor arăta probabil că pe teritoriul românesc să se fi încrucișat cele două curente care veneau unul din Rusia și unul din Balcani.

a) Cei trei copii ai unui om sărac, tot mergînd mereu în pădure să adune lemne de foc, găsiră două ouă de aur, pe care luîndu-le, tatăl lor le vîndu în tîrg — spre uimirea lui — pe două pungi de galbeni; b) Aduînd mereu ouă de acelea, prinse într'o zi și pasărea, se îmbogăți și își dădu copiii la școală, unde aceștia desvăluiră profesorului secretul îmbogățirii lor; c) Mergînd și acesta să vadă găinușa, găsi scris sub aripa ei, că *cine-i va mânca capul, se va face filosof, cine-i va mânca ficatul se va face împărat, iar cine-i va mânca mura (pipota), se va culca cu o pungă și se va scula cu două pungi de bani*; d) Profesorul convinse pe femei să taie găinușa și s'o mănince cu toții, dar femeea — fără să știe — dete înainte de venirea acestuia, capul, ficatul și pipota celor trei copii; e) De frica profesorului supărat, copiii fugiră în lume; f) Ajunși într'o țară unde se alegea împărat, porumbelul care desemna pe noul ales (cf. și Rădulescu-Codin, *Ingerul Romînului*, p. 114), se așeză tot timpul alegerii, pe pălăria băiatului mijlociu așa încît poporul trebui în cele din urmă să-l primească de împărat; g) Fratele cel mare a rămas acolo filosof; h) Fratele cel mic, care se culca cu o pungă și se scula cu două, fu păcălit de o « domnișoară » de colonel, care dîndu-i să bea o apă, îl făcu să dea afară mura fermecată pe care o mîncă ea și apoi îl goni; i) Prinzîndu-se tovarăș cu doi pescari, găsi într'un pește mare

« o tabacheră plină de unsoare de pește », cu care aruncînd apă, arunca bani ; j) Intorcîndu-se la domnișoara și culcîndu-se acolo, colonelul îi schimbă tabachera cu o alta, făcută de armurier ; k) Plecînd iarăși, pe drum, văzîndu-se iar păcălit, merse printr'o pădure, unde găsi un « măr cu mere frumoase roșietice pe o parte, iar pe partea cealaltă gălbue ». Mîncă un măr și se făcu măgar ; l) Umblînd așa, dete peste un pâr, din care mîncînd o pară, se făcu om iarăși ; m) Luînd un coș de mere și unul de pere din acei pomi, merse în oraș și păcăli pe domnișoară, care mîncînd se făcu măgăriță ; n) Prin același procedeu — niște apă — ea-i restitui mura și tot ea fură dela tatăl ei tabachera ; o) Dîndu-le la toți mere să mănînce, el îi făcu măgari și îi duse la fratele său, împăratul, la judecată ; p) Aci i-a pus la o iesle și le-a agățat de grindă o sabie și care va fi vinovat, în acela să se împlînte sabia.

B) În afară de aceasta, mai avem în Drăguș, un alt tip al acestei povești. Este tipul prelucrat de E m i n e s c u (*Frumoasa lumii*, în vol. de *Povești și nuvele* din « Biblioteca pentru toți », p. 40—61), în care tema acestei păsări fermecate se continuă cu un tip al poveștilor despre lampa fermecată al lui Aladin și anume, cel în care lampa e înlocuită cu inelul (J. B o l t e-J. P o l í v k a, *K. H. M.*, II, p. 535—549, la nr. 116 și p. 205, la nr. 85; V. T i l l e, *Polivkovy studie*, p. 68—69, la nr. 97; același, *Soupis*, I, p. 6—30) și apoi în final, la cererea în căsătorie a fetii împăratului, cu o ușoară influență din seria motivelor în legătură cu Amor și Psyche. Tipul acesta a pătruns în sat pe cale cărturărească. Insuși informatorul nostru, Viorel L. Tătaru (cf. nr. 39) fratele lui Gh. L. Tătaru, informatorul var. A, a cetit-o în cartea menționată mai sus, împrumutată dela un prieten al lui Adam Jurcovan.

B. POVEȘTI ÎN FORMĂ DE LEGENDE

I. POVEȘTI CU CUPRINS MORAL ȘI PEDAGOGIC

21. OMORÎREA BĂTRÎNILOR

Țară fără batrini. Înțelepciunea bătrînilor.

Inf. Paraschiva Zevedei Stoia, 70 ani, analfabetă. Povestea o știe de cînd era copilă. « Hei, domnișorule, asta-i deaia de demult ».

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

O variantă fără diferențe demne de remarcat, am mai ascultat dela Maria Rogozea Bacioc (cf. nr. 11).

a) Tinerii hotărîndu-se odată să omoare pe toți bătrînii, numai unul s'a îndurat de tatăl său și l-a lăsat să fugă și să se ascundă într'o pădure ; b) Venind odată tînărul pe la bătrîn, acesta-i spune că 'n țară-i rău, căci le cer dușmanii *hurduzău* pămîntului care se face din nisip ; c) Bătrînul îl învătă să se ducă și să spună dușmanilor să scoată și ei pe al lor « ca să-l vedem și să facem după el » ; d) Atunci au văzut dușmanii că mai trăește încă un « hoț de bătrîn ».

Apariția acestei teme în literatura orală a poporului românesc, cred că se datorește, în cea mai mare parte, influenței cărturărești. Paralelismul ei cu romanul popular al lui Archirie și Anadan, prescurtat și prelucrat de V. A. Ureche și pătruns prin manualele didactice, este indiscutabil (cf. N. Cartojan, *Cărțile populare*, I, p. 260), deși suprimarea bătrînilor era practică și de Antici alături de expunerea pruncilor diformi (cf. informațiile adunate de V. Bogrea în *An. Arh. de Folklor*, I, p. 51—52). Motivul acesta al lanțului de nisip din ciclul anecdotic și moral dezvoltat în jurul înțelepciunii bătrînilor, a format obiectul unui succint studiu al lui J. Polívka (în *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde*, vol. 8, 1898, p. 25—29). Pentru domeniul slav chestiunea a fost enunțată și de V. Tille (în *Polivkovy studie*, p. 164, la nr. 296) și reluată de André Mazon (în *Contes slaves de la Macédoine Sud-Occidentale*, p. 118—121 și 211—213), care adună și semnalează pe scurt o nouă serie de informațiuni.

Din ciclul tematic al înțelepciunii bătrînilor se desprind mai multe teme. Aci ne interesează numai modul în care apare această înțelepciune în urma hotărîrii tinerilor a-i suprima. În domeniul românesc distingem 2 tipuri: 1. Tipul simplu, cu două subdiviziuni, în care bătrînul cruțat sfătuește cum să se facă funia de nisip pentru a scăpa țara de pretențiile fanteziste ale dușmanilor, fie cum să se are drumurile și ariile, pentru a scăpa de foametea cumplită adusă de o secetă, de pe urma căreia nu se mai găsea nici sămînță de semănat. 2. Tipul dezvoltat sau contaminat, în care avem intervenția unor elemente aparținînd altui ciclu tematic ca enigmatice propuse fiului care-și ascunsese tatăl de a veni: nici călare, nici pe jos; nici îmbrăcat, nici desbrăcat; cu un prieten și 2 neprieteni (cf. mai jos povestea Fata isteată, la nr. 40).

În tipul simplu, prima diviziune, se încadrează legenda prelucrată de V. A. Ureche și variantele ei din S. T. Kirileanu (*Povești morale*, p. 158) ca și varianta drăgușană; în același tip, în a doua diviziune, se așează a doua variantă din S. T. Kirileanu (*op. cit.*, p. 162), cea culeasă de R. Marinescu (*Șezătoarea*, III (1894), p.

110—111) și cea publicată de G h. C a r d a ș (în *Ion Creangă*, an. XII (1919), p. 106—107). În tipul dezvoltat sau contaminat, am introduce variantele publicate de M. B a r b u (în *Ion Creangă*, ađ. VII (1914), p. 266—269) și de D. F u r t u n ă (*Cuvinte scumpe*, p. 39—41). S c h u l e r u s a înregistrat povestea la nr. 910 (*Verzeichnis*, p. 60).

22. POVESTE CU DOI COPII

Recunoașterea fiilor pierduți.

Inf. Sofia Sîtea (cf. nr. 1).

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

a) Prigoniți de părinți, doi copii vecini pleacă în lume; b) Întîlnindu-se cu un moș, acesta-i rugă și ei primiră să îngrijească de moartea lui, în schimbul unei căldărușe de galbeni; c) Continuîndu-și drumul, ajunseră iarăși în satul lor, unde sora unuia dintre ei, era mireasă; d) După ce-și astîmpărără foamea la un crîșmar — care se temea că nu vor avea cu ce să-i plătească văzîndu-i « zdrențoși », merseră la casa cu nunta; e) Deși mama miresii i-a isgonit dela nuntă, totuși ei au rămas, iar fratele miresii plîngînd, a dăruit-o pe aceasta cu galbeni, pentru « o păreche de boi »; f) Atrăgînd atenția lumii, au fost recunoscuți de părinții lor — unul avînd un negel negru sub barbă — spre mulțumirea tuturor, mai ales că aduceau cu ei mulți galbeni.

23. CEI DOI COPII LUAȚI ROBI

Recunoașterea fiilor pierduți.

Inf. Maria Rogozea (Haneș-Bacioc, cf. nr. 11).

Text cules de M. R., în 1929.

a) Doi frați — un băiat și o fată — spălînd « la vale », au fost luați robi și ținuți 9 ani; b) Intorcîndu-se acasă și bătînd la poartă, fiindcă tatăl lor murise, mamă-sa recăsătorită pregătindu-se de petrecere, n'a vrut să le dea sălaj; c) Rugîndu-se fata a doua oară, au fost lăsați în grajdul cailor; d) Băiatul fiind bolnav, a murit acolo, iar mama auzind cîntecul fetii, își aduse aminte de copiii ei; e) Recunoașterea copiilor, după semnul « de după cap al băiatului ».

O variantă a acestei legende a mai fost culeasă și publicată de V. Haneș (*Din Țara Oltului*, p. 76—77) acum 18 ani, dela Seana Haneș. Ambele variante par să aibă la bază un model versificat.

24. URMĂRILE UNEI MAME VITREGE

Recunoașterea fiului pierdut.

Inf. Dumitru Sofonea Cojocarul, fiul Agretinei S. P. Codrea, 43 ani, știe carte, căsătorit. A învățat cojocărie la Galați (la Pătru Lazăr), unde a stat 6 ani.

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

a) Văzînd că nu poate scăpa de băiatul ei vitreg, soția a doua a unui căpitan îl vîndu unor negustori din altă țară; b) Aci, dat la școală, ajunse și el căpitan și comandant al Școlii militare; c) Isbucnind războiul între cele două țări, căpitanul căzu prizonier rănit în țara unde tatăl său ajunse general și fu internat într'un spital, unde îl îngriji tocmai sora lui, care era soră de caritate, fără să știe cine-i rănitul; d) Cu toate opunerile fetii — care implora bunăvoință pentru prizonier — acesta fu condamnat la moarte de propriul său părinte; e) După ce s'au despărțit cu lacrimi în ochi, fata încurajîndu-și rănitul, acesta așteptîndu-și osînda, trimise sorei sale o scrisoare și cruciulița dela gît, primită la botez din partea nașei; f) Fata recunoscînd cruciulița și vazînd că comandantul este fratele ei, puțin după împușcarea lui se împușcă și ea; g) Aflînd de aceasta tatăl lor și găsind acasă cruciulițele copiilor, se împușcă și el de durere.

Deși pare că și această poveste se încadrează în ciclul celor în legătură cu persecuția copiilor de către mama vitregă, de care ne-am ocupat mai sus (p. 32), totuși fiind lipsită de elemente supranaturale și predominînd caracterul etic și didactic, am introdus-o aci.

25. COPILUL ÎMPĂRATULUI

Fiul păcătoș.

Inf. Seana Vas. Tătaru (cf. nr. 13).

Text cules de I. C. C., la 11 Aprilie 1936.

Venind din străinătate, feciorul împăratului îl luă pe tatăl său în grădină și-i dădu trei crengi, una subțire, una mai groasă și una și mai

groasă și-i spuse să le îndoiaie. Pe ultima neputînd, acesta-i zise că pe cînd era în vîrsta primelor două crengi, nu l-a « judecat », așa că acum cînd se aseamăna ultimei crengi, nu mai are ce să-i facă, că el merge la spînzurătoare.

26. MAMA ȘI FETIȚA

Dragostea de mamă.

Inf. Gheorghe L. Tătaru (cf. nr. 3). Povestea o știe dela « măicuța, dela mama tatii; ne spunea cînd eram copii, știi... , ca să ne îmbunăm și să facem lucruri bune ».

a) Murindu-i fetița, o mamă îndurerată plecă « p'un drum », dar întîlnindu-se cu întunerecul, cu un zid și cu o apă mare, îi cerură, ca să-i îngădue continuarea drumului, să cînte cum cînta fetiții, să plîngă și să-și smulgă părul și dinții; b) Ajungînd în rai, își găsi fetița fericită.

II. LEGENDE RELIGIOASE

27. DUMNEZEU ȘI SFÎNTUL PETRU

Inf. Maria Rogozea Bacioc (cf. nr. 11). Povestea a auzit-o « pîn tîrg, undi-umblam cu h'itele ».

Text cules de I. C. C., în Aprilie 1934. În 1939, știa la fel de bine, legenda.

Dumnezeu umblînd cu Sf. Petru, îi spuse odată acestuia că anul acela va bate piatra, pentrucă din satul, în care mergeau, le-a ieșit înainte, tocmai omul cel mai păcătos și fiindcă nu-i poți alege, piatra îi va bate pe toți.

28. TREI FETE LA SECERĂ

Dumnezeu și Sfintul Petru.

Inf. Sinefta Gușeilă (nr. 5).

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

a) Dumnezeu, umblînd cu Sf. Petru, găsiră trei fete, surori, care secerau fiecare holda ei singură. Zicînd celor două fete mai mari, care aveau holdă mai mică, să vie să le arate drumul, acestea răspunseră că n'au timp, că trebuie să-și « gate holda ». Dumnezeu le-a zis că o vor găta-o dacă va vrea Dumnezeu, dar ele au răspuns că va vrea ori nu va vrea, ele tot o vor găta; b) Sora cea mică — care avea mai mult de seceră — s'a dus să le arate drumul și o fîntînă, iar Dumnezeu întrebînd-o dacă nu pierde vremea ducîndu-se cu ei să le arate, ea a răspuns că de « mi-o ajuta Dumnezeu o gat, de nu, n'o gat »; c) Dumnezeu a împiedecat pe primele 2 fete să termine înaintea celei de-a treia; d) De ciudă, primele două se răzbunară pe ultima, aruncînd-o în fîntînă; e) Scoasă din fîntînă — cu ajutorul lui Dumnezeu — aceasta mergînd la joc, a fost văzută de un domn și luată de nevastă.

O variantă, în care însă avem numai două fete — asemănătoare cu cea culeasă tot din Drăguș, de V. V. Haneș (*Din Țara Oltului*, p. 78) și cu cea publicată de S. T. Kirileanu (*Povești morale*, p. 27—28) — a mai fost culeasă (în 1929, de M. R.) dela Maria Codrea.

Varianta aceasta însă este continuată cu o variantă a poveștii următoare, dela nr. 28. Tot unui tip mixt aparține și varianta culeasă de Alexandrina Istrățescu din județul Prahova (în *Grai și Suflor*, vol. III, fasc. 2, p. 355—356)

29. CÎND OAMENII UITĂ DE DUMNEZEU

Dumnezeu trimite pe Sf. Petru să vadă ce-i pe pămînt ».

Inf. Maria Bacioc (cf. nr. 11).

Text cules de I. C. C., în Aprilie 1934.

Dumnezeu trimițînd pe Sf. Petru să vadă ce-i pe pămînt, acesta a întîrziat, iar la întoarcere a spus că lumea petrece și nu pomenește de El, că-i belșug. Anul următor trimițîndu-l din nou, Sf. Petru a venit repede și a spus că n'a mai putut sta, că era sărăcie mare, foamete și boli și toată lumea se ruga în coate și în genunchi lui Dumnezeu.

Alte variante au mai înregistrat Schullerus (*Verzeichnis*, la nr. 828 și nr. 752, I și S. T. Kirileanu (*Povești morale*, p. 41—43).

30. TREI CĂLĂTORI

Dumnezeu și Sfântul Petru. Împlinirea dorințelor. Răsplata celor buni.

Inf. Gheorghe L. Tătaru (cf. nr. 3). Povestea o știe «dela un moș bătrîn», pe la oi...

.Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

a) Trei frați săraci călători s'au întâlnit cu Dumnezeu și Sf. Petru, cari cerîndu-le puțină pîine, ei au zis că fiind prea rea, le-e rușine. Scoțînd-o însă din traistă, pîinea se făcuse albă și frumoasă și o mîncară pe toată; b) Intrebați ce ar dori să aibă în viață, aceștia își spuseră dorințele și Dumnezeu le împlini; c) Pentru cel mai mare, Dumnezeu a dat cu bățul în niște mărăcini și s'a făcut o vie la un drum; d) Pentru cel mijlociu, a dat cu bățul într'o piatră la un prund de rîu și s'a făcut un ciopor de oi; e) Pentru cel mic, a făcut casă și i-a dat de nevastă pe o fată care tocmai făcea nuntă cu altul, în urma rămășagului făcut cu acesta: al cui toiag va înverzi și va înfrunzi ca mărul pînă dimineața, acela să a fata; f) Altădată, trecînd iarăși Dumnezeu și Sf. Petru pe drumul acela și voind să-i încerce pe cei trei frați, au cerut primilor doi, puțini struguri și puțin zer să bea, dar aceștia gonindu-i, dintr'odată Dumnezeu le-a luat binecuvîntarea și din bogățiile pe care le avuseseră, nu rămăseseră la nimic; g) Trecînd și pe la cel mic, acesta i-a primit cu bucurie, i-a ospătat, lăudînd pe Dumnezeu, Care a doua zi, plecînd, le-a spus pe cine au găzduit și le-a mai răsplătit încă, cre-diința lor.

Povestea face parte, ca și nr. 34, tot din seria celor privitoare la împlinirea dorințelor — de către Dumnezeu și Sf. Petru — celor trei frați, dintre cari cei doi mai mari sunt răi, iar cel mic, bun și milostiv. Cei răi n'au parte de bunurile primite, pe cînd cel bun prosperă din ce în ce mai mult. L. Șăineanu introduce — pe bună dreptate — aceste povești în ciclul despre Dumnezeu, tipul dorințelor. Apropierea variantei drăgușene de primul basm — tip *Azima mergătoare* și de varianta munteană a 'acestui, *Cei trei frați* — cu excepția ultimului episod — este evidentă (Șăineanu, p. 850—851). Variante sau alte povești din seria aceasta a semnalat A. Schullerus (*Verzeichnis*, nr. 750 și 751). Dintre toate variantele cunoscute, varianta drăgușană se apropie mai mult, cu excepția ultimului episod, de *Cei trei frați* a lui P. Ispirescu (*Basme*, p. 79—102).

31. CUM A LUAT BĂTAIE SFINTUL PETRU

Comoara.

A) Inf. Matei Stoia (cf. nr. 18 C).

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

B) Inf. Dumitru Sofonea Cojocarul (cf. nr. 23). Auzită, de mult, din sat.

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

A) a) Sf. Petru rugându-se de Dumnezeu să dea unui muncitor o comoară, Domnul l-a făcut pe acesta să viseze că săpînd pe locul unde doarme, va găsi bani mulți; b) Găsind acolo, o oală cu galbeni, omul s'a lăsat de lucru și s'a luat de beție; c) Dumnezeu și Sfîntul Petru înnoptînd pe drum, au bătut la casa omului nostru și la insistențele lor, femeia i-a lăsat înăuntru să doarmă, deși le spuse — fără să știe cine sunt drumeții — cît de rău s'a făcut omul ei; d) Către miezul nopții, venind omul beat și dînd cu ochii de drumeți, îl luă la bătaie pe cel dela marginea patului — pe Sf. Petru — pînă cînd i se rupse bățul; e) Ieșind să caute alt băț, ca să-l bată și pe celălalt, Sf. Petru rugă pe Dumnezeu să schimbe locul în pat că-l omoară bețivul. Dar întorcîndu-se, omul începu să-i dea și celui dela perete cîteva, adică tot lui Sf. Petru, « că la asta, dela margine, i-am dat »; f) In zori, după ce plecară, Sf. Petru află dela Dumnezeu cine este omul care l-a bătut, iar omul deșteptîndu-se și spunînd nevestii că i se pare că a visat că aveau o comoară, a cerut să-i dea traista să meargă la lucru, căci Dumnezeu îl făcuse iar « om de treabă ».

Inrudirea acestei legende cu cea precedentă este clară. Existența ei în domeniul românesc s'a manifestat adeseori. La variantele cunoscute lui Schuller us (*Verzeichnis*, nr. 282*) adaug pe cea a lui S. T. Kirileanu (dată după T. V. Ștefanelli, în *Povești morale*, p. 173—184), a lui Ion Cîndea (în *Țara Oltului*, an. I, nr. 29, p. 6), cea a lui Gh. Catană (*Povești populare din Bănat*, partea II-a p., 15), cea a lui Ion Mușlea (*An. Arh. de Folklor*, I, p. 191), în care, însă, apropierea o avem numai în final, prin bătaia luată de două ori de Sfîntul Petru, dar dela o femeie nu dela un bărbat, ca și cea care circulă în satele românești transnistriene și culeasă de N. P. Smochină (*Din literatura populară a Romînilor de peste Nîstru*, în *An. Arh. de Folklor*, V, p. 44—45. Legenda este cunoscută și altor popoare. Trimit numai

la indicațiile lui J. Bolte cu J. Polívka (*K. H. M.*, III, p. 451), ale lui J. Polívka (*Povidky Kladské*, I, p. 726, la nr. 227) și ale lui V. Tille (*Soupts*, I, p. 577), care dă mai multe variante cehe.

B) Varianta aceasta — cu diferența începutului, în care se arată că Sf. Petru a dat o palmă unui cioban care n'a vrut să le arate drumul, deși Dumnezeu îi spusese că pentru una va lua două — se continuă la fel cu cealaltă dela episodul c.

32. SFÎNTUL PETRU ȘI DREPTATEA LUI DUMNEZEU

Inf. Gheorghe Buneriu (cf. nr. 10). Povestea o știe dela tatăl lui mort și a fost culeasă de Gh. R., în Mai 1939.

a) Mergînd pe drum cu Sf. Petru și întîlnind un om avînd 4 boi grași și pe unul cu 2 boi slabi, Dumnezeu a zis — spre mirarea Sf. Petru — că-i va lua boii, celui cu ei slabi și-i va da tot celui cu ei grași; b) La amiazi, privind cum cel dintîiu și-a dat mîncare și apă la boi și i-a odihnit și numai după aceea a îngrijit de el, în vreme ce celălalt a îngîjit numai de el și de boi nu, în schimb punîndu-i la plug, i-a bătut, Sfîntul Petru s'a convins de dreptatea lui Dumnezeu.

33. DUMNEZEU, SFÎNTUL PETRU ȘI SAȘII

Inf. Eva Dumitru Sofonea, 36 ani, analfabetă. « O știu dela mama mea, cîm ieram mînicuță, cum spui și io la aști-a mnei ». Legenda aceasta o știe și Paraschiva Ștefan, din Beclean, care lucra cojocărie la Dumitru Sofonea și o auzise dela o stăpînă a ei din Beclean. În 1939, povestea nu și-o mai amintea prea bine.

Text cules de I. C. C., în Aprilie 1934.

a) Umblînd pe pămînt, Dumnezeu cu Sfîntul Petru, fiindcă o Să-soaică n'a vrut să le dea pită, i-au făcut bărbatul cal și au plecat cu el; b) Găzduiți fiind de un sărac, i-a binecuvîntat, le-a îmbelșugat casa și le-a lăsat calul, să se slujească de el; c) Văzînd aceasta, o bogătană din apropiere a spus săracului că dacă vor mai veni drumeții aceștia, să-i

trimită la ea să-i ospăteze. Dar, deși binecuvîntată, aceasta — din pricina lăcomiei — n'a avut parte de belșugul vecinului sărac; d) Peste trei ani, fiindcă ceruseră din nou pită săsoaicei, iar aceasta spusese că nu le dă că n'are bărbat, Dumnezeu și Sfîntul Petru au făcut la loc din cal, Sas. Atunci Săsoaica le-a dat pită și tot de atunci — se zice — că mai dau și Sașii de pomană.

34. SFÎNTUL PETRU ȘI ȚĂRANUL ÎN RAIU

Inf. Matei Sofonea, 62 ani, știe carte.

Text cules de M. R., în 1929.

Nelăsîndu-l să intre în Rai, un țăran se rugă de Sfîntul Petru să-i deschidă ușa, măcar să vadă cum e. Văzînd o mulțime de flori, a întrebat ce sunt? Iar Sfîntul Petru i-a răspuns că sunt numai Sași, Unguri, Englezi și domni și domnișoare din București. Zărind și niște urzici, Sf. Petru îi spuse «ăștia-s dela sate, țărani din Ardeal». La acestea, ardeleanul a răspuns că are să rupă toate florile, dar «pune și tu mîna pe urzică să vezi cum te ustură».

35. TREI DORINȚI

Inf. Rafira I. Năftuc Fogoroș (cf. nr. 17 A).

Text cules de Gh. R., în Mai 1939.

Pe cînd doi bătrîni săraci se gîndeau la nevoile lor, cineva deschise ușa și le zise să-i spună trei dorinți și le va împlini. Bătrîna o luă înainte și spuse că doresc un cîrnaț să mînce, dar bătrînul de ciudă că a cerut numai atît, zise: «Cîrnaț să ți se facă pe nas!»! Și fiindcă aceasta a fost a doua dorință, a trebuit să zică să i se ia cîrnațul de pe nas. Și acestea au fost cele trei dorinți, dacă au fost proști și n'au știut ce să ceară.

Motivul acesta dăstul de cunoscut a format obiectul mai multor discuții. Notez considerațiile lui J. Bolte și J. Polívka (*K. H. M.*, II, p. 219, la nr. 87, unde avem și o prețioasă bibliografie) și variantele cehe date de V. Tille (*Soupis*, I, p. 567).

Deși în varianta noastră personajul care îndeplinește dorințele, nu este numit, totuși povestea fiind legată mai mult de numele lui Sf. Petru, am introdus-o aici.

36. LEGENDA SF. CONSTANTIN

Inf. Vasile I. Sofonea, 73 ani, analfabet. Fost mai multe ori în copiere cioban.

Text cules de M. R., în Aug. 1929.

Constantin fiind bolnav, au venit doctorii la împărăteasa lui, să meargă « să-l sloboade . . . , să-l taie », tocmai cînd ea se ruga la Maica Precista să-l scape. Și atunci i s'a arătat un înger care i-a spus « să nu-l slobozi », căci leacu vine singur și mai trăește 30 de ani. Și cît a mai întirziat ea, vreo oră, a venit o călugăriță dela mînăstire, cu apă dela izvorul Maicii Domnului, l-a spălat și s'a făcut sănătos și a mai împărățit 30 de ani.

37. LEGENDA SF. CONSTANTIN ȘI ELENA

Inf. Vasile I. Sofonea (cf. nr. 35).

Text cules de M. R., în Aug. 1929.

a) Cînd împărăția Rîmului s'a sculat împotriva Impăratului Constantin, acesta ieșind într'o noapte afară, i s'a arătat Sf. Cruce pe cer, scrisă cu stele: « Cu aceasta vei birui, Impărate Constantine »! Atunci « a poruncit și s'o făcut cruci pe steaguri și la toată cătana în sîn »; b) Mergînd în războiu, nimeni nu i-a stat în cale, iar după aceea s'a dus cu mama lui, Ilina, și negăsind crucea lui Hristos, a văzut un bolnav tocmai cînd atinsese crucea și se făcea sănătos.

38. ADAM ȘI EVA

Păcatul lui Adam. Mărul lui Adam.

A) Inf. Nic. Fogoroș, 83 ani. Despre legenda aceasta informatorul adaugă: « Așa spune în catehizmu acela vechi, din vremea de demult. Iți da cîte două foi, dascălu și trebuia să le spui pe din afară și îți lua catehizmu și trebuia să le știi, că dacă nu, te da afară la ușă. Acum spune alte minciuni la cărți ».

Text cules de M. P., în Aug. 1939.

B) Inf. Gheorghe Tătaru (cf. nr. 3 B).

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Ambele variante se pot reduce la următoarele: a) Adam și Eva la început aveau păr pe tot corpul; b) Eva mîncînd din pomul « bîginelui, dint'a judelui », a căzut părul de pe ea; c) Ducîndu-se și storcîndu-i și lui Adam pe cînd dormea, must din măr în gură, deodată a simțit și acesta s'a strîns de gît de s'a oprit mustul de măr în gît, de i-a rămas un nod, pe care femeile nu-l au și i-a căzut și lui părul (cf. și S c h u l l e r u s, *Verzeichnis*, p. 94, la nr. 121).

39. LEGENDA SF. ILIE

Amăgit de Satan își ucide părinții.

A) Inf. Cezar Fogoroș, 32 ani, cantor.

Text cules de N. D., în Aug. 1929.

B) Inf. Maria Codrea (cf. nr. 27).

Text cules de M. R., în Aug. 1929.

C) Inf. Nic. D. Fogoroș, 41 ani, știe carte. A luat parte la campania din 1918, pe Tisa. Povestea a auzit-o dela un Sas din Gherdeal, la care a fost slugă, cînd era copil.

Text cules de Gh. R., în Mai 1939.

A) a) Pe cînd Sf. Ilie era în armată, i se arată în vis Satana, spunîndu-i că femeia lui e în pat cu cineva. Venind acasă înfuriat, Sf. Ilie tăie pe cei doi din pat, care nu erau decît tatăl și mama lui. Văzînd că a fost amăgit, el ceru lui Dumnezeu să-i dea putere asupra Satanei; b) Ridicîndu-se în nori cu căruța cu patru cai, el umblă neîncetat după Satana, care deși se ascunde, el trăsnește oriunde o ajunge și ori în ce se ascunde, în om, în șură etc.; c) « Nu ie cum zic unii, că trăsnește pe omu păcătos, ci trăsnește pe Satana ».

B) a) Omorîndu-și părinții, la fel ca în varianta A, Sf. Ilie se retrage în pustiu; b) După 6 luni întîlnind un preot, pe care, neștiind ce canon să-i dea, fiindcă păcatul era prea mare, l-a omorît; c) După alte trei luni, un « iegumen » l-a dus în a șaptesprezecea chilie și l-a închis acolo să se roage, iar cheile le-a aruncat într'o apă; d) După 6 ani, niște pescari găsind cheile și căutînd în chilio, au găsit pe Sf. Ilie strălucind; e) Suindu-se la ceruri, el duduie și trăsnește umblînd după Diavol.

C) Diferențele acesteia față de varianta B sunt foarte mici. Astfel, în epis. a), Sf. Ilie nu era în armată, ci la moară; epis. d). Pe Sf. Ilie nu l-au eliberat din mînăstire niște pescari, ci Dumnezeu și Sf. Petru, cari umblau pe pămînt.

În legătură cu Sf. Ilie, poporul românesc are foarte multe legende. Cîteva dintre ele au fost semnalate de A. Schuller (Verzeichnis, p. 54, la nr. 828*), la care mai adăugăm și pe cea culeasă de Alexandrina Istrătescu din județul Prahova (în *Grai și Suflet*, vol. IV, fasc. I, p. 126). Varietatea credințelor și superstițiilor drăgușene l-au pus pe Sf. Ilie, în legătură și cu reprezentarea cerului, pespere care a făcut interesante observații chiar în această monografie a Drăgușului, Ion Ionică.

40. POVEȘTEA SFÎNTULUI SISOE

A) Inf. Sofia Ion Stoia, 54 ani, analfabetă.

Text cules de Șt. T., în Aug. 1929.

B) Inf. Nefta Gh. Gușeilă (cf. nr. 5). O știe dela a Vălcelii, a murit; « o spus-o odată în șezătoare, cînd eram copk'ilă mînică. O fost șezătoare la noi ».

Text cules de D. Ș., la 7 Ian. 1939.

A) a) Venind la sora sa, Sf. Sisoe găsi poarta încuiată, căci în fiecare noaptea venea Diavolu si-i fura cîte un copil; b) Rugînd-o să-i deschidă, Sf. Sisoe intră, dar odată cu el pătrunse în casă și Diavolul, prefăcut într'un bob de mălai și vîrît sub potcoava opincii Sfîntului; c) Peste noapte, copilul văietîndu-se, sora își scoală fratele și-i spune că iar a venit Diavolul. Sisoe a fugit după Diavol și întrebînd *salcia*, *rugul* și *paltinul*, acesta din urmă i-a spus că-i în mare; d) L-a scos afară, l-a bătut și l-a făcut să dea afară copiii sorei Sf. Sisoe.

B) a) Sf. Sisoe căutîndu-și sora furată de smeu, a întrebat *salcia* și *rugul*, dar aceștia nevrînd să-i spue, i-a blestemat. *Măslinul* însă spunînd că s'a ascuns în mare, l-a binecuvîntat; b) L-a scos afară și aflînd că a înghițit-o, l-a făcut s'o dea afară.

În varianta a doua, deși furarea copiilor este înlocuită cu furarea însuși a sorei, găsim mai bine reliefată intervenția arborilor ca ajutători sau vrăjmași ai unui sfînt, temă obișnuită în folklorul universal, care apare și în ciclul de legende privitoare la fuga Familiei Sfinte prin Egipt. Relev

numai studiul profesorului N. Cartoian (în *Cărțile populare*, I, p. 145, cu o bogată bibliografie) și mențiunea lui Schullerus (*Verzeichnis*, p. 55, la nr. 828). O foarte frumoasă variantă a acestei legende, pusă în legătură cu o seamă de descîntece, am cules în Iulie 1937, în com. Borca, jud. Neamț. Remarc că în aceasta, Sf. Sisoe se adresează salciei, rugului, paltinului și măslinului.

C. POVEȘTI ÎN FORMĂ DE NUVELE

41. FATA ISTEAȚĂ

A) Inf. Sofia Sîtea⁻ (cf. nr. 1). O știe dela Ion V. Husea care i-a spus-o « la pus de picioici, pîn a mîncat boii », iar acesta o știe « de pin Războiu, dela Dumitru Băibosu din comuna Tălmăgel, jud. Sibiu ».

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

B) Inf. Ioan Năftuc Fogoroș (cf. nr. 6). « Dela oameni din sat ».

Text cules de Gh. R., în Mai 1939.

C) Inf. Nic. V. Fogoroș (cf. nr. 12). « Din o cărticică de demult ».

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Imensul material dat de comentatorii basmelor Fraților Grimm (*K. H. M.*, p. 349—373, la nr. 94), ne dau cea mai bună idee despre interesul care s'a iscat în jurul acestui ciclu tematic (Cf. pentru domeniul slav, V. Tille, *Polivkovy studie...*, p. 57—60, la nr. 79 și *Soupis...*, I, p. 44—53). În literatura romînească, el a atras din vreme atenția lui Gaster (*Lit. pop.*, p. 83—91), L. Șăineanu (*Basmele romîne*, p. 916—933), A. Schullerus (*Verzeichnis*, p. 58, la nr. 875) și lui N. Cartoian (*Cărțile pop.*, II, p. 77—78). Variantelor luate în considerație în lucrările menționate, le mai adaug pe cea dată de Candrea-Densușianu-Speranția (*Graiul nostru*, I, p. 347—350), cea foarte desvoltată publicată de I. B. Brebenel (în ziarul *Țara Oltului*, I, nr. 8, p. 2—3; nr. 9, p. 2—4; nr. 10, p. 2—4), ca și finalul unui basm basarabean, cules de P. V. Ștefănuță (*Folklor din județul Lăpușna*, în *An. Arh. de Folklor*, II, p. 146), în care regăsim epis. *n* din var. A drăgușană.

A) a) Un sărac primind dela nașul său o vițea, a îngrijit-o frumos, încă văzînd-o acela, i-a cerut-o înapoi, dîndu-i în schimb o bucățică de pămînt, care l-a avut mai rău, cu rădăcini și cu tufe; b) Curățînd bine locul și luînd bucate bune de pe el, săracul a stîrnit din nou mînia bogatului, care i-a cerut și pămîntul înapoi; c) Săracul nevoind să i-l dea, au mers la judecată, unde împăratul le-a spus că acela va rămîne stăpîn pe pămînt, care-i va ghici: Ce este mai gras și mai iute și mai moale pe lumea asta?; d) Răspunsul bogatului nefiînd bun, amîndoi au fost trimiși acasă, unde săracul este învățat de fata lui să spună că « mai gras îi pămîntu, mai iute vîntu și mai moale-i mîna cînd ți-o pui la cap cînd te culci; e) Impăratul aflînd prin constrîngere cine l-a învățat pe sărac, îi dădu un fuior să-l ducă fetii și să-i facă « o cămașă ș'o păreche de ismene, pînă 'n mîne dimineață »; f) Fata însă răspunse, trimițîndu-i un băț să-i facă un războiu, că ea n'are cu ce țese; g) Impăratul îi dete o oală să-i pue un petec în fund; h) Fata îi trimise oala înapoi să o întoarcă pe dos, căci petecul nu se pune pe față; i) Acesta îi dete un bolovan — în loc de un miel — să-i facă o supă; j) Fata îl trimise înapoi bolovanul să-l înjunghie și apoi va face supa; l) Impăratul ceru să se ducă la el și călare și pe jos și cu cinste și fără cinste; m) Fata a mers călare pe un iepure și cu două vrăbii pe care punîndu-i-le în mînă împăratului, au sburat; n) Luînd-o de nevastă, ea se amestecă în judecata dintre un Sas, căruia-i fătase — la moară — iapa și un Român care zicea că mînzul îl fătase boul lui; o) Pentru aceasta împăratul îi spuse să plece și o învoi să ia ce va vrea ea. Dar fata — la plecare — îl luă în brațe pe împărat și plecă cu el.

B) a) Un fecior de împărat a anunțat că se va căsători cu fata cea mai isteasă care se va duce la el: nici călare, nici pe jos și cu cinste și fără cinste, nici îmbrăcată, nici desbrăcată; b) O fată de țaran a mers călare pe o capră, îmbrăcată cu o plasă și cu o vrăbie între două farfurii.

Epis. c și d sunt aproape identice cu n și o din var. A.

C) a) Un primar cam rău, ducîndu-se cu oamenii la pădure și întîlnind 2 bătrîni, le dete o piatră să-i ia pielea, că altfel îi omoară; b) Crezînd că totul e sfîrșit, unul dintre ei veni acasă să-și sărute copila înainte de a fi omorît, dar aceasta îl învăță să spună primarului să taie, mai întîiu, piatra; cum s'o juopoaie de vie?; c) Aflînd cine i-a învățat pe moși, primarul dădu ordin să meargă fetița la el și cu cinste și fără cinste și călare

și pe jos și încălțată și desculță; d) Fata s'a dus călare pe un baston, cu un porumbel în cutie și încălțată cu « niște pantofi ».

42. CIOBANUL POCĂIT

Arborele împăciuirii. Toiagul, rădăcina uscată care înverzește.

Grui Singer.

Inf. Nefta Gh. Gușeilă (cf. nr. 5). O știe dela « tata bătrîn », care « ne spunea povestea ciobanului care nu s'a spovedit niciodată », dela care o știe și Sofia Tătaru (sora Neftii), iar dela aceasta Gh. L. Tătaru (bărbatul ei). Povestea, numită de ea « Pădurea neviețuitoare », o mai cunoaște și Ag etina Samoilă Popa Codrea (cf. nr. 2), dar după ce a început să mi-o povestească, dîndu-și seama că a cam uitat-o, fiindcă n'o mai spusese de mult, a refuzat s'o mai continue, pe motiv că strică povestea.

Povestea aceasta este una dintre cele mai interesante probleme de literatură comparată. Este o variantă a foarte răspînditului motiv al răsădirii unui pom din tăciuni udați cu apă de un om, apăsător de păcat, al prefacerii unui ciomag într'un pom înflorit, care dă roade, al reînverzirii unei rădăcini prin udarea cu lacrimi sau cu apă adusă în gură, de un om chinuit de păcate. Universalitatea acestui motiv e cunoscută, iar circulația ei atît pe cale scrisă, cît și pe cale orală, a provocat o mulțime de variante și contaminări.

Formula acestei povești constă din următoarele episoade: a) Un cioban — care nu se spovedise niciodată — a primit dela un călugăr, canonul de a-și face o grădină cu pomărit, din care să dăruiască pe călători și să facă numai fapte bune; b) Pentru a scăpa dela moarte pe cei 12 fugari, omoară el pe următorul lor; c) Ispășirea noului păcat făcut — omuciderea — o capătă numai prin al doilea canon, după care trebuie să ude o rădăcină uscată cu apă cărată, în gură, din vale.

Motivul dominant se ascunde în ultimul episod. Existența lui în diferite formule a atras din vreme atenția cercetătorilor de literatură comparată, între care — la noi — M. Gaster (*Literatura populară*, p. 284—290), Ovid Densușianu (*Cursul de istoria literaturii romîne*, ținut la Facultatea de Litere din București, în 1898, p. 107?) și N. Cartoian (*Cărțile populare*, I, 1929, p. 122—133), iar peste hotare în deosebi Jan Karłowicz (în revista *Wisla*, II, p. 804—814; III, 102—134, 300—305, 602—604, 881—885; V, 43—59), J. Bolte-J. Polívka (*K. H. M.*, 206), N. P. Andreyev (*Die Legende*

vom I äuber Madej, F.F.C., vol. XXII, nr. 69, Helsinki, 1927) și Saintyves (*Essais de Folklor bibli ue*, p. 61—137), au studiat atît filiația pe cale istorică, prin textele religioase apocrife — lemnul crucii — cît și răspîndirea pe plan comparat prin semnalarea și confruntarea de mărturii constatate la diferite popoare.

Motivul a fost prelucrat și în literatura noastră cultă de V. Alecsandri în *Gruiu Sînger*, iar nu în *Groza*, cum probabil i-a scăpat din vedere lui Ștefănuță. Variantele romînești se prezintă sub diverse tipuri. Povestea drăgușană se îndepărtează atît de presupusul arhetip, cît și de tipul cel mai complet reprezentat de variantele Schott (*Walachische Märchen*, nr. 15, p. 165), D. Șandru și F. Brînzeu (*Printre ciobanii din Jina*, p. 50—51), Pop-Reteganul (*Gazeta Transilvaniei*, 1889, nr. 77), P. Ștefănuță (*Sociologie romînească*, an. I (1936), nr. 4 (Aprilie), p. 30—32), precum și de tipul cel mai simplu, reprezentat de varianta D. Furtună (*Cuvînte scumpe*, p. 53) și se integrează într'unul dintre tipurile contaminate, care pot fi foarte multe. Unul este cel căreia-i aparține varianta D. Furtună (*Vremuri înțelepte*, p. 82—85 — contaminat cu motivul lui Oedip), altul este cel introdus de Gh. Madan (*Dela noi din Basarabia*, p. 182—183), între canoanele date hoțului Condrea cel Rău, în care se explică originea minăstirii Condrița etc. Pentru celelalte variante cf. catalogul lui Schuller (nr. 756), iar pentru literaturile străine mai adaug: J. Polívka, *Drobné příspěvky literárně-historické*, p. 72 n. 2, p. 103; *Povidky Kladské*, II, nr. 86, p. 258), V. Tille (*Polivkovy studie*, nr. 127, p. 92—93).

43. COPILUL URSIT AL SĂRACULUI ȘI BOGATUL

A) Inf. Ion N. Fogoroș (cf. nr. 6). Povestea o știe de pe vremea cînd era copil și mergea cu băieții din sat cu vitele la păscut.

Text cules de St. T., în Aug. 1929.

B) Inf. Maria Stoia... « Am auzit-o și io de pi la șezători de la boresă. Io nu știu ceti și numa ce fur. Asta am băgat-o 'n cap că ni-o plăcut și ap-o tot spuneam la copk'il pîn adurumeam ».

Text cules de D. Ș., la 6 Jan. 1939.

A) a) Ducîndu-se la moșie, un boier ceru găzduire la un' sărac, căruia tocmai îi născuse nevasta; b) Peste noapte boierul auzind că ursi-

toarele îi sortesc copilului să ajungă stăpîn pe moşia lui, se hotărî să-i omoare; c) A doua zi dimineaţa, cumpără pe două pungi copilul, îl puse într'un sac şi plecînd cu el, îl puse într'o scorbură de coşac; a) Dumnezeu trimiţînd un cioban, îl luă din scorbură, îl puse la o oaie să sugă şi-l crescă pînă la 15 ani; e) Boierul venind din nou la moşie şi întrebînd al cui e băiatul, ciobanul îi spuse că l-a luat de suflet şi-i povesti totul; f) Văzînd cine-i copilul, îl trimise acasă la cucoana lui, cu o scrisoare, în care scria că îndată ce va ajunge băiatul, să poruncească la doi argati să-i taie capul şi să-l arunce în groapă; g) Poposind însă la o fîntînă şi adormind cu scrisoarea în mînă, Domnul Hristos, care trecea pe acolo, îi ceti scrisoarea şi i-o înlocui cu alta, în care spunea că îndată ce va ajunge băiatul să-l logodească şi să-l cunune cu fata lor; h) Cucoana făcu întocmai dar boierul întorcîndu-se, nu zise nimic, numai că îl trimise la vie să le aducă struguri, după ce vorbise cu vierul să păzească bine şi să împuşte pe oricine va vrea să ia; i) A doua zi, s'a dus boierul să vorbească cu vierul, dar acesta-i spuse că n'a venit nimeni la struguri; j) Pentru a încerca pe vier, seara s'a dus chiar boierul la struguri, dar vierul simţînd, l-a împuşcat. Astfel a rămas băietul ursit, stăpîn pe avere.

B) a) Impăratul Roşu poposi la un sărac, căruia-i năştea nevasta; b) Peste noapte, auzînd ce-i sortesc noului născut, ursitoarele, se hotărâşte să-l omoare, iar tovarăşii lui — ca să-l cunoască pe băiat — arseră o potcoavă dela papuc în foc şi i-o puseră pe picior; c) Dimineaţa cumpără copilul, i-a pus într'un sicriu şi l-a dat pe apă; d) Un cioban l-a găsit şi l-a crescut; e) Fata împăratului Roşu, îmbolnăvindu-se, nu se putea face bine decît dîndu-i cineva un ou de aur şi luînd-o în căsătorie; f) Tocmai feciorul ciobanului îndeplini aceasta, aşa cum fusese ursit; g) Se zice că fiind mire — lumea curioasă să vadă dacă-i cel ursit sau nu — l-a descălţat şi i-a găsit urma de potcoavă.

Formula acestei poveşti constă din două teme bine cunoscute: copilul expus şi protejat de soartă şi insuccesul scrisorii perfide sau scrisoarea substituită (cf. şi K. K r o h n, *Die Folkloristische Arbeitsmethode*, p. 28). Existenţa acestor două teme în cea de a XX-a poveste din *Gesta Romanorum* (ed. H. Oesterley, Berlin, 1871), cunoscuta colecţie de poveşti morale a evului mediu creştin, a atras din vreme atenţia cercetătorilor, cari i-au păsit rădăcini pînă în China, Egipt, Grecia şi Spania (sec. II—III p. Chr.). Menţionez din imensul material nu mai studiile semnate de H. M á c h a l (în *Národopisny' Sborník Āeskoslovansky*, III (1898), p. 4—8), J. B o l t e şi J. P o l í v k a (*K. H. M.*, I, p. 276—293, la nr.

29), A. Aarne (*Der reiche Mann und sein Schwiegersohn, vergleichende Märchenforschungen*, F.F.C., vol. III, nr. 23, 1916), V. Tille (*Pollukovy studie*, p. 54—58, la nr. 78 și *Soupis*, p. 141) și Frédéric Macler (*L'Enfant exposé — La Lettre substituée. Etude de folklore comparé*, în *L'Ethnographie*, Paris, nouvelle série, nos 21 et 22 (15 Avril et 15 Décembre 1930), p. 52—70). Literatura românească a luat în considerație paralelismul dintre tradiția scrisă și cea orală, prin L. Șăineanu (*op. cit.*, p. 141—148), care a semnalat câteva date romanice și balcanice. Variantele românești, afară de cele 3 semnalate de Șăineanu, au fost inventariate de Schullerus (*Verzeichnis*, p. 62), la nr. 930, la care mai adaug varianta basarabeană, culeasă de P. V. Ștefănuță (*Folklor din județul Lăpușna*, în *An. Arh. de Folklor*, II, p. 150—151). Marea răspândire a temei este dovedită și de menționarea ei și în alte cataloage lucrute după sistemul tipologic al lui A. Aarne.

44. COPILUL URSIT AL ÎMPĂRATULUI

Oedip. Băiatul ursit se căsătorește cu mama sa.

Inf. Maria Rogozea Bacioc (cf. nr. 11). « Din vieața mea, cât am umblat și am auzit ». Povestea și-o mai amintea și în 1939.

Text cules de I. C. C., în Aprilie 1934.

a) Copilul născut de împărăteasă a fost ursit că « va omorî pe tat-su și va lua pe mumă-sa »; b) Vrînd să piardă copilul ursit, împăratul l-a pus într'un « copîrșău de glajă » și l-a dat pe apă; c) Ajungînd în dreptul unei mînăstiri, o călugăriță l-a luat și l-a crescut; d) La 19 ani plecînd în lume, ceru serviciu la împărat — la tatăl său — care-l făcu vier și-i dădu poruncă să împuște pe oricine va intra în vie; e) Venind împăratul să vadă cum păzește, vierul neștiind cine-i, l-a împușcat și l-a îngropat. f) Rămas pe la curte, feciorul s'a însurat cu împărăteasa, mama sa, dar aflîndu-se secretul acesta, îndată a murit.

Cunoscuta legendă a lui Oedip și Iocastei (cf. și J. Bédier, *Les faliaux*, p. 113), ale cărei motive circulă, fie unite, fie despărțite, s'a regăsit uneori și în literatura populară românească. Pe lângă pețirea prin enigme (Șăineanu p. 148 și 760) din această legendă, întîlnim și motivul copilului ursit să se căsătorească cu mama sa, în diferite formule (cf. Schullerus, *Verzeichnis*, p. 62, la nr. 931). Astfel, în

variantea lui D. Furtună (*Vremuri înțelepte*, p. 82—85), motivul apare contaminat cu al ispășirii unui păcat prin reinverzirea unei rădăcini uscate (cf. N. Cartoian, *Cărțile populare*, I, p. 129 și notele dela nr. 41 din studiul de față).

45. NOROCUL ȘI MINTEA

A) Inf. Ion Năftuc Fogoroș (cf. nr. 6), auzită « cînd am fost în America, tot dela Romîni de-ai noștri, că acolo-s mulți ».

Text cules de Gh. R., în Aug. 1939.

B) Inf. Agretina S. Popa Codrea (cf. nr. 2). « Imi spunea mama mea », care și ea o știa dela tatăl ei (Iosif Tătaru), care « o fost 9 ani cătană. Băgetu moș, era tîlcos ».

Text auzit în Aug. 1939 de I. C. C.

A) a) Norocul și mintea se sfădeau pentru întîietate; b) Un om sărac mergînd la pădure, primi dela noroc o pungă cu galbeni, pe care înșă întorcîndu-se acasă o pierde în apă, voind să prindă pește cu niște pescari; c) Supărat și certat de navasta, omul veni a doua zi iarăși la pădure, unde întîlni iarăși pe cei doi oameni — norocul și mintea — cărora le povesti întîmplarea; d) Norocul îi mai dete o pungă cu bani: dar o pierdu și pe aceasta, vrînd să despartă doi inși cari se băteau; e) Punga a fost găsită de o babă care neștiind ce-i, o băgă într'o traistă cu făină; f) In urma intervenției minții, norocul îi mai dete și a treia pungă, cu care omul se duse acasă și apoi în tîrg, de unde-și cumpără boi, vacă și ajunse cu bună stare în sat; g) Cumpărînd un pește, găsi în el prima pungă primită și mai apoi, venind o femeie să-i vîndă o traistă cu făină, găsi acolo și cea de a doua pungă; h) Văzînd acestea norocul, a dat întîietate minții.

Cîteva variante romînești a mai înregistrat în catalogul său Schuller (Verzeichnis, p. 63, la nr. 945); la acestea, mai adăugăm pe cea publicată în *Gazeta Transilvaniei* (1889, nr. 103, p. 6). O mențiune despre o variantă ardeleană de alt tip, vezi la V. Tille (*Polivkovy studie*, p. 163, la nr. 225 C).

B) Rezum fragmentar această variantă pe care nu am putut s'o scriu întocmai cum a fost povestită.

Norocul și mintea se sfădeau pentru întîietate. Pentru aceasta s'au legat de un ciobănaș, care ducîndu-se cu caprele la apă și ridicînd o

piatră, a găsit acolo scumpeturi multe. Neștiind ce să facă cu ele, el a luat numai câteva mărgăritare și le-a pus la gîtul caprelor. Trecînd pe acolo un negustor, care văzu mărgăritarele și află de comoară, luă el totul, iar ciobanul rămase numai cu fluierul. În vis i s'a arătat negustorului să vină, să ia pe cioban, să-l facă băiatul lui. Cu toată împotrivirea acestuia, negustorul l-a luat legat și apoi a cerut pe fata împăratului pentru a i-o da de nevestă. Ciobanul însă a bătut-o și atunci împăratul l-a condamnat la spînzurătoare. Tocmai atunci a apărut și mintea, care strigă: Ho noroace, vezi că... și apoi l-a scăpat pe ciobănaș.

46. SĂRĂCIA

Inf. Maria Rogozea-Bacioc (cf. nr. 11). « Dela părinți, dela moși dela strămoși, da cine nu pomenește de sărăcie? ».

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Un om sărac și cu copii mulți s'a hotărît să plece cu femeea lui în lume, dar cînd să iasă din casă, auziră sărăcia în pod căutîndu-și bătu să plece și ea; de frică că va veni după ei, oamenii nu mai plecară.

În legătură cu sărăcia — personificată — avem diferite forme de povești. Cîteva dintre ele au fost înregistrate de Schuller us (*Verzeichnis*, p. 63, nr. 974).

47. CĂMAȘA FERICITULUI

Inf. Matei Sofonea (cf. nr. 33).

Text cules de M. R., în Aug. 1929.

a) Un împărat bolnav a visat că se va însănătoși numai cînd se va îmbrăca în cămașa fericitului; b) Trimișii lui găsiră, în sfîrșit, singurul om care zicea că-i fericit — un cioban — dar desbrăcîndu-l de cojoc, văzură că n'are cămașă (cf. și Schuller us, *Verzeichnis*, p. 63, la nr. 949).

48. FINUL MORȚII

Moartea nănașă. Păcălirea ei cu obiecte magice.

Inf. Solomon Rogozea, 16 ani, 6 cl. primare, cioban în anul al doilea. Povestea a învățat-o dela un cioban mai bătrîn — Matei Jurcovan — « mîi-o

mai spus și altele dar le-am uitat ». Informatorul meu ținea la titlul de Firu morții, deși în realitate trebuie să fie Finul morții.

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

a) Moșnegii nu primiră de nănaș copilului, pe Iisus Hristos și Sf. Petru, ci pe Moarte, zicînd că ea-î cea mai dreaptă pe lume; b) Ocu-pîndu-se cu plugăria, finul este ajutat de Moarte și se îmbogățește; c) Intîia venire a Morții să-și ia finul și păcălirea ei cu scaunul fermecat, pe care cine se așeza nu se mai putea ridica; d) A doua venire a morții după zece ani și păcălirea ei cu pârul fermecat, căruia o cracă îi înmugurea și alta îi înflorește, iar cine se urca în el, nu se mai putea da jos; e) A treia venire a morții, după alți douăzeci de ani și iuarea finului.

Avem aci o formulă care ne amintește de Ivan Turbincă a lui Creangă, într'o oarecare măsură și în care distingem două teme: Intîia moartea botează și își îmbogățește finul și al doilea, acesta — om simplu din popor — cu ajutorul unor obiecte miraculoase — un scaun și un pâr, care nu prea apar lămurite de unde le-a primit — își bate joc de nănașa moartea și-și prelungește vieța. Tema intîia are o vieță foarte complexă. Moartea este adeseori înlocuită cu Arhanghelul Mihail, care își îmbogățește finul și care apoi este păcălit de acesta prin amenințarea cu venirea femeii celei rele (cf. și nr. 50). După Șăineanu (*op. cit.*, p. 880—896), dintre ale cărui variante povestea drăgușană se aseamănă foarte bine cu varianta ardeleană Indărătnicul de Moldovanu (p. 895), o analiză prețioasă a mai dat J. Boutière (*op. cit.*, p. 140—145). Vezi pentru comparație și Schullerus (*Verzeichnis*, nr. 332), C. Rădulescu Codin (*Ingerul Românului*, p. 119) și Alexandru Florini (*Povești populare*, 1904, p. 29).

49. MOARTEA ȘI SĂRACUL

Săracul îmbogățit de moarte. Păcălirea ei.

Inf. Maria Neculai Marin, țigancă; « obrazu mi s'arată ca de 65 » (de ani); văduvă de 10 ani; originară din Viștea-de-Sus.

Text cules de I. C. C., în Aprilie 1934.

a) Un om sărac întorcîndu-se dela lucru, dela îngropat de vie, cu un strugure pentru cei 7 copii ai săi, s'a întîlnit cu Dumnezeu și cu Sf.

Petru, cari i-au cerut să le dea și lor câte vreo două boabe de strugure, dar el, aflînd cine sunt, le spuse că nu le dă că nu fac dreptate în lume ; b) Întîlnindu-se și cu Moartea, acesteia-i dădu, că ea face dreptate și poate-i ia și lui barem un copil ; c) Ca să-i facă bine pentrucă i-a dat strugure, Moartea i-a dat o glăjuță cu leacuri și-a spus că ea merge la un grof, să-i ia sufletul, iar el să vină acolo, să zică că-i doctor vestit și dacă o va vedea la picioarele bolnavului, să-i dea să bea leacuri, că se va face bine și va fi răsplătit din belșug, iar de o va vedea la capul bolnavului, să nu-i dea că nu se va scula. ; d) Omul a făcut întocmai și s'a ales, pentru tămăduirea grofului cu mulți bani ; e) Spunîndu-i moartea să meargă și la o împărăteasă și să facă la fel, omul nostru a găsit-o la capul ei, dar în loc să plece, puse să se întoarcă bolnava, cu picioarele unde-i era capul, îi dădu leacurile, o vindecă și căpătă și de aici multă bogăție ; f) Venind Moartea să-l ia și pe el, el îi ceru să-i mai prelungească vieța, întîi cu 25 de ani, apoi iar cu 15 ani, după care Moartea venind trimisă de Dumnezeu să-l ia cu muzica, el ieși afară desbrăcat și cu capul gol, să vadă ce-i și atunci Moartea îl luă.

D. POVEȘTI DESPRE PROSTIA DRACULUI

50. STAN BOLOVAN

Dănilă Prepeleac. Intrecere între om și smeul-diavol.

A) Inf. Solomon Jurcovan, 16 ani (f. nr. 3). Povestea o știe « dela băieți ». Înainte de a povesti, Cezar Jurcovan, vărul lui Solomon, spune : « Țsta-i frumos, mi l-o spus și mie ieri în grădină ». Text cules de I. C. C., în Aprilie 1934. În 1939, am constatat că povestea și-o aduce aminte numai fragmentar.

B) Inf. Maria Nic. Tătaru, 18 ani (cf. nr. 16).

Text cules de I. C. C., în Aprilie 1934.

Ambele variante ale acestei povești se pot reduce pentru coincidența lor aproape totală, la următoarele : a) Dorind să aibă și el copii, 'un om întîlnindu-se cu Dumnezeu și Sf. Petru, I-a rugat și aceștia i-au dăruit 100 de copii ; b) Neavînd cu ce-i hrăni, Stan a intrat slugă la niște cio-bani, ca în schimbul unei turme de oi (var. B: a treia parte dintre oi), să-i scape de un smeul, care în fiecare noapte le face mari pagube ; c) Venind smeul și găsind pe Stan Bolovan « care sfărîm piatra 'n mîna și

mănînc carne de smeul » (var. B: « care strîng din pkiatră și iese apă »), își încercară puterile — smeul strîngînd în mînă o piatră, iar Stan o bucată de caș — și apoi smeul fiind învins, îl angajă slugă; d) In cele trei zile de slujit, Stan întrece prin păcăleli de trei ori puterea smeului: prin aruncarea buzduganului — smeul l-a aruncat cale de 3 zile, iar Stan pretindea că-l va arunca în lună, unde are un frate faur, care-l va prinde și nu-l va mai da (var. B: îl va arunca în soare și cade soarele jos și s'aprinde tot pămîntul), — prin aducerea apei dela fîntînă — smeul aducea apă cu trei piei de bivol, iar Stan pretindea că el va desgropa toată fîntîna și-o va duce, pentru a nu veni în fiecare zi la apă, — prin aducerea lemnului din pădure — smeul a smuls un copac (var. B: trei fagi), iar Stan începînd a lega pădurea cu « craca de smeuriș », să o ducă toată acasă (var. B: « că io cu trei lemne fug de rup pămîntul »; smeul s'a speriat, că smulgînd toată pădurea, « să cufundă pămîntu cu noi »); e) Văzînd că nu le-a slujit cu nimic și fiindu-le frică de Stan, smeul și smeoaica s'au hotărît să-l omoare, peste noapte, dar Stan auzind, seara a pus un lemn în pat, l-a învălit, iar el s'a ascuns sub pat; f) Peste noapte smeul veni și lovi lemnul din pat cu paloșul și cu buzduganul, crezînd că l-a omorît pe Stan; g) A doua zi Stan — spre surprinderea smeului, căruia acesta-i spuse că noaptea a simțit cum l-a pișcat un purece — ceru simbria — dăsaga cu galbeni (var. B: trei pungi cu galbeni) și-i rugă să-l mai primească pe un an slugă; smeul îi dete în cele din urmă trei părechi de dăsagi cu galbeni, numai să scape de el; h) Ajutîndu-i să ducă galbenii (var. B: că-i va plăti), pe drum, smeul suflînd din greu, îl arunca înainte și-l trăgea înapoi pe Stan, care mergea în fața lui, dar întreat, de smeul de ce merge cînd înainte, cînd înapoi, el a spus că ar sbura dar se întoarce să vie și el cu dăsiagii (cf. și I. M u ș l e a, în *An. Arh. de Folklor*, I, p. 189); i) Ajunși aproape de casă, Stan o luă înainte (var. B: pe motiv că trebuie să lege cîinii) și dînd la fiecare copil cîte un cuțit, îi învăță că la intrarea smeului să strige toți « aoleu, aoleu, ași mînca carne de smeul »; j) Auzind aceasta smeul, trînti dăsiagii jos și o luă la fugă; k) De atunci nici smeul n'a mai venit la oi și nici cîpii lui Stan n'au mai răbdat de foame.

Din această expunere analitică se poate vedea că tipul drăgușan al acestei povești aparține tipului ardelean al temei despre omul din popor, care prin viclenie păcălește și chiar își bate joc de smeul sau de diavol, făcîndu-i să creadă că are o putere de neîntrecut. După L. Ș a i n e a n u care ia în considerație acest basm-tip ardelean la al doilea tip Hercule-Păcală al ciclului omului viteaz (*op. cit.*, p. 818 și 829—834), reia pro-

blema acestei teme alături de tema schimburilor succesive, cu specială privire la basmul Dănilă Prepeleac al lui I. Creangă, Jean Boutière (*op. cit.*, p. 85—94), care lărgind planul cercetării, încearcă să stabilească cu mult spirit critic locul tipului general românesc în cadru universal. Pe lângă variantele luate după Șăineanu de Boutière, trimitem și la unele dintre cele înregistrate de Schullerus (*Verzeichnis*, nr. 1060—1097 și 1640), la care mai adăugăm cele două variante ardeleni publicate de I. Mușlea (*Cercetări folklorice în Țara Oașului*, în *An. Arh. de Folklor*, I, p. 184—187, 188—190; cf. și p. 140).

51. ISPRĂVILE LUI CHIRICĂ

Stan Pățitul. Săracul îmbogățit cu ajutorul diavolului.

Inf. Gheorghe Tătaru (cf. nr. 3). Text stenografiat de Gr. S., în August 1938. D. Ș., la 6 Ian. 1939, notează: « O știe dela « moșu, dela tatăl tatii, de cîn ȝeram copk'il, cîn ieram cu oili, mai povestiam, mai spunè povești așa ». El nu știe de unde o știa; « tot de pe la ai bătrîni, că asta-i poveste de cîn lumęa ». A spus-o « pe la oi și la desfăcut de curuz toamna, da n'o știe nime toată, știe așe-o țîră, da toată n'o știe ». . . « Io cîn spune cineva o poveste, așa o prinz, ca mașina mneatale, toate vorbele » — termină informatorul, făcînd aluzie la fonograful anchetatorului.

Povestea mi-a mai povestit-o Nec. V. Fogoroș, care o știa « din carte » și care era completat de Solomon Fogoroș (46 ani), că « am io cartea acas ».

Paralelismul perfect dintre această poveste drăgușană și povestea lui Stan Pățitul, cunoscută prin varianta lui Creangă, ne face să conchidem că nu avem aci decît amintirea unei lecturi a acestei povești. Varianta drăgușană urmează cu foarte mici diferențe, varianta lui Creangă, simplificînd-o și eliminînd unele amănunte. Întoarcerea acestor elemente populare sub formă cultă, în popor, ridică una dintre problemele cele mai interesante, atît pentru a stabili reacțiunea mentalității populare în fața acestor elemente pe care ea le-a emanat, dar care cu timpul au primit o haină și o ordine cultă, cît și pentru a pune față în față cele două niveluri de interpretare ale aceluiași fenomen, nivelul cult și cel popular. Știm că povestea lui Stan Pățitul, în urma studiului lui Jan Boutière (*op. cit.*, p. 137, 139) nu este o invenție a lui Creangă și se pare că nici adaptarea romînească a unei teme împrumutate dela alt popor și că prezența ei în culegerile de folklor român este necunoscută. Pentru lămurirea genezei poveștii lui Creangă, varianta drăgușană nu ne aduce nicio contribuție, dar pentru răsfrîngerea în popor a operelor

culte trebuie luată în considerație. Cercetarea utilizării temelor populare de către povestitorul moldovean a adus foarte prețioase observații (I b r ă i - I e a n u, B o u t i è r e, N e d i o g l u), avîndu-se în vedere atitudinea scriitorului față de materialul popular. De data aceasta aceleași observații se pot confirma și pe cale inversă, urmărind atitudinea poporului față de redacțiunea cultă a materialului popular. Nu vom intra în amănunte, ci vrem numai să enunțăm această problemă și să însemnăm câteva caractere ale variantei drăgușene, în raport cu redacțiunea lui C r e a n g ă.

Varianta drăgușană este mult mai scurtă. Elementul descriptiv din C r e a n g ă dispăre în favoarea celui narativ, care surprinde numai momentele importante, trecînd peste analiză, fugînd pe firul acțiunii dintr'un incident hotărîtor în altul și scăpînd din vedere justificarea, motivarea și înlănțuirea lor logică. Gradarea și concentrarea elementelor nu mai este aceeași ca la C r e a n g ă. O acțiune difuză se desfășoară dela început pînă la sfîrșit. Interesant mai este de observat că tocmai momentele care la C r e a n g ă uneori trec mai neobservate, în varianta drăgușană capătă un caracter mai precis, o culoare locală mai pronunțată. Astfel, în vreme ce la C r e a n g ă, Chirică pleacă cu I pate pentru a-l însura, « la horă în sat », apoi « la horă în alt sat », iar a treia oară iarăși « la horă în alt sat », în var. drăgușană ei merg întîi « în Viștea-de-Sus », unde Ion — cum este numit aci, eroul, în loc de I pate — și Stan, joacă cu fata primarului, apoi « în Sîmbăta-de-Sus, unde « pe timpul de demult erau fete frumoase, aveau pene la palărie, cu ciucuri, cu pene de cocoș, niște alea bătucite în pălărie și niște pălării de cele rotunde cum acum nu să mai poartă » și unde I pate se îndăghește de Anica, sora notarului și apoi a treia oară merg în « Olteț », unde I pate și-a luat de nevastă pe Mariiora. Relev de asemeni că nerecunoașterea eroului de către propria sa nevastă în cocioaba babei, se datorește la C r e a n g ă, puterii lui Chirică, în timp ce în var. drăgușană el nu este recunoscut, fiind travestit în « haine de militar », că în aceasta, plînsul copilului era provocat de Chirică, iar nu de mama lui, după sfaturile babei și că copilul a fost adus în căsuța babei înainte de venirea tatălui travestit. Alte mici diferențe se mai pot sesiza, dintre care mai subliniez nota didactică a finalului variantei drăgușene.

52. FEMEIA ȘI DRACUL

Femeia mai rea decît dracul. Belphegor.

Inf. Alexandru Rogozea, 61 ani, știe carte, căsătorit, 9 copii.
Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

a) Insurîndu-se și luînd o femeie rea, omul trecînd cu ea prin pădure, o împinse într'o fîntînă, unde dădu de un drăcușor, pe care începu să-l chinuie; b) Făcîndu-i-se milă de ea, omul se duse s'o scoată, dar slobozînd o funie în fîntînă, se agăță dracul de ea și ieși afară; c) Bucuros că a scăpat de « dracul ăla de femeie », care-l chinuise atîta, drăcușorul făgădui omului o comoară; d) Săpară la rădăcina unui arbore, găsiră acolo bani și-i dădu omului, spunîndu-i să nu mai vină a doua oară și nici să nu mai spună cuiva; e) Terminînd însă banii, omul veni iarăși la copacul din pădure să ia alții, dar totodată apăru și dracul care-l dojeni; f) Bietul om neavînd încotro, zise că n'a venit pentru bani, ci a venit să-i spue că nu știe cine i-a scos femeea din fîntînă și-a venit iar pe capul lui; g) La auzul acestora, dracul lăsă comoara și fugi.

După Gaster, care consacră aspectului românesc al problemei, un scurt capitol (*Literatura populară*, p. 132—137), a mai fost reluată de L. Șăineanu (*Basmelor romîne*, p. 888—896) și de T. Pamfile (*Diavolul învrăjbitor*, p. 110—111), iar cîteva variante au fost înregistrate de Schuller (Verzeichnis, la nr. 1164 și 1164 I), la care se mai adaugă și cea publicată de Gh. Cătănă (*Povești populare din Banat*, partea I, p. 100), în care se găsește introdus și un motiv din ciclul tematic al femeilor încăpățînate, ca justificare aruncării femeiei în fîntînă. Pentru variantele slave trimit numai la studiile lui V. Tille (*Poltvkovy studie*, nr. 18 și *Soupis*, I, p. 94—95). Momentul chinurii diavolului în fîntînă de o femeie, a pătruns și în alte povești (cf. Stan Pățitul de Ion Creangă, *Opere complete*, ed. VI, Buc., « Cartea Romînească », p. 176) și chiar în proverbe.

53. BABA ȘI DRACUL

Baba mai rea decît dracul.

Inf. Agretina Codrea (cf. nr. 2). O știe « dela un om, Dionisie Jurcovan, o murit de mult, o spus-o la munte ».

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

a) De multă vreme dracul se străduia să strice căsnicia a doi tineri; b) În schimbul unei perechi de papuci, baba se angajează să-i facă să trăiască rău; c) Pe cînd cernea femeia, baba îi puse mîinile pline de făină pe haina ei neagră și-i spuse că bărbatul ei era cu « una de gît », la can-

celarie; d) Ducîndu-se la bărbat, îi spuse că femeia lui «sta cu unul de gît acasă»; e) Baba și-a primit papucii în vârful «unei poce», căci și dracului i-a fost frică să se apropie de ea.

Este o variantă prescurtată a unei cunoscute teme de literatură comparată. Cîteva informații bibliografice am dat în contribuțiile noastre la monografia Nerejului (în *Nerej, un village d'une région archaïque*, p. 261—263, la nr. 18). Adaug numai că varianta drăgușană se apropie de povestea a doua dintre cele date de T. Pamfile (*Diavolul învrăjbitor*, p. 15—16). Un fragment a mai publicat și P. V. Ștefănuță (*Cercetări folklorice pe valea Nistrului-de-Jos*, în *An. Arh. de Folklor*, IV, p. 167). Tema a fost prelucrată și de Th. D. Speranția (în *Anecdote populare*, ed. I, Buc., 1889, vol. I, p. 282—288).

E. SNOAVE

PERSONAJUL PRINCIPAL FEMEIA

Ciclul femeilor viclene

54. FEMEIA, POPA, PRIMARUL ȘI ȚIGANUL

Inf. Gheorghe Sofonea, 34 ani; știe carte, căsătorit, doi copii. A călătorit pe la Sibiu, R. Vlcea, Caracal, Bîrlad, Iași, Chișinău. Povestea o știe «de cînd am fost mic băiețel, de păziam vitele, auziam dela alți mai mari ca noi». Povestea o știe și soția informatorului.

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

a) O văduvă vicleană după care-și «bătea capul» popa, primarul și un fin al ei, țigan, îi chemă pe toți la ea, în aceeași seară; b) Primul veni popa, care, la venirea primarului se ascunse într'o ladă; c) Venind și țiganul și nefiind primit, el păcăli pe primar, înțepîndu-l cu un fier roșu; d) La țipetele primarului, la care se alătura disperarea popii din ladă, se adunară vecinii, făcîndu-se de rîs invitații, spre bucuria femeiei

De obicei în snoava aceasta numele ultimelor personaje variază. Cîteva variante au fost inventariate de Schullerus (*Verzeichnis*, la nr. 1730). Distingem tema aceasta de cea în care femeia, în înțelegere cu bărbatul ei, atrage în cursă pe cei trei îndrăgostiți (cf. Snoava culeasă în Oltenia de Gh. Fira, în *Șezătoarea*, XIV, p. 6).

55. COPILUL DE TREI LUNI

Inf. Nefta Gh. Gușeilă (cf. nr. 5). Snoava o cunoaște și soțul ei, Gheorghe Gușeilă, ca și cumnatul ei, Gheorghe Tătaru.

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

a) O femeie care-și înșela bărbatul, căuta totuși să-l înfrunte că tot ea are mereu dreptate; b) În cele din urmă, el dându-și seama că și copilul a fost născut abia după trei luni dela nuntă și reproșându-i nevestii, ea-i răspunse: «păi trei luni io cu tine, trei luni tu cu mine și trei luni copilul, îs noo luni»; c) Mulțumit cu asemenea socoteală, bărbatul a crezut.

Deși A. Schullerus (*Verzeichnis*, nr. 1380 V*) nu cunoaște decît o variantă, totuși snoava este mult mai cunoscută culegerilor de olklor.

56. PEȘTII PE BRAZDĂ

A) Inf. Gheorghe Tătaru (cf. nr. 38).

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

B) Inf. Matei Stoia (cf. nr. 18 C).

Text cules de I. C. C., în Mai 1939. Fragmente din această snoavă își mai amintește și Agretina S. Popa Codrea.

A) a) Deși trăiau foarte bine, o femeie a pus rămășag cu bărbatul ei că ea îl va face din om bun cum este, nebun; b) Într'o zi ducînd mîncare bărbatului la plug, ea luă într'o ulcică niște pește, pe care îl împrăstie pe brazdele plugului; c) Continuînd să are, însoțit de nevestă, omul găsi peștii și-i dete femeiei să îi facă mîncare pentru seara; d) Venind seara acasă, bărbatul ceru mîncare din peștele găsit pe brazdă, la care femeia contrazicîndu-l că nu e posibil să găsească pește pe brazda plugului, îi spuse că a înebunit și urmă o ceartă aprinsă; e) Săriră vecinii, îl legară, chemară popa, dar pe cînd acesta îi cetea, femeia la spatele popii îl amăgea cu peștele, sporind tot mai mult comicul situației; f) Retrăgîndu-se străinii, femeia desvălui bărbatului șiretlicul, îi dădu peștele să-l mă-nînce și continuară a trăi în bune raporturi.

B) Varianta aceasta diferă mai sensibil de prima, în episodul a): Un om se lăuda față de femeia sa că dacă i-ar face și ea lui, cum

nevasta vecinului îi face acestuia, ar omorî-o. Aceasta însă îl contrazicea și vru să-i dovedească contrariul.

Tema aceasta a fost studiată în literatura românească în legătură cu romanul popular *Sindipa*, de N. Cartoian (*Cărțile populare*, II, p. 292—294), care a dat și o foarte bogată bibliografie Mai semnalăm variantele publicate de N. I. Dumitrașcu (în *Buletinul Societății Culturale «Astra» și a Serviciului Social...*, și în *Era Nouă*, organ al Asociației învățătorilor din județul Trei Scaune, Sf. Gheorghe, an. VII (1939), nr. 7—10 (Septembrie-Deceembrie), p. 41—43), ca și mențiunea profesorului N. Cartoian în prefața volumului *Neagra rea*, de snoave, pilde și glume al lui N. I. Dumitrașcu, (reprodusă în revista *Era Nouă*, an. VII, nr. 7—10, p. 43—45). Cîteva variante, confuz însă, a inventariat Schuller us la nr. 1381.

57. FEMEIA NECREDINCIOASĂ

Înf. Victoria Rogozea, 17 ani, știe carte, căsătorită. Povestea o știe «dela fratele dela omu mîeu», Solomon Rogozea (cf. nr. 47), care și el o știe dela ciobanul Matei Jurcovan.

Text cules de I. C. C., în Mai 1939, «la vale», față fiind și alte femei, care se întîmplaseră la înălbitul pînzelor. Snoava și-o mai amintește Matei Stoia (cf. nr. 18) și Sinefta Gușeilă (cf. nr. 5).

a) Voind să scape de bărbat, «să-l vrăjească, să-l omoare», o femeie tot umbla pe la ghicitori; b) Aflînd aceasta, bărbatul îi spuse că știe el un ghicitor în pădure și se duse să-i arate unde; c) Bărbatul însă o lua înainte și se băgă într'o scorbură, unde venind femeia, care crezînd că, în adevăr, acolo e un ghicitor, îi spuse că vrea să scape de bărbat; d) Ghicitorul o sfătui să meargă acasă și să dea bărbatului să mănînce numai găini negre și vin negru, căci va orbi; e) Acasă, bărbatul prefăcîndu-se că orbește, femeia îl trimise la mare, să dea cu «spumă dela mare» pe ochi, nădăjduind că nu se va mai întoarce; f) Plecînd bărbatul, se întîlni cu un spătariu, cu care conveni să-l vîre în sacul său și să meargă acasă la el, să ceară sălaş peste noapte, pentru a o putea surprinde chiar cînd îl înșela cu altul; g) Femeia, la început ezită, dar apoi dete drumul în casă, spătariului, care găsi pe femeie petrecînd cu drăguțul ei; h) Spătariul fu pus de cei doi îndrăgostiți să le cînte, ca ei să joace și apoi începură ei să cînte, iar spătariu să joace; i) Sărind la joc,

spătariul începe să cînte de cîteva ori: De-oi deslega, leleo, sacu, oi vedea, leleo, pe dracul; j) Femeia, la auzul cîntecului ciudat al spătarului îl întrebă ce are în sac și apoi deslegă și găsi înăuntru pe bărbat, care-i luă la bătaie și apoi rămase să petreacă cu spătariul.

Varianta aceasta vine să se adauge celor 43 de variante romînești, cercetate de I o n M u ș l e a (*An. Arh. de Folklor*, II, p. 195—216; III »p. 169—176), într'un prețios studiu, în care corectează concluziile lui W. A n d e r s o n (*Der Schwank von alten Hildebrand. Eine vergleichende Studie*. Dorpat, 1931), în ce privește răspîndirea geografică a acestei snoave și originea ei în domeniul romînesc.

Remarc numai că varianta drăgușană reprezintă un tip contaminat al snoavei despre femeia necredincioasă, analizată de A n d e r s o n și M u ș l e a. Aci, motivul inițial a fost supus unei serii de transformări și asocieri, căci pe lângă necredința și viclenia femeiei manifestate prin trimiterea în căutarea unui leac (S c h u l l e r u s, *Verzeichnis*, nr. 1380, III), întîlnim, atît necredința și viclenia femeiei de a scăpa de bărbat prin orbire (S c h u l l e r u s, *Verzeichnis*, nr. 1380; J. P o l í v k a, *Povídky kladské*, II, p. 14; J. B o l t e-J. P o l í v k a, *K. H. M.*, III, p. 124—126; V. T i l l e, *Polivkovy studie*, p. 109, la nr. 149 B), cît și viclenia bărbatului.

Pentru interesul problemei și pentru a se avea în vedere la definirea redacțiunilor romînești (cf. M u ș l e a, *op. cit.*, p. 209—210), notez că într'o Duminecă, în August 1936, snoava cu femeia necredincioasă a format subiectul unei scurte reprezentații teatrale, jucată de un grup de țărani, cu prilejul unei serbări populare, în comuna Șanț, județul Năsăud. Insist că subiectul piesei și realizarea ei pe scenă a aparținut complet grupului de țărani. Redau — pînă la publicarea întregului material cules în timpul campaniilor monografice, în această comună — următorul rezumat:

Personajele erau: femeia, bărbatul — țăran — pădurar, ibovn cu — țăran, moașa — complicea femeiei și ibovnicului, jidanul-cîrciumar și 2 țigani lăutari de meserie, complicii bărbatului.

Tabloul I se petrece într'o cameră țărănească, în casa soților: a) Intorcîndu-se dela pădure, bărbatul își regăsește femeia tot bolnavă; b) Aceasta îl roagă să-i aducă moașa; c) Moașa în înțelegere cu femeia, vine cu o ladă, la transportul căreia ajută și bărbatul, care credea spuselor celor 2 femei, că acolo sunt lucrurile moașei, care-i vor fi necesare să vindece bolnava; d) Bărbatul pleacă la pădure, necăjit; e) Din ladă

iese ibovnicul, care începe să petreacă în cîntec cu femeea veselă că isbutește să-și înșele bărbatul,

Tabloul II se petrece într'o cîrciumă ovreiască: *f)* Doi țigani lăutari, nefiind clienți, se dau la chef amîndoi; *g)* Cîrciumarul se roagă prin colțuri să consume țigani cît mai mult; *h)* Necăjit, bărbatul se abate pe la cîrciumă și cere să bea; *i)* Țigani îi cîntă și-l întreabă de necaz; *j)* Aflînd despre ce e vorba, țigani spunînd că știu ei leacul, se învoesc, introduc pe bărbat în sac și pornesc către casa lui.

Tabloul III se petrece tot în camera țărănească, unde ibovnicii petrec: *k)* După ce au bătut în geam, lăutarii sunt primiți cu bucurie înăuntru și sunt puși să cînte; *l)* Petrecerea este în toiu, lăutarii cîntînd diferite melodii populare și strecurînd pe lîngă strigături, ironii la adresa ibovnicilor și aluzii la bărbatul din sac; *m)* Din colțul în care era, bărbatul lasă să cadă încet, pe neobservate, sacul de pe el, apărînd deodată în fața femeiei și ibovnicului, cari rămîn înmărmuriți; *n)* După o scurtă explicație, bărbatul încheie drama pedepsind pe cei doi ibovnici.

La acestea, se poate reduce varianta dramatizată șanțeană. Depărtările de «tipul original universal» și apariția unor incidente secundare, vin să dea o coloratură locală și specială în vederea scenei.

Cu variantele drăgușană și șanțeană, numărul variantelor romînești cunoscute se ridică la 45, ridicînd valoarea folklorică a teritoriului romînesc.

Ciclul femeilor îndărătnice

58. FEMEIA INCĂPĂȚINATĂ

Inf. Alexandru Rogoza (cf. nr. 50).

Text cules de I. C. C., în August 1939.

a) Un om nu se înțelegea deloc cu femeia lui, care-l contrazicea mereu; *b)* Spunîndu-i, la coasă, că nu cosește bine, ea se lăuda că rămîne, în urma ei, de parcă o tăia cu foarfeca; *c)* Fiind odată pe un drum, pe lîngă o apă și certîndu-se tocmai asupra cositului, el își împinse nevasta care căzu în apă; *d)* Neîncetînd nici de acolo a-și contrazice bărbatul, zicînd că ea cosește bine, acesta o afundă în apă de tot; *e)* Nemai putînd vorbi, ea scoase mîna din apă și făcu «sămn cu degetele, adică că-i forfecătură».

Se cunosc multe mărturii ale largei răspîndiri orizontale — în spațiu — și verticale — în timp — a acestei snoave. Trimit numai la considerațiile

lui J. Bédier (*Les Fabliaux*, p. 45—48) și ale lui M. Gaster (*Literatura populară*, p. 158—159). Din domeniul românesc, L. Șăineanu (*op. cit.*, p. 916), cunoștea numai varianta versificată de A. Pann, iar Schullerus (*Verzeichnis*, nr. 136x B), înregistrează numai 2 variante. Variantele wallone au fost inventariate de George Laport (*Les Contes populaires Wallons*, F.F.C., vol. XXXVII, nr. 101, p. 104, nr. 1365 C).

Ciclul femeilor leneșe

59. NEVASTA LENEȘĂ

A) Inf. Cezar Jurcovan (cf. nr. 75).

Text cules de I. C. C., în August 1939.

B) Inf. Nic. Vas. Fogoroș (cf. nr. 12).

Text cules de I. C. C., în August 1939.

A. a) Al treilea fiu al unui rege, a plecat în lume, pe un cal negru, cu un câine negru, să găsească cea mai leneșă fată din lume, s'o ia de nevestă; b) Găsind într'o pădure un bătrîn și aflînd că acesta are trei fete nemaipomenit de leneșe, s'a învoit cu el, să-i dea pe fata cea mare de nevestă; c) Au plecat, încălecînd pe cal cînd el, cînd ea; d) Ajunși la o apă, el a zis cîinelui să-i aducă apă în gură să bea, dar cîinele nemișcîndu-se, l-a împușcat; e) La altă apă, repetînd cu calul același lucru, l-a împușcat și pe el; f) Rămînînd pe jos, s'au hotărît să se ducă unul pe altul cu schimbul, în spate, pînă cînd, femeia văzînd că el e mai greu, au schimbat, urmînd să meargă pe jos; g) Ajunși acasă, a doua zi dimineața, el plecînd la vînătoare, iar slugile la muncă, bărbatul a dat ordin mîței să îngrijească de gospodărie și de nevestă, să-i dea demîncare; h) Intorcîndu-se seara și găsind totul în neregulă, ca să pedepsească pisica, o legă cu o funie de gîtul femeiei și începu s'o bată; i) Văzîndu-se bătută și sgîriată de pisică, femeia începu să roage pe bărbat să o ierte, că va face ea, totul, totdeauna, în locul pisicii.

B) Varianta aceasta este mult mai scurtă decît cea precedentă. Ea constă din: a) Un tînăr și-a luat de nevestă o femeie tînără și frumoasă, dar cam leneșă; b) Mai multe zile nefăcînd nimic, bărbatul i-a spus că i-a adus o piele de vacă ca servitoare, căreia începu să-i dea în grijă gospodăria; c) Văzînd că pielea în loc să se ia de treabă, stă toată ziua

agățată în cui, bărbatul hotărî să pedepsească pielea și pentru aceasta își puse nevasta să o țină întinsă pe spinarea ei, ca s'o poată bate; d) Iși bătuse astfel nevasta de câteva ori, pînă cînd aceasta se hotărî să facă ea treabă în locul pielei de vacă, numai să găsească bărbatul totul în ordine.

Motivul acesta al baterii pisicii, pielei, cojocului sau sacului (cf. variante și la Schuller, *Verzeichnis*, nr. 1370), îl regăsim și în alte snoave ca în cele referitoare la spovedania țiganului (cf. varianta din *Gazeta Transilvaniei*, 1889, nr. 12, p. 5).

60. DOCTORIA RĂMASĂ DE PRISOS

Inf. Nic. V. Fogoroș (cf. nr. 12).

Text cules de I. C. C., în August 1939.

Informatorul spune că povestea aceasta o fi « din v'o carte », dar el n'a citit-o, a auzit-o, că « mai spunea cîte-un om bătrîn așa... Da le-am mai uitat, c'acu la o etate-așa nu-ți mai trebuie lucruri d'elea ».

a) Necăjit că femeia lui, căreia nu-i plăcea să meargă la lucru, se prefăcea mereu că-i bolnavă, bărbatul intră din nou la farmacie pentru a mai cere și alte leacuri pentru biata bolnavă; b) Farmacistul supărat că a dat buzna în farmacie așa murdar, se repezi și-i dete patru palme, spunîndu-i că acestea-s leacurile pe care le merită, c'a schimbat rețeta; c) Intorcîndu-se acasă, și dîndu-i femeiei două palme, aceasta sări din pat și-l rugă să nu mai dea, că s'a făcut sănătoasă; d) Revenind în grabă la farmacist, îi « pușcă o palmă într'o parte și una în alta și-i spuse: Noa, două ți le-am adus înapoi, că numai cu două s'a făcut sănătoasă. De ce să-ți plătesc patru? ».

La această variantă drăgușană și la cele înregistrate de Schuller (nr. 1700), adaug și pe cea apărută încă din 1863 într'un calendar din Sibiu (*Calendar pe anul de obște dela Hristos 1863, întocmit pe gradurile și clima Țării Ungurești, a Ardealului, Bănatului, precum și a Țării Romîniei și a Moldovei*. Anul al unsprezecelea, Sibiu. În tipografia diecesană).

Ciclul femeilor năroade.

61. COMOARA GĂSITĂ DE BĂRBAT, CIND...

Comoara găsită și nevasta îndiscretă.

A) Inf. Sinefta Gh. Gușeală (cf. nr. 5).

Text cules de M. R., în August 1930.

B) Inf. Matei Stoia (cf. nr. 18).

Text cules de I. C. C., în August 1939.

Ambele variante se pot rezuma astfel: a) Lucrînd pe moșia boierului, un om sărac a găsit o oală cu bani; b) Ducînd-o acasă, a spus femeiei sale, care era cam proastă, să nu răspîndească vorba, că aflînd boierul, îi va lua banii; și-i promise că-i va cumpăra și ei haine bune, cînd va merge la tîrg; c) Venind odată dela tîrg și fiind întreat dacă i-a adus haine de jupîneasă, el răspunse că tocmai cînd voia să le cumpere, bătea toba că la noapte plouă covrigi și a venit repede să fie acasă, ca să-i adune; d) Avînd grijă să vină dela tîrg cu niște covrigi, pe care seara îi împrăștiase prin curte și pe care a doua zi dimineța i-au adunat amîndoi, pretextul lui a fost crezut; e) Venind a doua oară din tîrg și fiind întreat, el a răspuns că tocmai cînd voia să le cumpere, a bătut toba că la noapte vin Turcii; f) Seara și-a băgat femeia într'o groapă de gunoi, a acoperit-o cu scînduri, a turnat peste ea o baniță de orz și a adus « un ciopor de gîște », care făcînd sgomot ciugulind și făcînd ga!... ga!... ga!..., au făcut pe femeie să creadă că într'adevăr au venit Turcii și o caută pe ea strigînd-o: Ana! Ana!..., chiar pe numele ei, mulțumind după aceea bărbatului că s'a întors la timp acasă și a scăpat-o; g) Venind a treia oară dela tîrg și fiind întreat, bărbatul i-a spus că le-a și tocmit, dar tocmai cînd să le cumpere, a văzut că boierul lor furase un cîrnat « și-l ducea poliția cu cîrnatu acățat de nas », încît de rușine a plecat de-acolo fără haine; h) Infuriată, femeia s'a dus să-i spună boierului că bărbatul ei a găsit bani pe locul lui și că o minte și nu vrea să-i cumpere haine de mătase. Întrebînd-o boierul cînd s'a întîmplat aceasta, femeia i-a răspuns că atunci cînd a plouat cu covrigi, cînd au căutat-o Turcii pe ea, cînd a furat el cîrnatul, de-l purtau prin tîrg legat; i) Auzind asemenea năzbîtii, boierul a dat-o afară, spunîndu-i că-i nebună, iar omul a rămas cu coamoara și cu femeia proastă.

Diferențele între aceste variante sunt foarte mici. Varianta A este mai bogată în amănunte, mai frumos povestită și cu mai multă naturalitate.

Tema femeia năroadă păcălită de bărbat, nu a format pînă acum — pe cît ne este cunoscut — obiectul unui studiu special, deși elementele ei apar în mai multe categorii de snoave, ca de pildă în ciclul Păcală sau în versiunea italiană a lui Basile, (*Șăineanu*, *op. cit.*, 939). Tot *Șăineanu* a mai enunțat-o, fără a insista asupra ei, la ciclul fetei istețe (*op. cit.*, p. 917). Alături de variantele notate în aceste locuri (cf. de

asemeni *op. cit.*, p. 944, n. 2) și de cea mai recentă din ținutul Săcelelor, culeasă de Elena Moroiănu (în *Grai și Suflet*, vol. IV, fasc. II, p. 349), câteva variante a inventariat Schullerus (*Verzeichnis*, nr. 1381), care însă nu a diferențiat motivul acesta de cel al peștilor găsiți pe brazda plugului, de care se deosebește fundamental, rolul personajelor și caracterul lor fiind schimbate, cauzele conflictului și sensul situațiilor complet diferite (cf. și M. Gaster, *Literatura populară*, p. 72). Versiuni slave se găsesc și în catalogul lui V. Tille. (*Polivkovy studie*, p. 50—51, nr. 72).

PERSONAJUL PRINCIPAL BĂRBAT

Ciclul lui Păcală

62. POVEȘTEA CELOR TREI FECIORI

A) Inf. Gh. Tătaru (cf. nr. 3 B). Snoava a auzit-o dela moșul Ion Pop Radu (Bradul bătrînul sau Moșul dela Bradu, om din sat, care nu mai știe nici ce vîrstă are, decît «că-i uitat de Dumnezeu pe lumea asta de acum»), înainte cu «v'o 12 ani, cîn ieram la munte».

Bradul bătrînul însă, din cauza bătrîneții, în ultima vreme (21 Mai 1939), nu mi-a mai putut-o povesti și și-a adus aminte foarte greu de ea, după ce i-am povestit-o eu, spunîndu-mi că i se pare că a știut-o «da demult rău». Iată, deci, încă un caz de sistemul în care se perpetuează din generație în generație, bunurile spirituale ale satelor, nu numai ale noastre, ci ale altor popoare. Textul care urmează, a fost stenografiat de Gr. S., în August 1938.

63. PĂCALĂ ȘI POPA

B) Inf. Gheorghe Tătaru (cf. nr. 3 B). Snoava aceasta se leagă tot de tinerețea informatorului nostru, încă de «pe cîn am fost cioban, mi-o spus-o la munte, un moș, Silea Savului.

Textul care urmează, a fost stenografiat de Gr. S., în August 1938.

64. POVEȘTEA CU PĂCALĂ

C) Inf. Maria Răzvan, 20 ani, țigancă, știe carte, casa nr. 240.

Textul a fost cules de I. C. C., la 11 Aprilie 1934.

Povestea o știe de cînd «am fost la lucru acolo, în Hălhiu, un oraș mare lîngă Corlea, dela Brașov în jos — unde am stat v'o doi ani — dela un om, care a cetit-o după carte și io am auzit-o că ieream și io mai isteată...».

65. NECULAI ȘI NECULIȚĂ

D) Inf. Gheorghe Sofonea (cf. nr. 52). Povestea a cetit-o « într'o carte pe acolo pe la colonelu, la armată, cînd am fost ordonanță. Am stat un an la el. Avea bibliotecă mare și nu prea aveam ce face ». Dela el a învățat-o și copilul lui, Vasile, de 10 ani, în clasa III-a primară, care a povestit-o odată și copiilor la școală și le-a plăcut.

Textul a fost cules de I. C. C., la 18 Mai 1939, acasă la soacra informatorului, cînd au fost de față încă opt persoane — băi bați și femei. Peste două zile fiind de față alt grup de oameni, vecini, vecine și copii — am provocat pe Gheorghe Sofonea s'o mai spună odată și urmărind textul cules, am constatat numai unele diferențe stilistice, fără prea mare importanță.

66. BUHA GICITOARE

E) Inf. Neculai V. Fogoroș (cf. nr. 12 D). « Am cetit-o într'o carte făcută de Ion Creangă, culeasă de el ». Textul mi-a fost scris însuși de informator, pentru a-i satisface dorința. I-am corectat însă ortografia și punctuația.

Cules de I. C. C., în Mai 1939.

67. PĂCALĂ ȘI SASUL

F) Inf. Sofia Halmagiu, 65 ani, analfabetă, văduvă, 4 copii; a călătorit pe la Sibiu, Brașov, București, Constanța etc. Ii plac numai poveștile vesele, ca să mai treacă vremea, dar numai să le asculte, nu să le și spună.

Toate motivele snoavelor de mai sus s'au structurat în jurul personajului, fie ca tip al imbecilității omenești, fie ca tip al vicleniei și răutății, numit de obicei la noi, Păcală.

Nu e cazul să ne oprim acum asupra lui (informații mai bogate și bibliografie se pot găsi în lucrarea noastră, apărută în *Nerej, un village d'une région arhaïque*, p. 250—257, la nr. 14 și la Schuller, *Verzeichnis*, nr. 133), ci vom sublinia numai unele elemente ale acestor texte.

A) Episoadele acestei snoave sunt: a) Vaca, singura moștenire a celor trei frați, trage la grajdul lui Păcală; b) Acesta o vinde unui copac, la rădăcina căruia a găsit o comoară; c) Păcală omoară pe jidanul care-i

împrumutase măsura să măsoare banii și care apoi este iarăși omorât de un vecin, apoi de un alt vecin și de niște vânători de rațe sălbatece — mortul omorât de mai multe ori; *d*) Fuga de acasă și suirea în copac cu ușa.

În general varianta noastră urmează tipul celei prelucrate de P. Dulfu, în epopoea sa *Păcală*.

Episodul cel mai important din această snoavă este episodul *c*, în care găsim tema *mortului ucis de mai multe ori*, atît de cunoscut ca element de literatură comparată și studiat în legătură cu *istoria ghebosului cel mic*, povestită în cea de a o sută douăzeci și șaptea noapte din *Halima*. Tema 250), a fost cercetată amănunțit de J. Bédier (*Les Fabliaux*, p. 236—iar domeniul românesc reluat tot pe plan comparat de N. Cartoian (*Cărțile populare*, II, p. 311—315), care distinge variantele de tipul celei utilizată de P. Dulfu, de tipul celei utilizată de A. Pann și comentează și alte variante în afară de cele semnalate de A. Schullerus (*Verzeichnis*, nr. 1537).

Versiunea drăgușană urmează primul tip, însă cu dezvoltare mai redusă, conținînd totuși același număr de incidente: Păcală, un vecin, al doilea vecin și niște pescari, cari ieșiseră în zori să vîneze rațe sălbatece. Remarc de asemeni că, în această versiune, mortul nu este un popă, ci un evreu.

B) A doua snoavă cuprinde la fel, cîteva motive destul de cunoscute din același ciclu, grupate în jurul înțelegerii dintre popă și Păcală, de a se scoate aceluia care se va supăra, « două perechi de curele de pe spinare ».

Episoadele ei sunt: *a*) Fluierul fermecat și jocul caprelor; *b*) Tăierea caprelor și construirea podului cu ele; *c*) Aruncarea copilului popii în apă; *d*) Supărarea popii.

Circulația motivelor din așa numitul ciclu al lui Păcală — credem susținută în cea mai mare parte, pe cale cărturărească — ne oferă îmbinarea lor în moduri cît mai diferite, născînd nenumărate formule, ale căror variante nu se pot clasa prea ușor în anumite tipuri.

Tot în Drăguș, formula snoavei despre înțelegerea dintre popă și Păcală, mi-a fost povestită încă de doi informatori, la 21 Aprilie 1939. Varianta a doua de Ion Popa Radu (Bradul bătrînul), într'o formă aproape identică, care cuprindea însă și episodul cu căderea preotesei din pod — din pricina fluierului — și moartea ei, iar varianta a treia, de Neculai Vas. Fogoroș, care față de prima, mai are, căderea preotesei și moartea ei, ascunderea lui în sacul popii, în momentul plecării acestuia, iar în final — contractul — « scoaterea a trei dungii de pe spinare » nu două, ca în altele.

C) Distingem următoarele episoade: *a*) Batjocorirea popii, rachiei cu lumini în biserică (cf. și A. Schuller, nr. 1737), vîrîrea lui într'un sac pentru a vedea fața lui Dumnezeu și aruncarea lui într'un lac, din curtea unui om, unde l-au mușcat cîinii și ciugulit gîștele; *b*) Omul în sac (cf. mai jos, la snoava D); *c*) Oaia lui Păcălă; *d*) Lupul în sac — berbec de mătase — omorîrea oilor ciobanilor și despăgubirea primită; *e*) Înțîlnirea cu nunta, trimiterea nuntașilor după piei de oaie, păcălirea popii, căruia îi taie limba, schimbarea hainelor și rolurilor cu mireasa, plecarea cu mirele și fuga dela el.

O variantă a motivului cu rachiei din episodul *a*, foarte apropiată, găsim la N. Georgescu-Tistu, *Folklor din jud. Buzău*, p. 26.

D) Formula acestei snoave constă iarăși dintr'un număr de elemente care se integrează în același ciclu și pe care le împărțim în următoarele episoade: *a*) Neculai de necaz omoară mîrtoaga lui Neculiță; *b*) Acesta pleacă cu pielea la tîrg să vîndă pielea; *c*) Scena dela casa unde a găzduit în drum: pielea transformată în vraciu gîcitor (cf. A. Schuller, *Verzeichnis*, nr. 1380, VIII), îi aduce mulți bani — dela om și dela vecina lui; *d*) Spunînd fratelui său Neculai că galbenii — două baniți — i-a luat pe piele, acesta-și tăie cei 4 cai, dar se văzu păcălit; *e*) Răsbunarea prin băgarea în sac — omul în sac — și schimbarea locului cu un cioban, care vrea să meargă în împărăția cerurilor; *f*) Intoarcerea în sat — cu turma de oi a ciobanului — și aruncarea fratelui în apă.

E) Descompunem această snoavă în: *a*) Un bătrîn sărac pleacă la tîrg, să vîndă o buhă; *b*) Scena dela casa unde a fost găzduit: femeia necredincioasă, buha transformată în papagal gîcitor îi aduce bogăție din partea gazdei și a soției lui.

Din aceste scurte scheme, vedem că snoava E nu reprezintă decît versiuni de alt tip ale episodului *b* și *c* ale snoavei D, care cuprinde propriu zis două teme: 1. Un vraci presupus, care descoperă necinstea unei femei și 2. salvarea din sac. Fiecare la rîndul ei se lămurește prin cîte o serie de momente și motive, de naturi diferite, tinzînd către un desnodămînt comun și determinînd totuși variante de diferite tipuri.

Tema 1 (snoava D, epis. *b*, *c* și snoava E, epis. *a*, *b*), inițial a făcut parte din ciclul femeilor viclene și necinstite de unde a fost împrumutată pentru a se putea căpăta o explicație îmbogățirii personajului nostru.

(Tema a fost prelucrată și de Th. D. Speranția, în *Anecdote populare*, ed. I, vol. II, p. 214—223). Faptul apare evident dacă luăm în considerație snoava C, unde eroul aplică alt sistem — înșelarea popii — pentru a-și procura bani.

Tema 2 (snoava D, epis. a, d, e, f), se îndepărtează puțin de variantele prelucrate de P. Dulfu (*Isprăvile lui Păcală*, cîntul 24) și I. Nădejde (*Năzdrăvăniile lui Păcală*, cap. XXV, XXVII, XXVIII). Conflictul izbucnește între eroul Neculiță, nu cu satul (ca în variantele culese de noi în Nerej-Vrancea și în cele prelucrate de Dulfu și Nădejde), ci cu fratele său Neculai — care apoi îl vîră în sac — iar la urmă sfîrșește prin aruncarea în gîrlă.

O amănunțită clasificare va forma obiectul unui studiu al nostru special și de aceea nu vom insista acum.

Subliniez numai că enormul material strâns în jurul acestui personaj isteț, poznaș și adeseori imbecil, numit la noi Păcală sau Pepelea, are o circulație de o universalitate și de o intensitate uimitoare. Variantele adunate de J. Bolte și J. Polívka ne sunt destul de grăitoare, deși materialul românesc este reprezentat numai de versiunile date de Staufe, Schullerus și Slavici (cf. și N. Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 375, iar bibliografie mai bogată în notele noastre, la variantele nerejene).

F) Păcăleala aceasta nu circulă întotdeauna pe numele lui Păcală. Făcînd un rămășag cu un Sas, că-l va păcăli, Păcală îi ceru acestuia căruța cu cai, să meargă pînă acasă să aducă traista cu păcăleli. A plecat cu căruța, iar Sasul a rămas să aștepte... O variantă mai dezvoltată au cules I. A. Candrea, A. Densușianu și Th. D. Speranția (*Graiul nostru*, I, p. 419), iar o prelucrare pentru popor, trecută pe numele lui Nastratin Hogea a dat Apostol Culea (*Șezători de seară*, p. 19).

68. TOLPA

Inf. Moise Rogozea, 73 ani, știe carte. căsătorit, a călătorit în America de două ori și a luat parte la războiul mondial. Povestea aceasta «auzită din sat», a fost culeasă de Gh. R., în Mai 1939.

Tot în seria păcălelilor se poate introduce și snoava aceasta, nu prea cunoscută culegerilor noastre de literatură populară, dar care — interesant e — a primit uneori un caracter legendar prin substituirea împă-

ratului anonim din varianta noastră, cu Ștefan cel Mare. Cu caracterul acesta a fost culeasă o variantă de Sim. Fl. Marian (*Tradiții pop. rom. din Bucovina*, p. 138), apoi reprodusă de S. T. Kirileanu (*Ștefan cel Mare și Sfânt*, istorisiri și cîntece populare, ed. III, p. 340—346) și probabil că tot aceasta a inspirat pe P. Ispirescu — textele aproape se suprapun — care a prelucrat-o în cap. VII, din *Ștefan-Vodă Sfînt și Drept* (cf. P. Ispirescu, *Povestind copiilor*, p. 117—127).

O altă versiune — mai scurtă și ceva mai diferențiată de celelalte — se găsește tot la S. T. Kirileanu (*op. cit.*, p. 337—340), reprodusă după Arhiereul Narcis Crețulescu, sub titlul *Șolcan Țiganul*.

În ce constă istoricitatea acestei snoave și cum se poate studia în timp evoluția ei, vom vedea cu altă ocazie.

69. MOȘUL ȘI GINERILE LEMNAR

Inf. Nic. V. Fogoroș (cf. nr. 12, jud. Făgăraș). Povestea o știe dela un moș din Lisa, la care a fost acum 5—6 ani la coasă.

Text cules de I. C. C., în Aug. 1939.

O variantă puțin diferită mi-a mai povestit și Hira Socaciu (de 40 de ani, 3 cl. primare. A umblat pe la Făgăraș, Brașov, București etc.) dela care o știe și fratele ei Gheorghe Buneriu (cf. nr. 10).

a) Nemulțumit că cei doi gineri ai săi, un croitor dela oraș și un negustor, au cheltuit și au pierdut în afaceri toată zestrea, un țăran s'a hotărît, ca pe fata cea mică s'o dea numai după un « maistăr lemnariu, ăia-s oameni mai cu gospodărie »; b) Aflînd aceasta unul fără nicio meserie, « un sărăntot », a venit în satul acela și purtînd o bardă, o săcure și un joagăr, s'a oprit la poarta casei țăranului și-i admira cei doi nuci frumoși din față; c) Văzîndu-l pe moș, îl întrebă dacă nu-i sunt de vînzare nucii aceia, că el este meșter mare și ar vrea să facă « mobilă » din ei; d) Fără să mai stea pe gînduri, moșul îi propuse să-l facă ginere, să-i lase gospodăria și apoi va face ce va voi cu nucii; e) Ajuns ginere, deși s'a făcut că primește cu greu, meșterul nostru a uitat de lucrarea nucilor, pînă cînd i-a adus aminte bătrînul; f) Tăie nucii și spuse că va face din ei « o trăsură cu cai de minune »; g) După cîteva zile de lucru își schimbă părerea și spuse că va face doi cîrlani, că nu iese cai așa mari; h) Bătrînul deși « o simțit că s'o pîrlit și cu al treilea », îl lăsă să facă, dar după cîteva zile ginerele iar spuse că nu ies nici doi cîrlani, ci numai « v'o doi mînzoci »; i) După alte zile de lucru, neieșînd nici doi mînzoci,

schimbă în doi țapi; j) Mai târziu zise: « . . . nu ies nici doi țapi, o să fac doi iepuri »; l) « Ba nu, zise bătrînul, să faci doi draci; unul să te ia pe tine și unul pe mine; mi-ai stricat și nucii, mi-ai stricat și fata. Să te duci dela casa mea ».

Varianta culeasă dela Hira Socaciu este ceva mai scurtă, căci ginerele a intenționat să facă din nucii doi boi, două capre și apoi doi iepuri.

70. ȚIGANUL GÍCITOR

Doctor Allwissend.

Inf. Ion V. Husea, 43 ani, știe carte, căsătorit. În timpul războiului a umblat mult prin Ungaria. Povestea o știe « tot di pin timpul războiului. Eram 8000 de oameni înt'o casarmă și ne-alegeam noi, așa cum ne loviam la povești la vorbă și mai spuneam una, alta și-așa ».

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

În opozițiune directă cu tipul personajului nărod și imbecil — Pe-plea — reconfundându-se nici cu tipul răutăcios și perfid — Păcală, — în snoava aceasta ce caracterizează tipul istețului, care isbutește să scape din orice încurcătură datorită nu numai ingeniozității sale, ci și unor ciudate coincidențe de întîmplări — avem o cunoscută formulă studiată pe lîngă savanți ca Benfey, Cosquin și Köhler, în deosebi de J. Polívka (*Zu Doktor Allwissend*, în *Zeitschrift für osterreichische Volk.kunde*, I, 1895, p. 252—259; în *Wisla*, XI, 1897, p. 53—69, 298—315 și reluată în *Lidové povíaky*), care apoi în colaborare cu J. Bolte (*K. H. M.*, II, p. 401—413, la nr. 98) a dat un foarte bogat material de literatură comparată pentru aproape toate popoarele. Contribuții demne de reținut au mai dat Theodor Zachariae (*Zum Doktor Allwissend*, în *Zeitschrift des Vereins für Volk.kunde* an. 15 1905), p. 373—379) și V. Tille (*Polikovy studie*, p. 40—41, la nr. 52).

Cu varianta drăgușană — care constă din: a) găsirea inelului împărătesii, furat de logofătul curții și dat unei giște să-l înghită; b) Găsirea mărgelilor cucoanei furate de vizitiu și apoi înghițite de un cățeluș; c) descoperirea vicleniei vizitiului (vulpea în sac): d) « ardeica pascăiei » pentru a putea pleca dela curtea împărătească, pentru a nu i se putea descoperi șiretlcurile — numărul variantelor romînești cunoscute — aproximativ zece (cf. L. Șăineanu, p. 944, n. 2 și A. Schul-

lerus, nr. 1641) — crește și odată cu acesta, prin legăturile care se pot stabili între ele și prelucrările lui A. Pann (*Povestea vorbei*, ed. Gaster, « Scrisul Românesc », Craiova, p. 24—40) și Th. Speranția (*Anecdote populare*, interesul problemei se lărgeste mult. Notez de asemeni, pentru numele *Pacșir*, rostit de țiganul gîcitor (în alte variante cizmar-astrolog, cîrpaci, țăran etc.), în episodul *b*, observația lui J. Bédier (*Les Fabliaux*, p. 152).

71. ȚIGANUL LA SPOVEDANIE

A) Inf. Vas. Sofonea (cf. nr. 35).

Text cules de M. R., în Aug. 1929.

a) Un țigan, tocmai cînd popa îl întreba în timpul spovedaniei, dacă a furat, el îi deslega acestuia briceagul și-i spunea că n'a furat, dar fură; b) Terminînd de deslegat briceagul, țiganul a spus că a furat un cuțit, dar popa sfătuiindu-l să-l dea înapoi, țiganul a spus că i-l dă lui. Popa refuzînd, fiindcă nu știa că-i chiar briceagul lui, țiganul a zis că păgubașul nu vrea să i-l ia și a rămas briceagul al lui.

Această snoavă s'a publicat și în *Calendarul amuzant pe anul bisect 1872* (An. II, Ed. de librărie H. C. Wartha, tip. C. N. Rădulescu, București)

B) Inf. Sofia Gh. Tătaru (cf. nr. 9). O știe dela « o bătrînă din Rucăr, cînd am fost acolo ».

Text stenografiat de Gr. S., în Aug. 1938.

Fiindcă în timpul spoveditului țiganul i-a furat briceagul popii, iar acesta a văzut tocmai la sfîrșit, i-a dat o bătaie bună, încît spunea la toți țiganii să nu se mai ducă să se spovedească, că popa a rupt toată spovedania pe el.

C) Inf. Nic. V. Fogoroș (cf. nr. 12 D). « Astea cu țiganu mi se pare că dintr'un ziar dela Orăștie, *Libertatea*. Avea acolo într'un colț, « Bobîrnace-i zicea »!

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Un țigan mărturisi la spovedanie că a furat un căpăstru. Auzind pe popa zicînd că păcatu nu-i prea mare, răspunse mulțumit că el credea că e, fiindcă de căpăstru era legată o iapă. Cîte o variantă de alt tip, în

care țiganul mărturisea că a furat un lemn în care era înfipt un topor, se găsește în *Gazeta Transilvaniei*, 1889, nr. 12, p. 5 și în *Familia*, nr. 314, p. 2, iar alte câteva slave a înregistrat V. Tille (*Polivkovy studie*, la nr. 279).

72. ȚIGANUL LA VÎNĂTOARE

Inf. Sofia Gh. Tătaru (cf. nr. 9).

Text stenografiat de Gr. S., în Aug. 1938.

Aceeași variantă a mai fost auzită dela Nefta Gh. Gușeilă (cf. nr. 5,) de I. C. C., la 21 Mai 1939.

Mergînd cu stăpînul său la vînătoare, cînd acestuia i se păru că a văzut un porc și a «slobozit pușca», țiganul a luat-o la fugă pînă cînd împiedecîndu-se, a căzut, iar traista i-a venit chiar pe cap din spate. Crezînd, că traista e porcul, de frică să nu-l mănînce, a stat acolo nemișcat trei zile. Răzbit de foame, el începu să se miște, văzu că e traista și nu porcul și se apucă să mănînce din ea. După ce se sătură, se așeză pe ea, zicînd: «Cum tu ai stat pe mine trei zile și eu am să stau trei zile pe tine. Și a stat țiganul o săptămînă tot prin pădure.

73. ȚIGANUL LA STÎNĂ

A) Inf. Matei Jurcovan, 70 ani, analfabet, cioban de meserie. A umblat cu oile și prin Dobrogea.

Text cules de I. C. C., în Aprilie 1934.

Un țigan trecînd pe la stîna, ciobanii îi dădură balmuș să mănînce dar el spuse că nu mănîncă de ăla, că ăla-l omoară. Ciobanii atunci îl prinseră și cinci îl țineau iar unul îi băga 'n gură. Dacă văzu că-i așa de bun, țiganul zise că mai bine să-l ție unul și să-i bage 'n gură, cinci.

Alte variante se găsesc la N. A. Bogdan (*Povești și anecdote din popor*, p. 116) și L. Costin (*Anecdote*, Timișoara, 1926, p. 21).

B) Inf. Matei Jurcovan (cf. nr. 66 A).

Text cules de I. C. C., în Apr. 1934.

Un țigan se duse la stîină și acolo mîncă cu mai mulți stăpîni pe rînd, pînă cînd spuse unuia: Mă-i, bade, lasă-te de mîncat că io crep! — Apoi cum să mă las, că io acuma m'am pus! — Lasă-te mă, că io crep, că mîncă-i cu toți zece.

C) Inf. Matei Jurcovan (cf. nr. 66 A).
Text cules de I. C. C., în Apr. 1934.

Ciobanul întreba mereu pe sluga sa, un țigan, că cine mănîncă cașul, dar urda, dar junteța, iar țiganul răspundea: « io ». La urmă, însă, întrebînd ciobanul, dar cu oile cine se duce mă?, țiganul răspunse: — Apoi mai zică și alții, că io am zîs destul!

Nărozii țigănești.

74. RUPICĂ CIOCÎRLIE

Inf. Dionisie Damian, 39 ani, știe carte, fost chelner, portar și băiaș la Constanța. În timpul războiului a umblat prin Galiția, Cehoslovacia, Ungaria, Jugoslavia, Albania. Snoava a auzit-o la Cincu Mare « la un teatru pă scenă. Era făcut și țiganu, cîn suie la deal, de un flăcău din sat » pe vremea cînd era « în armată, în tabăra regională ».

Text cules de I. C. C., în Apr. 1934.

Intorcîndu-se dela stîină cu un ciubăr cu zer pe cap, Rupică Ciocîrlie începu să-și facă planul că din el va face urdă și caș, pe care le va vinde și va cumpăra doi purcei. Hrănindu-i bine, cu cucuruz, va cumpăra cu banii de pe ei, doi cai și o căruță împărătească, în care el, Rupică bogătanul, cînd se va plimba, va răspunde « pă domnie » la salutările tuturor, numai dînd din cap. Tocmai atunci mișcă din cap și-i căzu ciubărul cu zer.

Snoava este prea cunoscuta temă pe care a studiat-o Max Müller și Th. Benfey, pentru a demonstra migrațiunea fabulelor din Orient în Occident, dela cel mai vechiu prototip aflat în Panciatantra pînă la versiunea prelucrată de Lafontaine și la cele existente astăzi în literatura orală (cf. Gaster, *Literatura populară*, p. 153—155 și J. Bédier, *Les Fabliaux*, p. 70).

O variantă foarte asemănătoare — coincidența versurilor este uneori perfectă — s'a publicat, « pentru scenă », de E. Suci, în ziarul

Țara Oltului (I, nr. 26, p. 2—4), o alta în care elementul inițial este un iepure care dormea și pe care credea că-l va prinde, a apărut în *Gazeta Transilvaniei* (an. 1889, nr. 198), iar a treia și cea mai veche, în care avem cloșca care va face pui, puii vor crește mari etc., o regăsim în *Calendariu pe anul dela Hristos 1851*, apărut la Sibiu (în tipografia lui Gheorghe Clozius).

75. VITEJIE ȚIGĂNEASCĂ

Inf. Matei Jurcovan (cf. nr. 66).

Text cules de I. C. C., în Apr. 1934.

Un om prinde pe feciorul unui țigan cu care se certase și-i dă o bătaie. Cum scăpă feciorul țiganului, dă fuga acasă și veni cu tată-său să-l bată pe țăran, dar omul nostru îi bătă pe amîndoi, pînă cînd scăpîndu-i, o rupseră amîndoi la fugă.

O variantă mai desvoltată a apărut în *Gazeta Transilvaniei*, an. 1889, nr. 96, p. 6), sub titlul « Numai una... ».

76. ȚIGANUL ȘI NĂNAȘA

Inf. Vas. Sofonea (cf. nr. 35).

Text cules de M. R., în Aug. 1929. Alte două variante identice au mai fost ascultate dela Gh. Sofonea (cf. nr. 52) și dela soția lui, Eva, fiul și nora primului informator, dela care le-am auzit în Mai 1939, exact după 9 rni dela moartea tatălui lor, dela care o învățaseră și ei.

Un țigan își tot bătea capul după nănaș-sa. Atunci femeia — sfătuită de omul ei — îi spuse într'o seară să vie, că bărbatul se duce la moară. Dar cum intră țiganul, veni și omul. Țiganul se ascunse după ușă lîngă vițel, dar omul pretextînd că vrea să mănînce lapte, iar nevasta răspunzîndu-i că a supt vițelul, se înfurie și făcîndu-se că bate vițelul, începu să lovească pe țigan, care sbiera ca vițelul ca să nu-l descopere. A doua zi, întîlnindu-se, nașul îl întrebă pe țigan unde se duce. Răspunzînd că merge să ceară puțin lapte, nașul îl invită să vie la el că știe că are lapte. Țiganul însă refuză, spunînd: « mai nu gîn, scumpule, că Țera să-ți omori aseară gițelu, pentru o țîr de lapte ».

Alte variante asemănătoare v. în *Gazeta Transilvaniei* (an. 1890, nr. 39, p. 5—6) și în *Bulletin linguistique* (II (1934), p. 209, culeasă din Țara Moților de D. Ș a n d r u). În cea prelucrată de T h. D. S p e r a n ț i a (*Anecdote populare*, ed. I, vol. II, p. 155—159), eroul este popa-cumătru, iar finalul capătă o ușoară notă de răzbunare a acestuia.

77. ȚIGANUL LA FURAT STRUGURI

Inf. Nic. V. Fogoroș (cf. nr. 12 D).

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Un țigan bărbos intră în vie să fure struguri; dar tocmai atunci veni și stăpînul viei, care-l prinse pe țigan de barbă și trîntindu-l de pămînt, el se apuca cu mîinile de iarbă, iar cînd îl ridica tot de barbă în sus, țiganul rămînea cu iarba 'n mîini. Scăpînd de acolo, țiganul se întîlni cu omul care rămăsese afară să-l păzească și-i spuse că poate o fi fluerat el, dar n'a auzit că prea a mîncat lacom la struguri, cît despre bătaie « știu io că n'oi pune iute briciu 'n barbă, da nici el coasa 'n iarbă, că uite, mi-a smuls el toată barba, da și io i-am smuls toată iarba, de parcă i-am ras-o ».

78. ȚIGANUL « HARHANGHEL »

Inf. Nic. V. Fogoroș (cf. nr. 12 D).

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Un țigan venind către seară prin pădure și văzîndu-și umbra așa mare, a crezut că el îi Arhanghelul Arhanghelilor. Auzindu-l un cioban, s'a făcut orb și rezemat de o tufă, i-a cerut să-l lecuiască și apoi i-a dat o bătaie că fugea țiganul « de rupea pămîntul ».

79. ȚIGANUL SLUGĂ ȘI PAȘAPORTUL IEPURELUI

Inf. N. V. Fogoroș (cf. nr. 12 D).

Text auzit de I. C. C., în Mai 1939.

Un boier avea o slugă, un țigan, pe care l-a trimis să ducă un iepure și o scrisoare unui prieten. Ajungînd la marginea satului, țiganul a dat drumul puțin iepurelui, care-a fugit. Văzînd că iepurele nu se mai în-

toarce, țiganul s'a dus cu scrisoarea, dar întrebându-l unde-i iepurele, el a răspuns arătînd scrisoarea, că trebuie să vie el înapoi, că « pașaportul lui i-aici, îl are 'n mîină, nu poate pleca așa ». O snoavă asemănătoare, în care, însă, în loc de iepure avem raci, a cules I. A. C a n d r e a din Țara Oașului (*Graiul din Țara Oașului*, în *Buletinul Societății Filologice*, an. II, 1906, București, p. 59—60). Tema este cunoscută, cu mici deosebiri și în literatura wallonă, înregistrată de G e o r g e L a p o r t (*Les contes populaires wallons*, F.F.C., nr. 101, p. 120, nr. *1588).

80. ȚIGANUL ȘI CAPUL LUI TATĂ-SU

Inf. Spiridon Socaciu, 26 ani, știe carte (7 cl. primare), căsătorit. A umblat pe la București, Făgăraș, Brașov, Sibiu etc. Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Băieții țiganului aducînd lemne din pădure, l-au legat pe tatăl lor la spatele saniei ca s'o oprească ori de cîte ori va merge prea iute. Ajungînd acasă, văzură că tatăl lor murise și nici nu mai avea cap. Incepînd să se întrebe dacă tată-su a avut cap sau nu, cel mai mic a spus că « i se pare că a avut ». Atunci băiatul cel mare a spus: « Imi pare rău, da nu mi-e, de cap, cît mi-e de lulea ».

In catalogul lui S c h u l l e r u s snoava este inventariată la nr. 1225.

81. POVESTEA CU INGHIETOAREA

Omul care se crede mort.

Inf. Gh. Buneriu (cf. nr. 10).
Text cules de Gh. R., în Mai 1939.

a) Un țigan se duce în pădure să-și aducă lemne, dar zărind într'un fag un stup, s'a dus acasă să-și aducă copiii să-i ajute să-l ia; b) Puse copiii unul peste altul și el se sui deasupra; c) Trecînd pe acolo un om îi spuse că are să-și omoare copiii și îndată după aceea copilul de deasupra căzu, iar țiganul venind peste el, îl omorî; d) Fiindu-i și lui frică de moarte și crezînd că omul acela, care a prevăzut, este Dumnezeu, fugi după el să-i spuie cînd va muri; e) Ca să-și bată joc de el, omul îi spuse că va muri cînd îi va scîrțîi carul de 3 ori; f) Deși se întoarse și fără lemne și nici pe copii nu-i mai sui în car de frică să nu-i scîrțîe, totuși scîrțîind carul a treia oară, țiganul se trînti jos în drum; g) Ajungînd

omul acela cu lemnele și strigîndu-i de 3 ori să se scoale și după ce el îi răspunse « nu vorovi cu morții », omul îl pocni de cîteva ori cu biciul și-l sculă; *h*) Socotind că biciul acela învie oameni, îl cumpără; *i*) Înțînind un om căruia îi murise fata, se învoi, în schimbul unei jumătăți din avere, să-i învie fata; *j*) Inchizîndu-se în casă cu fata, el o bătut pînă cînd oamenii văzînd că-și bate joc de ei, l-au bătut de l-au lăsat mai mort.

Cîteva indicații bibliografice am dat la varianta publicată în monografia Nerejului, sub nr. 15 (în *Nerej, un village d'une région arhaïque*, vol. II, p. 158—159). Variantele romînești au fost înregistrate de Schuller (Verzeichnis, nr. 1313), iar cele wallone de G. Lafort (*Les contes wallons*, p. 95 și 99, la nr. 1240 și 1313).

82. CEI 12 ȚIGANI ȘI CIOBANUL

Inf. Cezar Jurcovan (cf. nr. 57). « Mîni-o spus-o frati-meu, care poi-mîine pleacă catană; mîni-o spus-o acum un an înt'o sară ».

Text cules de I. C. C., în Apr. 1934. În Aug. 1939, snoava mi-a mai povestit-o, fără nicio deosebire, Nec. V. Fogoroș.

a) Unul din cei 12 țigani s'a suit într'un copac mare, pe marginea unei ape și s'a agățat cu mîinile de o creangă și cu picioarele în jos. Și apoi s'au suit toți și s'au agățat unul de picioarele celuilalt. Cînd erau gata, cel de sus scupînd în palme, au căzut toți jos în apă; *b*) Cel care căzuse deasupra, i-a scos repede din apă și vrînd să știe dacă sunt toți, a început să-i numere și fiindcă pe el nu se punea, nu ieșeau la socoteală și nu știa care lipsește; *c*) Un cioban aflînd despre ce e vorba, îi duse pe toți într'o rîpă și chemîndu-i pe cîte unul, le trăgea cîte-o măciucă. Intrebîndu-i care n'a fost socotit, ei au răspuns că toți. Snoava aceasta a fost inventariată de A. Aarne la nr. 1287. Remarc identitatea pe care o prezintă variantele romînești semnalate de Schuller cu cele wallone, semnalate de G. Lafort (*Les contes populaires wallons*, p. 98—99).

83. MĂGARUL SBURĂTOR

Inf. Matei Stoia (cf. nr. 18).

Text cules de I. C. C., în August 1939.

Mergînd în pădure, cu calul și cu băiatul, țiganul a vrut să taie un lemn mare din marginea unei prăpăstii, dar ca să nu cadă lemnul în prăpastie, l-a legat de sus cu o funie și a pus să tragă cu calul, de el, spre deal. Cînd l-a tăiat însă, lemnul fiind mare și greu, s'a prăbușit la vale, aruncînd pe sus și calul țiganului, tocmai în fundul prăpastiei. Întorcîndu-se acasă fără cal, un Rumîn bun de gură, îi spuse că de cînd se întorcea acasă calul lui !! — « Așa să hie cum zici tu, să nu hie cum știu io, că muream de bătrîn și nu vedeam cal sburînd », zise țiganul.

Să nu fie oare nicio legătură între varianta aceasta și varianta prelucrată de Anton Pann (*Povestea vorbei*, ed. Gaster, Craiova, p. 65—67) a aceleiași snoave?

Concursuri de minciuni.

84. ARONICĂ MINCINOSUL

Inf. Ion V. Husea (cf. nr. 68).

Text cules de I. C. C., în August 1939. Povestea aceasta mi-a mai spus-o și Nic. V. Fegoroș, cu mici diferențe și o mai știu și alți Drăgășeni.

a) Interzicîndu-i odată stăpînul său să-i mai țină muncitorii de vorbă și să le spună minciuni, Aronică a început să tacă din gură și să refuze să spună cîteceva, chiar și cînd îl ruga boierul; b) În cele din urmă boierul făcînd « angajament » că nu va întrerupe, orice ar spune el, început; c) La nașterea tatălui său el avea 5—6 ani; d) Deși eram săraci și aveau numai o capră, la botezul tatălui său a plecat cu carul cu saci, cu 4 boi, la moară; e) Moara neavînd de măcinat, se dusesse după fragi; f) Împlîntă codoriștea înaintea boilor și se duse să aducă moara, dar întorcîndu-se, găsi din codoriște crescut un mesteacăn înalt de vreo 200 m; g) Urcîndu-se în el să ia biciul din vîrf, dădu într'o scorbura de un cuib cu pui de graur, dar vrînd să bage mîna să-i ia, nu-i încăpu și atunci intră cu totul, vîrî puii în sîn, însă nu putu să iasă afară; h) Dădu fuga acasă, luă toporul, tăie scorbura, ieși afară, iar ca să nu omoare puii din sîn, se cățără încet pe o creangă pîn' la cap și-și dădu drumul jos, dar puii din sîn « au luat-o la sbor » cu el și l-au purtat 40 de zile pe sus, pînă cînd venindu-i în minte, a dat drumul la pui din sîn și a căzut jos; i) Deși boierul începuse să se plictisească și să-i spună să isprăvească, Aronică continua mereu; j) Fiind tocmai lumea la seceră, mort de sete, căci nu mîncase de 40 de zile, merse la o fîntînă să bea apă, căci cea din urcior era caldă, dar fîntîna înghețată; k) Luă capul de pe umeri, îl

trînti în fîntînă, sparse ghiata, puse capul la loc și se băgă în fîntînă și bău 40 de vedre de apă; l) Ca să poată ști cum să ajungă acasă, smulse o holdă, o înnodă toată pai de pai, cît ajunge dela pămînt pînă la cer, o înfipse cu un cap în cer și cu unul în pămînt și se urcă pe ea; m) Ajuns pe la jumătate și răzbindu-l foamea, împlîntă toporul într'un nod de pai, se așeză pe el și-și aprinse o țigare, dar asvîrlind chibritul, a luat foc paiul; n) Atunci se pomeni căzînd tocmai în iad, unde «era tata și tată-tu — cătă boieriu — tata făcea oale și tată-tu era măgar, căra pămînt cu el»; o) Boierul nemai putînd răbda, se înfurie, îl certă și-l lovi, dar Aronică își luă ce-au tocmît și plecă.

Am dat cît mai amănunțit rezumatul acestei snoave, atît pentru a evidenția cît mai bine bogăția elementelor sale, care foarte adesea apar independente și în alte povești — de exemplu motivul spargerea gheței cu capul, în povestea celor trei păcurari rămași fără foc, culeasă de E m i l P e t r o v i c i (*Folklor din Valea Almăjului*, în *An. Arh. de Folklor*, III, p. 87—89) și în *Minciuna minciunilor*, culeasă dela Sandu Greu din com. Breaza, jud. Făgăraș, în August 1939, de M. T o m e s c u și transmisă nouă, cît și pentru a putea fi urmărită comparativ cu alte variante, mai ales că acest tip de variante drăgușene socotim că nu poate fi străin de varianta din aceeași regiune, publicată de I. B. B r e b e n e l, în ziarul *Țara Oltului* (Făgăraș, an. I, nr. 2, p. 2—4 și nr. 3, p. 2—3), cu care paralelismul se menține chiar și în numele personajului principal — Aronică — dar care are un mai pronunțat colorit social-național ardelenesc, întrevăzut chiar din titlu: «Baronul și iobagul».

Schema acestei povești variază mult prin diversitatea elementelor și prin ordinea lor. O simplă comparație cu cele cîteva snoave înrudite, înregistrate de S c h u l l e r u s (*Verzeichnis*, nr. 1920 A, 1921*), ne îndreptăște să subliniem mobilitatea elementelor acestui ciclu tematic (Pentru pătrunderea lor în ciclul despre prostia dracului, cf. S c h u l l e r u s, *Verzeichnis*, nr. 1000).

Snoave despre diverse categorii sociale.

85. RUȘII ȘI CISMELE POPII

Inf. M. Rogoza (cf. nr. 66).

Text cules de I. C. C., în Mai 1939.

Doi Ruși întîlnind un popă în drum, s'au hotărît să-i fure cismele din picioare. Prefăcîndu-se că se ceartă și fiind întrebați de popă ce au,

unul a spus că se ceartă pentrucă celălalt susține că popa are șase degete la un picior, în vreme ce el a zis că numai cinci. Ca să-i împace, popa s'a descălțat, dar Rușii văzînd că are cinci degete, s'au luat iar la ceartă și apoi punînd fiecare mîna pe cîte o cismă, s'au luat la bătaie. Unul dintre ei luînd-o la fugă, celălalt s'a luat după el. Popa numai după ce a văzut că Rușii s'au depărtat bine și nu se mai întorc, a înțeles păcăleala.

Deși motivul acestei snoave este o păcăleală, totuși fiindcă nu se leagă de cele examinate mai înainte nici prin personaje și nici prin situații și cauzele lor, am crezut să-i facem loc separat cu altele de aceeași factură.

O variantă de alt tip întîlnim publicată încă de acum 100 de ani, în *Calendar popular românesc pentru anul 1840* (anul al III-lea, București, p. 55—56), în care e vorba de doi tineri cari intrară la un cismar, pretextînd că unul dintre ei vrea să cumpere o pereche de cisme. Acela încălță cismele, dar luîndu-se la ceartă cu tovarășul său și voind să-l bată, se repezi după el, pe ușă afară, să-l prindă, lăsînd pe negustor să aștepte să-i aducă cismele. Bine înțeles că tînărul nu s'a mai întors niciodată.

86. POPA ȘI CANTORUL

Inf. Dumitru Sofonea-Cojocarul (cf. nr. 23), care o știe dela « un cumnat al mîneu (Ion Codrea), care mîni-o spus-o aici, în casă la noi, la lucru. C'apăi și io i-am spus lui ș'am făcut rîsuri p'aici ».

Text cules de I. C. C., în Aprilie 1934.

Uitînd ușa bisericii deschisă, popa a trimis cantorul s'o închidă, dar acesta zărînd o capră în biserică, s'a dus și i-a spus popii că-i dracul în biserică. Venind amîndoi, intrară înăuntru, popa înainte cu cădelnița, capra se sperie și repezindu-se să iasă, nimeri printre picioarele cantorului, îl luă călare și fugi cu el pînă a căzut jos. Ieșînd pe ușa bisericii, cantorul striga de pe capră: « Doamne ajută, părinte, că pe mine m'o luat dracu ».

Ca și snoava precedentă și aceasta a fost foarte puțin cercetată, deși credem că trebue să aibă o circulație destul de însemnată. În variantele lui G h. D e m. T e o d o r e s c u (*Poezii populare*, p. 261) și A. S c h u l l e r u s (*Verzeichnis*, nr. 1838), capra este înlocuită cu un porc.

EPILOG

Ca toate lucrurile și aceste pagini își au istoria lor.

Niciunul dintre monografiștii cari au lucrat în prima campanie, la Drăguș, în 1929, nu s'a decis să se ocupe serios de vreuna dintre problemele puse de literatura populară. De aceea mulți ani, dosarul respectiv a tînjit sărăcuț și prăfuit. Puținele texte de atunci au fost culese de N. D. = Nicolae Drosu, M. P. = Mihai Pop, M. R. = Maria Rădulescu, M. S. = Matei Socor și Șt. T. = Ștefan Topală.

În Aprilie 1934, am fost noi pentru prima oară la Drăguș.

În 1938, în cadrul campaniei de pregătirea redactării monografiei, au mai notat texte literare D. Ș. = Dumitru Șandru și Gr. S. = Grigore Scărlătescu.

Între 5—20 Aug. 1939, am reluat cêrcetarea Drăgușului, din care a reieșit un material foarte bogat.

Tot în 1939, cîteva texte au mai fost notate de Gh. Rogozea, pe atunci student din localitate.

* * *

Bibliografia folklorului literar al Drăgușului era pînă în prezent foarte săracă. Cîteva texte publicate găsim la V. V. H a n e ș, în broșura *Din Țara Oltului*, București, 1921, ca rezultat al călătoriei făcute împreună cu T i t u D i n u, dela care ne-au rămas, de asemeni, unele notări în *Graiul din Țara Oltului* (în *Grai și Suflet*, vol. I, fasc. I, 1923, p. 107—139).

* * *

Lucrarea de față se ocupă numai de proza literară a Drăgușului, urmînd ca vreodată să putem da la iveală și ceva versuri lirice și epice, ori alte elemente literare.

Ea apare acum, fără nicio modificare în forma în care o redactasem, oarecum grăbit, pentru a prinde tiparul și apoi al XIV-lea Congres Internațional de Sociologie, ce urma să se țină la București în toamna anului 1939, formă în care s'a oprit la prima corectură de atunci și pînă acum.

Metoda și tehnica adoptată ni se par cele mai potrivite, pentru a expune în pagini puține, un material foarte bogat, cu dublu scop: de a prezenta o imagine cît mai vie a valorilor și funcțiunilor prozei populare drăgușene și de a continua analiza morfologică a tematologiei populare, operațiune imensă dar indispensabilă viitoarelor cercetări de literatură comparată și de geografie folklorică.

---

4. 60 SATE ROMĂNEȘTI, cercetate de Echipele studențești în vara 1938. Anchetă sociologică condusă de Anton Golopenția și Dr. D. C. Georgescu. Cu un studiu despre Starea de azi a satului românesc de Prof. D. Gusti.
Vol. I. Populația, 1941, XVI + 146 p.
Vol. II. Situația economică, 1941, 296 p.
Vol. III. Starea sanitară și starea culturală (în curs de publicare).
Vol. IV. Contribuții la tipologia satelor românești. I. Sate agricole și pastorale 1943, 182 p.
Vol. V. Contribuții la tipologia satelor românești. II. Sate cu ocupații anexe. 1942, 220 p.
5. PORTUL ȘI INDUSTRIA CASNICĂ TEXTILĂ ÎN MUNȚII APUSENI, de Lucia Apolzan, 1944, 255 p.
6. CERCETĂRI ASUPRA MAGIEI la Români din Munții Apuseni, de Gh. Pavelescu 1945, 197 p.
7. SOCIOLOGIA SATULUI DEVĂLMAȘ ROMĂNESC. Vol. I. Organizarea Economică și Juridică a trupurilor de moșie, de H. H. Stahl, 1946, 297 p.
8. CEATA FECIORILOR DIN DRĂGUȘ. Contribuții la definirea unităților sociale, de Gh. Focșa (în curs de publicare).
9. IMIGRĂRI ȘI COLONIZĂRI ÎN DOBROGEA, de Aurel Boia (în curs de publicare).

B. STUDII ȘI CERCETĂRI

1. TEORIA MONOGRAFIEI SOCIOLOGICE, de Traian Herseni. Cu un studiu introductiv: Sociologia monografică, știință a realității sociale, de Prof. D. Gusti, 1934, 166 p. Epuizat.
2. TEHNICA MONOGRAFIEI SOCIOLOGICE, de H. H. Stahl, 1934, 184 p.
3. SOCIOLOGIA MILITANȘ. Introducere la Sociologia Politică, de Prof. D. Gusti, 1934, XII + 614 p. (Ed. I epuizată; în curs de publicare Ed. II).
4. REALITATEA SOCIALĂ. Incercare de ontologie regională, de Traian Herseni 1935, 174 p.
5. TRAVAUX DU XIV-e CONGRÈS INTERNATIONAL DE SOCIOLOGIE. Communications. 1939, (5 volume publicate în limbile: engleză, franceză, germană și italiană):
Série A: Les unités sociales. 1-er Vol. XII + 160 p.
Série B: Le village, 1-er Vol., XII + 158 p.; II-e Vol., XII + 158 p.
Série C: La ville, 1-er Vol., XII + 150 p.
Série D: Le village et la ville, 1-er Vol., XII + 166 p.
6. INDRUMĂRI PENTRU MONOGRAFIILE SOCIOLOGICE, redactate sub direcția științifică a Profesorului D. Gusti și conducerea tehnică a lui Traian Herseni, 1940, 560 p. (Ed. II în curs de publicare).
7. BIBLIOGRAFIA SATULUI ROMĂNESC, întocmită sub conducerea lui N. Georgescu-Tistu (în curs de publicare).
8. SOCIOLOGIA ROMĂNEASCĂ. Incercare istorică, de Traian Herseni, 1940, 168 p.
9. PROBLEME DE SOCIOLOGIE PASTORALĂ, de Traian Herseni, 1941, 224 p.
10. CERCETAREA MONOGRAFICĂ A FAMILIEI. CONTRIBUȚIE METODOLOGICĂ, de Xenia Costa-Foru-Andreescu, 1945, VII + 323 p.
11. ANCHETA SOCIOLOGICĂ UNIVERSITARĂ. Viața studenților la Facultatea de Filosofie și Litere din București în 1930, de Roman Cressin (în curs de publicare).
12. ISTORICUL ȘI SEMNIFICAȚIA INSTITUTULUI DE ȘTIINȚE SOCIALE AL ROMÂNIEI, de Prof. D. Gusti (în curs de publicare).
13. TEME PENTRU O METODOLOGIE JURIDICĂ privită ca disciplină autonomă, de Mircea I. Manolescu (în curs de publicare).

(urmare la p. IV copertă)

C. NOTE ȘI COMUNICĂR

1. SOCIOLOGIA RURALĂ, de Traian Herseni, 1941, 32 p.
2. D. GUSTI ȘI ȘCOALA SOCIOLOGICĂ DELA BUCUREȘTI, XXV ani de învățământ universitar (1910—1935), 1937, 332 p.
3. PUBLICAȚIILE ȘCOALEI SOCIOLOGICE DELA BUCUREȘTI. Bibliografie, de Paula Herseni, 1939, 36 p.
4. INSTITUTUL DE ȘTIINȚE SOCIALE AL ROMÂNIEI, 25 ani de publicații 1919—1944, 140 p.
5. SATE, ORAȘE ȘI REGIUNI CERCETATE DE INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN, 1925—1945, de Lucia Apolzan, cu o prefață de D. Gusti, 1945, 151 p.

D. TEXTE ȘI TRADUCERI

1. CRITICA RAȚIUNII PRACTICE, de Immanuel Kant. În românește de D. Amzăr și R. Vișan, cu contribuții de C. Rădulescu-Motru și Nae Ionescu. 1934, XLVI + 160 p.

E. BIBLIOTECA ASOCIAȚIEI PENTRU STUDIUL ȘI REFORMA SOCIALĂ

F. BIBLIOTECA DE POLITICĂ SOCIALĂ

G. PRELEGERI ȘI COMUNICĂRI PUBLICE

1. NOUA CONSTITUȚIE A ROMÂNIEI. 23 prelegeri publice. 1923, VIII+536 p. (Epuizat)
2. DOCTRINELE PARTIDELOR POLITICE, 19 prelegeri publice, 1924, 304 p. (Epuizat).
3. POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI, 19 prelegeri publice, 1925, XII + 706 p.
4. POLITICA CULTURII, 30 prelegeri și comunicări, 1930, X + 558 p.

H. PUBLICATIONS DU CENTRE DE HAUTES ÉTUDES INTERNATIONALES

2. PUBLICAȚIUNILE INSTITUTELOR SOCIALE REGIONALE
INSTITUTUL SOCIAL BANAT-CRIȘANA.

A. Periodice:

REVISTA INSTITUTULUI SOCIAL BANAT-CRIȘANA, Anii I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI și XII (1933—1944).

B. Volume:

1. ANCHETĂ MONOGRAFICĂ ÎN COMUNA BELINȚ (jud. Timiș-Torontal) (1938), VI + 406 p.
2. MONOGRAFIA COMUNEI SÂRBOVA (jud. Timiș-Torontal), 1939, 392 p.